

SITUAČNÍ ANALÝZA

**sociálně vyloučené lokality
Přichystalova - Holická**

SocioFactor s.r.o.
Chopinova 523/10
702 00 Ostrava – Přívoz
www.sociofactor.eu

Situační analýza byla zpracována v rámci projektu „Vytvoření a podpora lokálního partnerství pro sociálně vyloučenou lokalitu Přichystalova 70“

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

OBSAH

I.	ÚVOD	2
II.	CÍLE A ZAMĚŘENÍ SITUAČNÍ ANALÝZY	3
III.	METODY A TECHNIKY, SBĚR DAT	5
IV.	SOCIÁLNĚ VYLOUČENÁ LOKALITA PŘICHYSTALOVA-HOLICKÁ	7
V.	PŮSOBÍCÍ SOCIÁLNÍ A DALŠÍ SLUŽBY	13
VI.	VÝSLEDKY ANALÝZY	16
A.	SOCIÁLNĚ-DEMOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY OBYVATEL LOKALITY.....	16
B.	POBYT A BYDLENÍ	23
C.	VZDĚLÁVÁNÍ	30
D.	TRH PRÁCE A EKONOMICKÁ INTEGRACE	32
E.	SOCIÁLNĚ-ZDRAVOTNÍ OBLAST	37
F.	OBLAST IDENTIFIKACE	41
G.	OBLAST INTERAKCE	47
VII.	PROBLÉMY A POTŘEBY OBYVATEL LOKALITY	48
VIII.	ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ	59

socio.factor

sociální firma | výzkum a vzdělávání | služby

PODANÉ RUCE

2011

I. Úvod

Situační analýza je po plánovací evaluaci druhou částí výzkumu nazvaného „*Situační analýzy a plánovací evaluace*“, který probíhá v rámci projektu „Vytvoření a podpora lokálního partnerství pro sociálně vyloučenou lokalitu Přichystalova 70“. Nositelem a realizátorem tohoto projektu je Sdružení Podané ruce, o. s., které má v projektu tři hlavní partnery: Charitu Olomouc, Člověka v tísní, o.p.s. a statutární město Olomouc. Projekt vzešel ze skupinové diskuse partnerů a dalších významných subjektů z oblasti sociální integrace, kteří společně deklarovali potřebu zkvalitnit poskytované sociální služby a hledat komplexnější řešení, které by vycházelo z koordinovaného postupu všech zainteresovaných organizací. Takto se zrodila představa o založení „místního partnerství“, formalizované podoby spolupráce subjektů na poli sociální integrace, která se má postupně utvářet v rámci tzv. procesu síťování.

Cíl zmíněného projektu byl po diskusi s partnery transformován a v současné chvíli zní následovně. Jedná se o účelné propojení poskytovatelů služeb, samosprávy a dalších zainteresovaných subjektů tak, aby poskytované služby a aktivity byly efektivní, kvalitní a dostupné a vedly ke zlepšení situace obyvatel v cílové lokalitě, kteří služby využívají. Cíle má být dosaženo zavedením principů lokálního (místního) partnerství, návazným vzděláváním a evaluací činností zúčastněných organizací. Vytvoření funkční sítě úzce spolupracujících sociálních služeb by mělo vést ke zlepšení situace konkrétních klientů i v celé lokalitě a zavedení principů místního partnerství by mělo ústít ke zkvalitnění života obyvatel lokality Přichystalova - Holická, zastavení rozrůstání sociálně vyloučených lokalit a efektivnímu řešení problémů lokality v návaznosti na městskou koncepci sociálního začleňování. Klíčovým prvkem projektu, což je zapotřebí zdůraznit hned v úvodu, je místní (lokální) partnerství.

Proces formování „místního partnerství“ představuje budování tematicky vymezené platformy pro výměnu informací, koordinaci poskytovaných služeb včetně vytváření a naplňování akčních plánů pro řešení lokálních problémů. Smysl místního partnerství spočívá v tom, že propojí významné aktéry¹ zabývající se tématem a v rámci partnerství se budou iniciovat, navrhovat případně realizovat změny k lepšímu. V rámci realizace výzkumu jsme se setkávali s množstvím otázek obyvatel lokality a také dalších aktérů po smyslu místního partnerství. Na začátku lze sledovat volání po okamžitých výsledcích a také očekávání, že partnerství vyřeší mnohé problémy. Skutečnost je jiná. Zázračná a okamžitá řešení partnerství nemá v šuplíku a problémy nevyřeší nikdo shůry – bez zapojení a angažování obyvatel se výsledky nedostaví.

¹ V textu pracujeme s termínem aktér. Jedná se o pojem převzatý ze sociologie a je jím zdůrazněno, že aktér je činný a aktivní činitel, který se podílí na vytváření sociální reality a zasahuje do ní. Aktér může být individuální (terénní sociální pracovník, vedoucí odboru apod.), ale i kolektivní (nezisková či státní organizace, obec, policie, škola apod.). Kolektivní aktéry, jejichž cíle zasahují do námi sledovaného tématu, případně mají ve svém popisu činnosti podporu sociální integrace, označujeme dále v textu za systémové aktéry.

II. Cíle a zaměření situační analýzy

Cíle situační analýzy

Cílem situační analýzy bylo zpracovat analýzu situace v sociálně vyloučené lokalitě Přichystalova – Holická, která má ambici se stát jedním z významných podkladů pro práci místního partnerství. Při zpracovávání situační analýzy jsme kladli důraz na srozumitelnost a dále na získávání informací od obyvatel vyloučeného místa. V jednom ohledu je specifická a vyvěrá přímo z potřeby vyloučeného místa. Obvykle se analýzy tohoto typu zaměřují na mapování místních aktérů a služeb, ale toto jsme zajistili již v rámci Plánovací evaluace (2011). Během práce na Plánovací evaluaci jsme zjišťovali, že informace o daném tématu jsou koncentrovány vždy u jednoho či dvou aktérů (organizací), které jimi disponují. Tyto informace mohou kdykoliv vynést či zpracovat jako svůj příspěvek na jednání místního partnerství a o tuto možnost přispět jsme je nechtěli připravit.

Co jsme ale výrazně postrádali, tak byla shoda ohledně situace a postavení samotných obyvatel sociálně vyloučené lokality. Informace o obyvatelích a jejich životě buď zcela chyběly, nebo se natolik různily, že z nich nebylo možné poskládat ani rámcový odhad. Právě tento moment jsme pociťovali jako výrazný deficit nejen pro práci místního partnerství. Například nebylo možné nominovat širší zastoupení obyvatel do místního partnerství, protože nebyli známi vhodní kandidáti. Také jsme v Plánovací evaluaci doporučovali zavedení komunitní práce, ale výchozí situace a podmínky nebyly známy, aby bylo možné rozhodnout, zdali je tento návrh vůbec v místě realizovatelný, zdali existuje potenciál pro tento typ práce. Proto jsme se rozhodli se nevěnovat tolik popisným záležitostem a naše působení jsme soustředili přímo do domácností obyvatel lokality. Tam se odehrávalo těžiště výzkumu. V tomto ohledu jsme v souladu s procesem plánování, který by se měl v rámci místního partnerství odehrávat. Plánování musí brát ohled na potřeby obyvatel a na identifikaci potřeb jsme se primárně zaměřili. Tomu jsme přizpůsobili výzkumnou metodologii. Zaangažovali jsme do výzkumu obyvatele lokality a také pracovníky organizací, kteří v lokalitě odvádí konkrétní práci. Situační analýza je koncipována tak, aby byla praktickým podkladem pro formulaci doporučení a navazující sociální intervence.

Hlavními cíli situační analýzy je:

- Charakterizovat sociálně vyloučenou lokalitu
- Popsat sociálně-demografické charakteristiky obyvatel lokality a označit hlavní rizikové oblasti sociálního vyloučení
- Popsat potřeby obyvatel sociálně vyloučených lokalit

Připomínáme, že samotný projekt vzešel ze tří řízených diskusí aktérů, které inicioval a vedl Člověk v tísni, o.p.s., a které se odehrály na půdě Charity Olomouc. Tyto řízené diskuse proběhly na přelomu roku 2009/2010 za účasti významných aktérů, kteří působí přímo v lokalitě nebo v oblasti sociální integrace. Právě na nich bylo vytvořeno prvotní zadání pro projekt a také padlo rozhodnutí o soustředění pozornosti na dvě sociálně vyloučená místa nacházející se na ulicích Přichystalova a Holická, kde došlo v čase k nejvýraznější koncentraci osob ohrožených sociálním vyloučením, a které byly aktéry označeny za nejvíce problematické v rámci města. Z diskusí vyvstala potřeba zajistit koordinaci a optimalizaci služeb v lokalitě Přichystalova - Holická, získat přesnější údaje o obyvatelích lokality, zavést systém předávání informací mezi aktéry a koordinovat činnosti a působení v místě, případně revidovat některé služby tak, aby byly co nejefektivnější a byly vázány na potřeby klientů, dále formulovat návrhy opatření v oblasti sociální inkluze ve vztahu k lokalitě na úrovni města. Situační analýza tyto podněty zohledňuje.

Sociálně vyloučená lokalita Přichystalova - Holická

V plánovací evaluaci, ale i v této situační analýze, operujeme s výhradně jednou sociálně vyloučenou lokalitou, což si zaslouží vysvětlení hned na úvod. Samotné označení sociálně vyloučená lokalita přejímáme z Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti (2006), kde je vymezena tzv. sociálně vyloučená romská lokalita jako „*prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy a/nebo jsou za Romy označováni svým okolím, a jsou sociálně vyloučeni. Na jedné straně se může jednat o jednotlivý dům, ve kterém žije několik jednotlivců či rodin, nebo celou městskou čtvrť čítající několik stovek nebo dokonce tisíc obyvatel na straně druhé. Tento prostor je jak místem, do něhož jsou 'vyloučení' odkázáni, tak i místem, které se na jejich vyloučení podílí. Hranice této lokality mohou být jak symbolické (to, když je lokalita vnímána jako tzv. 'špatná adresa', hovoří se o ní jako o 'domu hrůzy', 'cikánské ulici', 'ghettu', 'Bronxu' apod.), tak fyzické (je-li lokalita oddělená od ostatní obytné zástavby průmyslovou zónou, frekventovanou silnicí, vodním tokem, skládkou apod.). V obou případech si však existenci těchto hranic uvědomují jak ti, kteří danou lokalitu obývají, tak ti, kteří žijí mimo ni.*“

Toto vymezení používáme jako normativní východisko, které se zažilo při studiu a popisu sociálně vyloučených míst, má své limity. Samotné označení místa za sociálně vyloučené může přispět ke stigmatizaci jeho obyvatel. Samotná míra a podoba sociálního vyloučení se místo od místa liší. Proto do našeho označení zahrneme také vnímání samotných obyvatel a jejich vlastní charakterizování místa, kde bydlí. Navíc nelze obyvatele lokality jednoduše ztotožnit s Romy. Když přijmeme zjednodušující platnost etnického kritéria romství jako zvenčí připsané charakteristiky, tak musíme připustit, že lokalitu obývají také neromové i různé další smíšené kategorie. V následujícím textu proto používáme termín „obyvatel“ lokality a označení Rom všude tam, kde bylo toto označení použito ve zdrojových textech nebo přímo obyvateli lokality, aby bylo patrné, do jaké míry a v jakých souvislostech a situacích je etnicita tematizována a používána.

V případě místa označeného podle názvu ulic Přichystalova – Holická můžeme použít společné označení, ale ve skutečnosti se jedná o dvě místa, která se liší co do počtu obyvatel, lokalizace, typu bydlení, i faktické míry a rozsahu sociálního vyloučení. Jestliže je lokalita Přichystalova výrazem koncentrace „neúspěšných“ osob, tak lokalita Holická je tou poslední nejhorší možnou adresou (tzv. holobyty). Status obyvatel lokality Přichystalova je pokládán za vyšší a to jak obyvateli lokalit, tak i působícími organizacemi. I poskytované služby jsou situovány do místa Přichystalova, Holická je výspou, která je pokryta terénním způsobem. Obě místa jsou od sebe vzdáleny vzdušnou čarou necelý kilometr a v očích mnoha aktérů splývají v jeden „problematický“ celek. V každém místě se jedná o jeden dům, jehož obyvatelé žijí koncentrovaně. Musíme uvést, že mezi

oběma místy existuje husté předivo vztahů, už jen proto, že v lokalitě Holická „končí“ mnozí dřívější obyvatelé lokality Přichystalova. Ale ani toto předivo nebrání tomu, že se obyvatelé obou lokalit vzájemně vymezují a přijímají za svou hierarchii neúspěšnosti v té podobě, jak ji vtiskla majoritní společnost. Obecně však platí, že málokdo z obyvatel lokality Přichystalova si může být jist tím, že se neocitne díky neplacení nájmu právě na té nejhorší adrese, odkud lze zamířit už jen k příbuzným na jiná místa nebo na ubytovny ve městě či jeho okolí. Mimoto ve městě existuje mnoho dalších sociálně vyloučených míst, jedná se o ubytovny nebo větší koncentrace obyvatel na privátních adresách, a nelze popřít skutečnost, že mezi všemi těmito místy probíhá cirkulace osob i informací. Naše pozornost je ale upřena výhradně na dynamický celek lokalit Přichystalova-Holická.

III. Metody a techniky, sběr dat

Vzhledem k cílům jsme navrhli následující výzkumnou strategii, která kombinuje různé výzkumné metody a techniky. V průběhu výzkumu jsme se po počáteční fázi rozhodli těžiště výzkumu soustředit do oblasti potřeb obyvatel sociálně vyloučených míst. Vedla nás k tomu skutečnost, že v průběhu realizace plánovací evaluace jsme se setkávali s velkými nejasnostmi a malým povědomím aktérů o obyvatelích lokality a jejich vnímání situace. Prostřednictvím výzkumu tak necháváme zaznít hlas těch, o kterých se jedná a rozhoduje, ale povětšinou stojí mimo tyto rozhodovací roviny. Výzkum tak představuje perspektivu obyvatel, která by měla být do rozhodovacích procesů včleněna a zastoupena.

Výzkumná strategie zahrnovala následující metody a techniky:

1. Sekundární analýza dat

Výzkumníci se obeznámili s místními podmínkami a provedli sekundární analýzu dostupných zdrojů. Výsledkem jsou informace z dostupných dokumentů, mezi které patří provedené výzkumy a studie, úřední dokumenty, odborné texty, dokumenty obce.

2. Mentální mapování

Jedná se o výzkumnou metodu aplikovanou při studiu městských prostor. Spočívá v tom, že místní obyvatelé jsou v průběhu polostrukturovaného rozhovoru vedeni k tomu, aby nakreslili a vymezili kvalitativně odlišné oblasti místa a jeho okolí a patřičně je popsali. Tímto způsobem získáme strukturovaný obraz města, kognitivní představu o prostoru. Sociálně vyloučené lokality nejsou pevnými a pro jednou danými útvary, o jejich „existenci“ spolurozhoduje vnímání a označování druhých občanů – proto pokládáme tuto metodu za nesmírně efektivní. Zaměřili jsme se přitom na vnímání obyvatelů lokality a na jejich vnímání domu, jeho okolí a města.

3. Etnografické pozorování

Výzkumníci prováděli etnografické pozorování v lokalitě. Jeho cílem bylo získat přehled o dění v lokalitě a porozumění lokalitě v její fyzické a sociální podobě. Výsledky pozorování jsou promítnuty v podobě komentářů k výsledkům kvantitativního i kvalitativního šetření. Etnografické/zúčastněné pozorování probíhalo po dobu terénního pobytu výzkumníků v lokalitě. Stalo se výchozím bodem pro formulování dotazníku a struktury dotazování v lokalitě. Etnografické pozorování bylo zaměřeno na interakce, chování, jednání a dění v lokalitách prostřednictvím participativního pozorování a také individuální či skupinové situační konverzace.

4. Kvantitativní metoda - dotazník

Kvantitativní metoda se stala významnou částí výzkumu. Po pilotním ověření, že se podaří provést kvantitativní šetření přímo v domácnostech, jsme sestavili poměrně rozsáhlý dotazník. Ten jsme nechali komentovat a doplnit partnery projektu. Dotazník, který měl být původně zaměřen na sběr sociodemografických dat, jsme výrazně rozšířili o další charakteristiky / témata sociálního vyloučení (bydlení, finanční strategie, pracovní trh, vzdělávání, sociálně patologické jevy) a o vnímání kvality života v lokalitě. Výzkumníci se znalostí terénní sociální práce navštěvovali domácnosti obyvatel a poskytli jim oporu při vyplnění dotazníků. Dotazník kombinovat sběr kvantitativních i kvalitativních dat – byl doplněn o otevřené otázky.

5. *Kvalitativní metoda – rozhovor*

Další metodou byly polostrukturované kvalitativní rozhovory se systémovými aktéry a obyvateli sociálně vyloučených lokalit. Část kvalitativních rozhovorů se odehrála souběžně s kvantitativním dotazováním.

6. *Analýza potřeb obyvatel sociálně vyloučených míst*

Metodou průzkumu byla analýza potřeb. Použitá metoda byla realizována technikou focus groups. Cílem bylo popsat aktuální a dlouhodobé potřeby v lokalitách vzhledem k příležitostem sociální inkluze a představit interpretace, potřeby a řešení v dané oblasti očima obyvatel lokalit. Vedle identifikace aktuálních a dlouhodobých potřeb jsme sledovali také bariérovost institucionalizovaných forem pomoci a identifikaci alternativních zdrojů pomoci.

Celkem proběhly tři ohniskové skupiny. Do všech tří jsme připravili stručné výsledky předchozího bádání a nechali jsme členy skupin volně reagovat. První skupina byla složena z mužů z lokality, druhá z žen lokality a třetí ze všech výkonných pracovníků organizací, které v lokalitě aktivně a prokazatelně působí. Ohniskové skupiny proběhly v prostorech nízkoprahového zařízení na ulici Přichystalova a celkem se do nich zapojilo 30 diskutujících.

Výzkum probíhal v první polovině roku 2011, sběr kvantitativních dat v měsíci duben / květen a ohniskové skupiny v měsíci červnu.

IV. Sociálně vyloučená lokalita Přichystalova-Holická

Informace o lokalitě

Sociálně vyloučenou lokalitu tvoří dva domy situované na ulicích Přichystalova (č. p. 70) a Holická (č. p. 51), lokality tak získaly názvy podle svého umístění na poměrně dlouhých ulicích. Jedná se o sociálně vyloučená místa jen s některými znaky prostorového vyloučení, pro které je typická vysoká míra zalidnění v prostoru. Oba domy jsou situovány v místech, které lze označit za periferii. Nejsou však zcela vyčleněny z prostoru, naopak obyvatelé využívají místní infrastrukturu, navštěvují město a jsou začleněni do ekonomického systému například systémem půjček a dluhů. Lokalita je situována v městské části Nový svět v okrajových částech. Přesto není izolovaná od okolí a obyvatelé mají přístup k místní infrastruktuře. Obě vyloučená místa jsou zakomponovaná do zástavby a obyvatelé sdílí společné trajektorie pohybu a sféru služeb.

Dům na ulici Přichystalova čítá celkem 77 bytů, k dispozici je obyvatelům 72, protože některé byly vyčleněny pro poskytované služby v místě. V roce 2004 byla v domě zřízena kancelář terénních sociálních pracovníků. Jedná se o nejrozsáhlejší vyloučenou lokalitu ve městě. Lokalita vznikla řízeným sestěhováním po roce 1991, kdy po vyhlášené amnestii byly amnestovaným přidělovány zdejší byty a postupně sem byli sestěhováváni romští obyvatelé, a to v důsledku vytěšňování z města (privatizace, restituce), ale také pro neplacení nájemného. Neromští obyvatelé se postupně začali vystěhovávat a situace se v lokalitě začala zhoršovat. Postupně se místo proměňuje v etnický segregovaný prostor s několika neromskými obyvateli.

V blízkém okolí domu nalézáme vlakovou trať, zahrádkářskou kolonii, rodinné a bytové domy. Naproti a v bezprostřední blízkosti lokality Přichystalova je umístěn Dům s pečovatelskou službou (č. p. 64, 66, 68), rozdílné životní rytmy a generační obsazení jsou příčinou nespočtu drobných konfliktů a stížností seniorů, které se periodicky opakují. Míra prostorového vyloučení je poměrně nízká, ale míra symbolického vyloučení značná. Do značné míry k tomu přispívá vzhled domu, který kontrastuje s opravovanými a udržovanými budovami v okolí. O co více se okolí renovovalo a vymanilo z minulé šedi, o to více dům působí zanedbanějším dojmem. Život se zde zastavil a dům si vysloužil u obyvatel řadu hanlivých označení. Jedná se o špatnou adresu, která je v Olomouci známá a která představuje úpadek a konečnou staci. Obyvatelé, přestože využívají okolní infrastrukturu, tak se neúčastní téměř žádných aktivit okolní společnosti. V blízkém okolí domu nalezneme parkoviště, pozůstatky dětského hřiště, které bylo vybudováno za podpory města v roce 2003 a plácek na hraní za domem. Polovina domu je orientovaná směrem k zabydlené oblasti, polovina domu k neobydlenému prostoru kolem trati. V roce 2007 byly v suterénu vybudovány nové klubovny pro aktivity dětí. V roce 2008 prošel dům částečnou rekonstrukcí

(rozvody vody, koupelny, zdravotní technika). V této době také docházelo k častým poruchám výtahu, který byl nakonec odstaven úplně.

Vstup do domu působí zanedbaným dojmem. Hned u vstupu je vrátnice, na které mají stanoviště střídající se pracovníci bezpečnostní agentury GOLD OFFICE s.r.o. (zapsaná do OR 8. prosince 1997, sídlo Riegrova 373/6, Olomouc), ve společných částech budovy je od roku 2003 nainstalován kamerový systém (v rámci programu prevence kriminality). Na každém podlaží jsou tři kamery. Jedna z kamer střeží suterén domu. Nezávisle na tomto kamerovém systému je u hlavního vchodu instalována další kamera. Od roku 2009 jsou pod dohledem kamery také prostory ulice Přichystalova v rámci vybudování kamerového systému města Olomouce. Strážní služba je financována z prostředků statutárního města Olomouc. Vnitřní část domu působí na návštěvníka nepřívětivě, všude je znatelný pohyb velkého počtu dětí, které jsou hlučné, chodby jsou špinavé, ve vyšších patrech se ale obyvatelé o prostory více starají. Celkově působí dům zanedbaně a zchátrale. V jeho suterénu jsou umístěny prostory pro sociální služby dvou nejvýznamnějších poskytovatelů služeb v místě – statutárního města Olomouc a Charity Olomouc. Je patrné, že do úpravy prostor a vybavení město i poskytovatelé investovali finanční prostředky, tyto prostory jsou využívány převážně dětmi. Celková vnitřní dispozice domu připomíná více ubytovnu, než bytový dům. Do bytů se vstupuje z dlouhých chodeb, které slouží v době špatného počasí jako herna pro děti. O vysokém počtu dětí v lokalitě se dozvídáme již od roku 2005. Také míra nezaměstnanosti je v posledních letech na stejné úrovni. V září 2004 byla v domě ustanovena samospráva z řad romských rodin, která se podílela na zlepšení pořádku v domě a čistotě okolí domu. Byla pokládána za jeden z úspěchů terénní sociální práce, postupně však přestala fungovat. V březnu 2005 byla zrušena placená úklidová služba v domě a pořádek a čistota byly zajišťovány dle rozpisu jednotlivými obyvateli domu. V roce 2005 také byla zprovozněna sušárna prádla, která ale zanikla s přestavbou suterénních prostor.

Dům na ulici Holická čítá 30 bytů a v současné době není plně obsazen. V podstatě je svým charakterem podobný místu na ulici Přichystalova. Rozdíl spočívá v tom, že je více vzdálen ostatní zástavbě, na první pohled nebudí takovou pozornost a neobývá ho tolik obyvatel. Nachází se na okraji města v blízkosti průmyslové zóny. Dostupná je MHD, i základní občanská vybavenost. Jedná se o tzv. holobyty. Vnitřní stav prostor domu působí na návštěvníka

zdevastovaným dojmem. Chybí dveře, poničená jsou okna. V okolí domu je pár kusů nábytku, za domem začíná pole, dům stojí u poměrně rušné ulice a je více izolovaný od okolí. Leží více mimo pozornost, i pracovníků organizací. Dům býval v minulosti mnohem více obsazen, v roce 2005 ho obývalo 117 osob, z toho 80 Romů. Už v této době se píše o velké devastaci objektu

a jeho okolí (Návrh programu Podpora terénní sociální práce, 2006). Do domu není zavedena teplá voda, sociální zařízení jsou společná na chodbě.

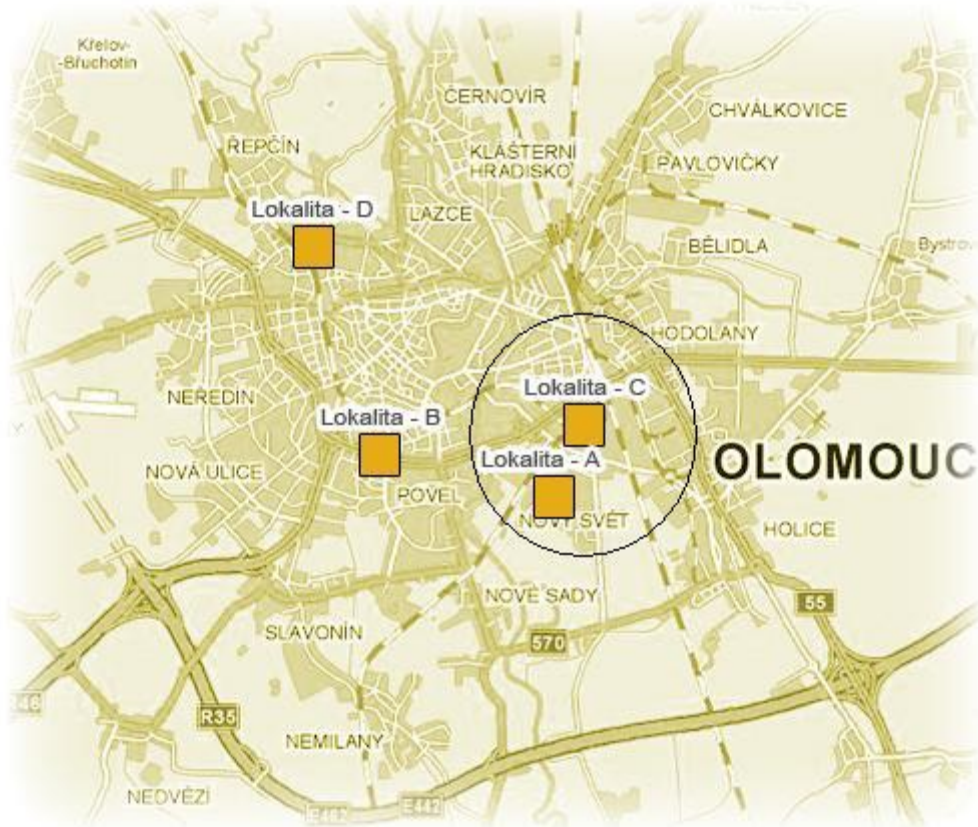
Způsob pronajímání bytů se v obou objektech řídí Pravidly pro poskytování bydlení v nájemních bytech v majetku statutárního města Olomouce, která byla schválena Radou města Olomouce dne 10. 10. 1995, doplněno na zasedání dne 28. 1. 1997, 14. 7. 1998, 23. 3. 1999, 14. 3. 2000, 24. 4. 2001, 15. 1. 2002, 29. 4. 2003, 9. 8. 2005, 3. 4. 2007, 11. 2. 2008, 16. 12. 2008, 27. 7. 2010. Na základě těchto pravidel je v lokalitě uplatňováno uzavírání nájemních smluv na základě smlouvy o přistoupení k závazku a kauce. Čl. XVIII se zabývá obsazováním uvolněných bytů v domě Holická 51. Tyto byty slouží podle Pravidel jako bytové náhrady dle příslušných ustanovení OZ (náhradní byt, náhradní ubytování, přístřeší) pro nájemníky bytů, kteří neplnili povinnosti plynoucí ze smluvních vztahů ve svém původním bydlení. (2) Nájemní smlouvy na náhradní byty v tomto domě uzavírá statutární město Olomouc prostřednictvím statutárního zástupce Správy

nemovitostí Olomouc po jejich schválení. Důležitá je zmínka o tom, že v případě plnění si všech povinností plynoucích z nájemní smlouvy na byt v délce minimálně dvou let poskytne bytové oddělení SNO dle možností takovému nájemci byt na Přichystalově 70. Uzavření nájemní smlouvy schvaluje Rada města Olomouce na základě doporučení bytové komise. Co se týká domu na ulici Přichystalova, pronájmy mají svůj režim. Byty v tomto domě jsou pronajímány na návrh člena bytové komise či bytového oddělení Správy nemovitostí Olomouc po projednání v bytové komisi a schválení Radou města Olomouce. Zájemci musí splňovat podmínky pro přijetí žádost o městský byt dle čl. II, odst. (2) a), b), odst. (5) Pravidel. To zn., že nevlastní byt ani dům a nemá uzavřenou nájemní smlouvu na dobu neurčitou k žádnému bytu (platí i pro manžela žadatele), nemá žádné dluhy vůči statutárnímu městu Olomouc (platí i pro manžela žadatele), že nebyl v minulosti nájemcem městského bytu a ten dobrovolně opustil přímo či prostřednictvím výměny bytu nebo s ním nebyla prodloužena nájemní smlouva (neplacení nájemného, porušování dobrých mravů). Pomocnými kritérii pro výběr budoucího nájemníka jsou délka podání žádosti o městský byt, umístění ve stávajícím pořadí žadatelů, počet osob žadatelovy domácnosti, žadatel má trvalé bydliště v Olomouci. Je-li podmínkou uzavření nájemního vztahu zaplacení dluhu po předchozím nájemci, je nutné tuto částku uhradit v hotovosti před podpisem nájemní smlouvy. Nájemní smlouva na tyto byty je uzavírána pouze na 3 měsíce s možností dalšího prodloužení o 3 měsíce. V případě bezproblémového nájmu po dobu jednoho roku je možno nájem sjednat na dobu 6 měsíců s možností dalšího prodloužení.

Z těchto Pravidel vyplývá, že pokud jsou důsledně uplatňována, do domu na ulici Přichystalova přichází obyvatelé bez dluhů vůči městu a do dluhů poměrně záhy upadají a ti, kteří si plnili své povinnosti nájemníků.

Lokalita v zorném poli výzkumů

Tzv. Gabalova zpráva ze srpna roku 2006 identifikuje na území města Olomouc celkem čtyři lokality. Má v nich pobývat 550 osob. Uvádíme stručnou charakteristiku lokality A a C podle zprávy, které odpovídají sledované lokalitě Přichystalova – Holická.

zdroj www.mpsv.cz

Vyloučené místo Přichystalova charakterizuje zpráva (2006) jako panelový dům s malometrážními byty určenými výhradně pro sociálně slabé, zmiňuje se i o ostraze domu. Míru sociálního vyloučení označuje za částečné, dům je se standardní výbavou, jeho vlastníkem je obec, která uzavírá nájemní smlouvy na dobu určitou. Lokalita vznikla v roce 1991, kdy do domu byly umístěny po amnestii osoby po návratu z výkonu trestu. Do domu byli sestěhováváni obyvatelé z prostoru města (v důsledku privatizací, restitucí, rekonstrukcí a neplatičství). Skladba obyvatel domu se od 90. let zcela obměnila podle etnického klíče ve prospěch Romů. Počet obyvatel byl odhadován v rozmezí 201 – 250, většina z nich měla být Romové (78%) a přibližně třetina byly děti do 15 let (34%).

Vyloučené místo Holická zpráva (2006) označuje jako vícepatrový dům s holobytly pro neplatiče na periferii města, s chybějící částí standardního vybavení. Lokalita vznikla nově řízeným sestěhováváním do tzv. holobytů, kam byli vystěhováváni romští i neromští neplatiči z nájemních městských bytů v centru města a ze sídlišť. V místě pobývalo 26 – 50 Romů a činili 43% ze všech ubytovaných. Podíl dětí do 15 let činil 12%.

Kateřina Červinková (Segregace: teorie a praxe na příkladu města Olomouc, 2008) k lokalitě uvádí následující. Vznik segregovaných lokalit lze vypočítat již od roku 1989. V rámci restitucí byly městské byty, obývané Romové, navráceny původním majitelům. Většina Romů si tak zažádala u Správy nemovitostí Olomouc o přidělení městského bytu. V období prvních emigrací do zahraničí někteří Romové takto získané byty prodali a po návratu zpět již byla Správa nemovitostí Olomouc privatizována a byl veden seznam žadatelů o městské byty, díky čemuž měli navrátilci jen malé šance na znovuzískání bytu. Příčinou vzniku sociálně vyloučených lokalit byly restituční, privatizační a absence koncepčního přístupu v oblasti sociálního bydlení. Do roku 1990 obývali Romové centrum města a některé okrajové části (Řepčín, Hejčín). Již desítky let obývaly romské

rodiny Mrštíkovo náměstí. V letech 1991 – 1992 byly Romům přidělovány byty v panelových domech uvolněných po odchodu sovětské armády (Černá cesta, Zikova ulice, Skupova ulice). Problémy v oblasti soužití a úhradou nájemného posléze vedly k přemístování do domů na ulici Přichystalova a Holická. V Olomouci ale nalézáme i další lokality, k nimž patří zmínění Mrštíkovo náměstí a Hotelový dům.

V roce 2005 proběhlo v sociálně vyloučených místech kvantitativní šetření a to v rámci projektu „Podporované zaměstnávání Romů“. Tento projekt realizovalo od dubna 2004 o. s. AZP Spolu. Cílem projektu bylo ověřit metodu podporovaného zaměstnávání u příslušníků romských komunit. Součástí byl i zmíněný výzkum v oblasti zaměstnanosti, který zmapoval situaci v Olomouci. Projekt podporovaného zaměstnávání byl následně převzat od srpna 2005 Charitou Olomouc. O. s. Spolu zajistilo obsahovou i technickou stránku dotazníku, organizaci a sběr dat a výzkumná agentura Sociotrendy zpracovala data. Celkem bylo osloveno 356 dotázaných. Dotazování proběhlo v místech Holická, Mrštíkovo náměstí, APZ, Přichystalova, Hotelový dům, Černá cesta, Dolní náměstí a dalších místech ve městě. Z námi sledovaných míst byli zastoupeni obyvatelé ze 48%.

		N	%
Lokality	Holická	92	9,6
	Mrštíkovo nám.	3	13,8
	APZ	14	4,5
	Přichystalova	77	18,8
	Hotelový dům	1	23,6
	Černá cesta	11	19,1
	Dolní nám.	3	3,9
	Město-různě	201	6,7
Celkem		356	100,0

Přestože výsledky jsou i s odstupem času ilustrativní, některé z nich uvádíme. Téměř tři čtvrtiny dotázaných mělo podle výzkumu základní vzdělání, bez vzdělání byl přibližně každý dvanáctý dotázaný. Středoškolské vzdělání jakéhokoliv typu (bez maturity) získal přibližně každý šestý respondent, maturitu měl každý čtyřicátý dotázaný. Vyšší odborné vzdělání měli dva respondenti, vysokoškolské studium absolvovala jedna žena. Profese dotázaných byly převážně dělnické a ve službách, takřka polovina dotázaných však profesi neuvedla. Více než třetina respondentů byla ženatá resp. vdaná. Rovněž větší třetina dotázaných byla svobodná. Dotázaní měli nejčastěji dvě děti ve vlastní péči. Nicméně jeden dotázaný uvedl devět dětí. Více než třetina (převážně svobodných) žádné dítě ve vlastní péči neměla. Většina dotázaných (více než tři čtvrtiny) neměla změněnou pracovní schopnost, ani nepobírala invalidní důchod. Změněnou pracovní schopnost mělo výrazně více mužů než žen. Aktuálně zaměstnáno 38 dotázaných (přibližně každý devátý).

V „produktivním“ věku bylo nezaměstnáno více než tři čtvrtiny jedinců z těchto věkových kategorií. Bylo zaměstnáno více žen než mužů. V datech se projevila logická souvislost mezi vzděláním a aktuální zaměstnaností ve smyslu, že vyšší vzdělání bylo vázáno na vyšší zaměstnanost. Respondenti, kteří měli ve své péči pět či více dětí, již vůbec zaměstnáni nebyli. Délka nezaměstnanosti se pohybovala od jednoho roku do 24 let. První skupina nezaměstnaných byla okolo dvou let, druhá okolo pěti let, třetí okolo 11 let a čtvrtá skupina okolo 14 let. V rozmezí let 2001-2005 ukončilo pracovní poměr nejvíce jedinců ve věku do 29 let. Na úřadu práce byly evidovány necelé tři čtvrtiny dotázaných. Bylo evidováno výrazně více mužů než žen. Byli evidováni i ti, kteří mají částečný invalidní důchod. Průměrná hodnota očekávané mzdy byla 11 579 Kč. Ženy měly o výši hrubé mzdy realističtější představu. Za minimální mzdu byly ochotny pracovat výrazně více ženy než muži. Více než polovina všech respondentů by požadovala osmihodinovou pracovní dobu, více než čtvrtina dobu od čtyř do šesti hodin.

Nejvíce byli v životě celkově spokojeni respondenti ve věku 15-19 let, dále respondenti do 30 let. Čím starší respondenti byli, tím méně byli v životě spokojeni. Mezi základní hodnoty respondentů patřily: 1. stabilní a dobré zdraví 2. mít dobré přátele 3. mít okolo sebe šťastné lidi: děti, členy rodiny, přátele apod. Zkoumaná populace se od „jiných“ dosud zkoumaných populací (např. souboru zdravotně postižených a seniorů) odlišovala zvýznamněním hodnoty: „mít příjemný život v dostatku“, „mít vlastní majetek“ a menší důležitostí hodnoty „vzdělávat se“.

Celkově výzkum došel k závěru, že obtížná zaměstnanost respondentů pramení zejména z nízké kvalifikace respondentů, příslušnosti k pohlaví (např. role pohlaví se v současnosti oproti tradičnímu pojetí mění; ženy mají realističtější představu o výši hrubé mzdy), nároků na výši platu, obtížné zaměstnanosti respondentů při vyšším počtu dětí (na úřadu práce jsou evidováni i ti respondenti, kteří mají možnost se připravovat na své budoucí povolání), osobnostních charakteristik jedinců (např. předsudky nezaměstnaných o vztazích na pracovišti) a hodnotového systému zkoumané populace, který se od neromské populace liší.

V. Působící sociální a další služby

V souladu s výsledky plánovací evaluace jsme během výzkumu zaznamenali aktivní působení několika organizací a sociálních služeb. Jednalo se o tyto sociální služby, které na obyvatele lokality aktivně působí, kterých je celkem osm:

sociální služba	poskytovatel	zařízení	cílová skupina	forma služby	věková kategorie
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	Charita Olomouc	Komunitní centrum, Přichystalova 1077/70, Olomouc	Osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách Etnické menšiny	ambulantní, terénní	Mladší děti (6-10 let), starší děti (11 – 15 let), dorost (16 – 18 let), mladí dospělí (19 – 26 let)
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	Společenství Romů na Moravě	Společenství Romů na Moravě, Pavlovická 85/27a, Olomouc	Osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, Etnické menšiny	ambulantní	Děti předškolního věku (1 - 6 let), mladší děti (7 – 10 let), starší děti (11 – 15 let), dorost (16 – 18 let), mladí dospělí (19 – 26 let)
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	Statutární město Olomouc	NZDM Miriklo, Přichystalova 70/81, Olomouc	Osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách	ambulantní	Mladší děti (6 – 10 let), starší děti (11 – 15 let), dorost (16 – 18 let)
Odborné sociální poradenství	Charita Olomouc	Poradenské centrum, Wurmova 588/5, Olomouc	Osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, Etnické menšiny	ambulantní, terénní	Dorost (16 – 18 let), mladí dospělí (19 – 26 let), dospělí (27 – 64 let), mladší senioři (65 – 80 let), starší senioři (nad 80 let)
Terénní programy	Drom, romské středisko	Zdravotně sociální pomoc, Bratislavská 227/41, Brno	Osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách	terénní	Bez omezení věku
Terénní programy	Poradna pro občanství, občanská a lidská práva	Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, Wellnerova 1215/1, Olomouc	Osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, Etnické menšiny	terénní	Bez omezení věku

Terénní programy	Statutární město Olomouc	Terénní programy – statutární město Olomouc, Hálkova 820/20	Osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách	terénní	Mladí dospělí (19 – 26 let), dospělí (27 – 64 let), mladší senioři (65 – 80 let), starší senioři (nad 80 let)
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	Charita Olomouc	Školka, Přichystalova 1077/70, Olomouc	Osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, Etnické menšiny	ambulantní, terénní	Děti předškolního věku (1 - 6 let), mladší děti (7 – 10 let), starší děti (11 – 15 let), dorost (16 – 18 let), mladí dospělí (19 – 26 let), dospělí (27 – 64 let)

Přímo v lokalitě sídlí a jsou poskytovány dvě sociální služby Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, která provozují Charita Olomouc a statutární město Olomouc. Dále je zde realizována Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi, kterou zajišťuje Charita Olomouc. Terénní sociální pracovník Charity Olomouc od podzimu roku 2010 v lokalitě Přichystalova nepůsobí, působí ale v lokalitě Holická a na dalších místech ve městě. Tatáž organizace provozuje Odborné sociální poradenství terénní formou. Terénní programy zase zajišťuje statutární město Olomouc. Tím končí výčet organizací, které se v lokalitě angažují v oblasti sociálních služeb a mají v lokalitě své zaměstnance.

Statutární město Olomouc v lokalitě zabezpečuje dvě sociální služby: Terénní programy a Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Středisko Khamoro pro etnické menšiny a poradenství Charity Olomouc zaštiťuje sociální služby poskytované obyvatelům sociálně vyloučených míst. Středisko Khamoro je strukturováno do tří základních projektů, jejichž činnosti se snaží oslovit co nejširší věkové spektrum obyvatel a pracovat jak s celou rodinou, tak i s jednotlivcem. Těmto třem projektům odpovídají tři sociální služby. Jedná se o Školku (Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi), Komunitní centrum (Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež) a Poradenské centrum (Odborné sociální poradenství).

Vedle toho existují sociální služby sídlící mimo lokalitu. Nejvýraznější sociálními službami, které do vyloučené lokality vstupují, aniž by sídlily v Olomouci, jsou Terénní programy – Zdravotně sociální pomoc. Poskytovatelem je v tomto případě Drom, romské středisko, sídlící v Brně. Další sociální služby zasahují do sledované sociálně vyloučené lokality spíše sporadicky nebo mají nebo měly mezi svými klienty osoby, které v lokalitě bydlí. Mezi takovéto organizace patří Společenství Romů na Moravě (Romano jekhetanibenpre Morava); Centrum podpory inkluzivního vzdělávání, Olomouc; Poradna pro občanství, občanská a lidská práva a Člověk v tísni, o.p.s. a Fond ohrožených dětí. Některé děti a mládež z lokality dochází do Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, které provozuje Společenství Romů na Moravě (Romano jekhetanibenpre Morava) na adrese Pavlovická 85/27a v Olomouci. Terénní programy této organizace do sledované lokality zasahují spíše okrajově a to prostřednictvím osobních vazeb. Nově v Olomouckém kraji a v Olomouci působí Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, která sídlí na ulici Ječná 548/7 v Praze. Adresa v Olomouci je Wellnerova 1215/1. Poradna poskytuje Terénní programy a

to od 1. 10. 2010. Pobočka v Olomouci byla otevřena dne 15. února 2011, její pracovníci se v lokalitě pohybovali, v lokalitě v době finalizování výzkumu neměli žádné klienty, zatím je faktické působení v lokalitě okrajové. Nelze však vyloučit, že v budoucnu bude mít organizace v lokalitě některé klienty, přestože organizace neplánuje se soustředit primárně na tuto lokalitu.

Mimo sociální služby působí v lokalitě romská organizace AmaroFóro, o.p.s. V současné době zprostředkovává zaměstnání dvou osob (ročně 2 – 3 osoby), které zajišťují úklid chodníků v okolí budovy na ulici Přichystalově, nově i na Holické a údržbu zeleně. Také připravuje volnočasové aktivity. Zakladatel působí současně jako pracovník v sociálních službách statutárního města Olomouc. Tím výčet aktivně působících organizací, které jsme v době našeho působení zaznamenali, končí.

VI. Výsledky analýzy

Následující výsledky předkládáme po jednotlivých oblastech integrace. Věnujeme se tak postupně oblasti pobytu a bydlení v lokalitě, trhu práce a ekonomické integraci, vzdělávání, sociálně-zdravotní integraci, interaktivní a identifikační integraci. Interaktivní integraci přitom tvoří kvalita interakcí mezi obyvateli lokality a společností (vnímání majoritou, stereotypy, komunikace) a identifikační integraci tvoří subjektivní pocity, očekávání a zkušenosti obyvatel, sociální sítě, kontakty mimo skupinu apod.

Vycházíme přitom zejména z vyhodnocení kvantitativního dotazníku, přičemž výsledky doplňují vyhodnocení kvalitativních rozhovorů s obyvateli sociálně vyloučených míst, dále závěry ze tří ohniskových rozhovorů pořízených s mužskými a ženskými obyvateli lokality a fakticky působícími pracovníky organizací a v neposlední řadě z etnografického pozorování přímo v lokalitě.

a. Sociálně-demografické charakteristiky obyvatel lokality

Informace o počtech bydlících osob se u jednotlivých aktérů lišily. V plánovací evaluaci uvádíme na základě odhadu pracovníků sociálních služeb počet cca 130 rodin, tzv. Gabalova zpráva ze srpna roku 2006 uvádí dolní odhad na hranici 227 osob a horní odhad 300 osob.

Naši tazatelé se pokusili oslovit všechny domácnosti, přičemž právě domácnost se stala námi pozorovanou základní jednotkou. V lokalitě Přichystalova se nám podařilo vstoupit do 43 domácností, výzkumníky odmítlo 9 domácností a 13 domácností se nám opakovaně nepodařilo v místě během výzkumu zastihnout. V lokalitě Holická výzkumníci vstoupili do 10 v dané chvíli pobývajících domácností. Celkem jsme tedy získali dotazníky a provedli rozhovory v 53 domácnostech. Pokud údaje sečteme, tak v lokalitě by mělo v době výzkumu pobývat 75 domácností. Co se týká poměrného zastoupení domácností, které s námi komunikovaly, tak z nich 81,1% bydlí na ulici Přichystalova a 18,9% bydlí na ulici Holická. Poměr respondentů je dán velikostí obou obytných objektů, kdy v objektu na ulici Přichystalova je k dispozici cca 80 bytů. Z některých bytů jsou ale prostory pro sociální služby (poradenství, předškolní přípravu). Na Holické je podstatně méně bytových jednotek a velký počet bytů je neobydlený. Zdejší obyvatelé tvrdí, že další rodiny se zde nestěhují z důvodu předpokládaného zavření objektu.

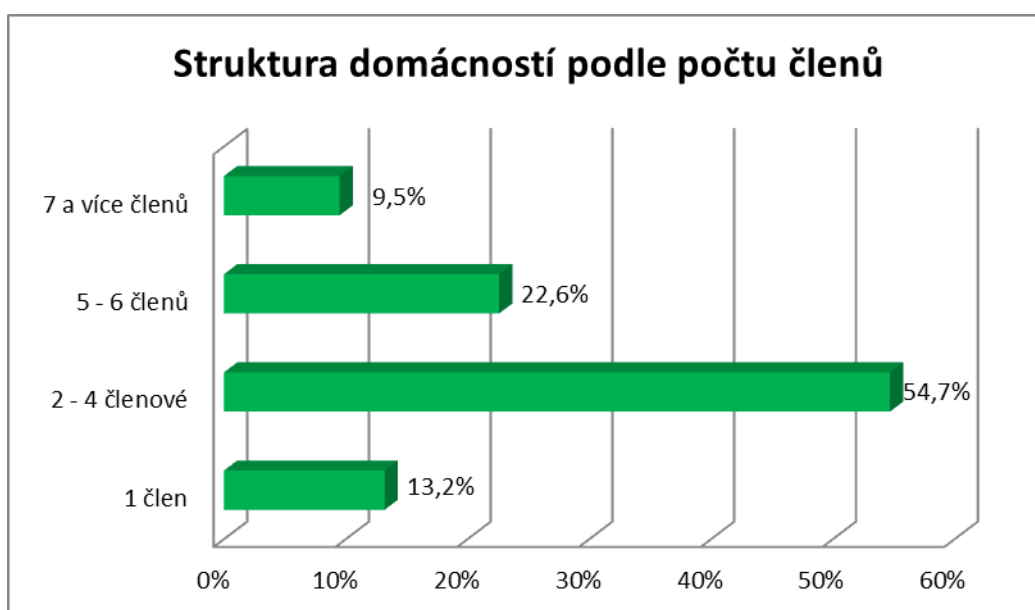
Co se týká zmíněného odmítnutí, se kterým jsme se setkali v devíti domácnostech, jednalo se o obyvatele ulice Přichystalova. Tito obyvatelé odmítali jakoukoliv komunikaci a dávali najevo svou nedůvěru a rozčarování. K výzkumu se vyjadřovali tak, že nevidí žádný prospěch, který by jim přinesl, a taky se odvolávali na minulá dotazování, které je obtěžovaly. O jaká šetření se jednalo, nedokážeme uvést. Informace o dřívějších působeních výzkumníků byly časté, bohužel nejsou k dispozici žádné stopy po dřívějších působeních, z nichž by bylo zřejmé, o jaké výzkumy se jednalo. Bohužel výstupů je skutečně poskrovnu a výsledky nejsou k dopátrání, což je možná i inspirací pro působící organizace, aby požadovaly výsledky takovýchto vstupů do lokality a pracovaly s nimi. Z náznaků se můžeme domnívat, že se nejčastěji jednalo o diplomové práce studentů. I během našeho působení někteří obyvatelé uvedli, že byli v nedávných dnech kontaktováni nějakými výzkumníky z organizace zabývající se lidskými právy a vyptávali se na život obyvatel v místě. Bohužel nedokázali uvést ani jméno organizace či tazatelů, ani účel jejich působení. Na druhou stranu si musíme povzdechnout nad netransparentností takovýchto

výzkumných vstupů, které o sobě ani nedají vědět a mohou necitlivě vstupovat do klientského prostředí.

Naši výzkumníci uvádí, že na ulici Holické se setkali s ochotnějšími respondenty. Celkově ochotnější k poskytnutí rozhovoru byly ženy, muži se často odkazovali na nedostatek času. Ženy byly rovněž častěji k zastižení v bytových jednotkách.

Kolik **celkově pobývá v domácnostech osob**? Na tuto otázku dáváme následující odpověď. Námi celkově oslovených domácností bylo 53, ve kterých pobývá 211 osob. Ve skutečnosti je jich o něco více (neoslovili jsme všechny domácnosti). Průměrně má domácnost 4 členy. Nejmenší domácnost je jednočlenná a největší 13 členná. Pokud budeme předpokládat, že i domácnosti, které s námi odmítly komunikovat a nezastižené domácnosti mají podobný profil jako ty oslovené, tak snadno spočítáme, že v lokalitě může pobývat dalších 88 osob. Celkem pak můžeme uvažovat o 299 osobách. A pokud započítáme občasné dlouhodobější návštěvy, jedná se o údaj nad 300 osob. Tento údaj odpovídá horní hranici odhadu v tzv. Gabalově zprávě.

Jaká je **struktura domácností**? Jednočlenných domácností je 13,2%. Dvou až čtyřčlenných je 54,7%. Pět a šestičlenných je 22,6%. Sedmi a vícečlenných je 9,5%.

Při výzkumu jsme se setkali s několika **modely domácností**. Nejobvyklejším je nukleární rodina čítající dva rodiče a děti, jejichž počet se pohybuje obvykle kolem dvou (rozmezí je ale větší, v rozpětí 1 – 7), rodina má v blízkosti další příbuzné a některé z dětí jsou již „dospělé“. Dospělé osoby (rodiče) žijí nejčastěji v manželském nebo partnerském vztahu. Občas se v rodině objevuje další příbuzný např. tchán, tchýně, babička, teta, což zvyšuje počet dospělých osob v domácnosti.

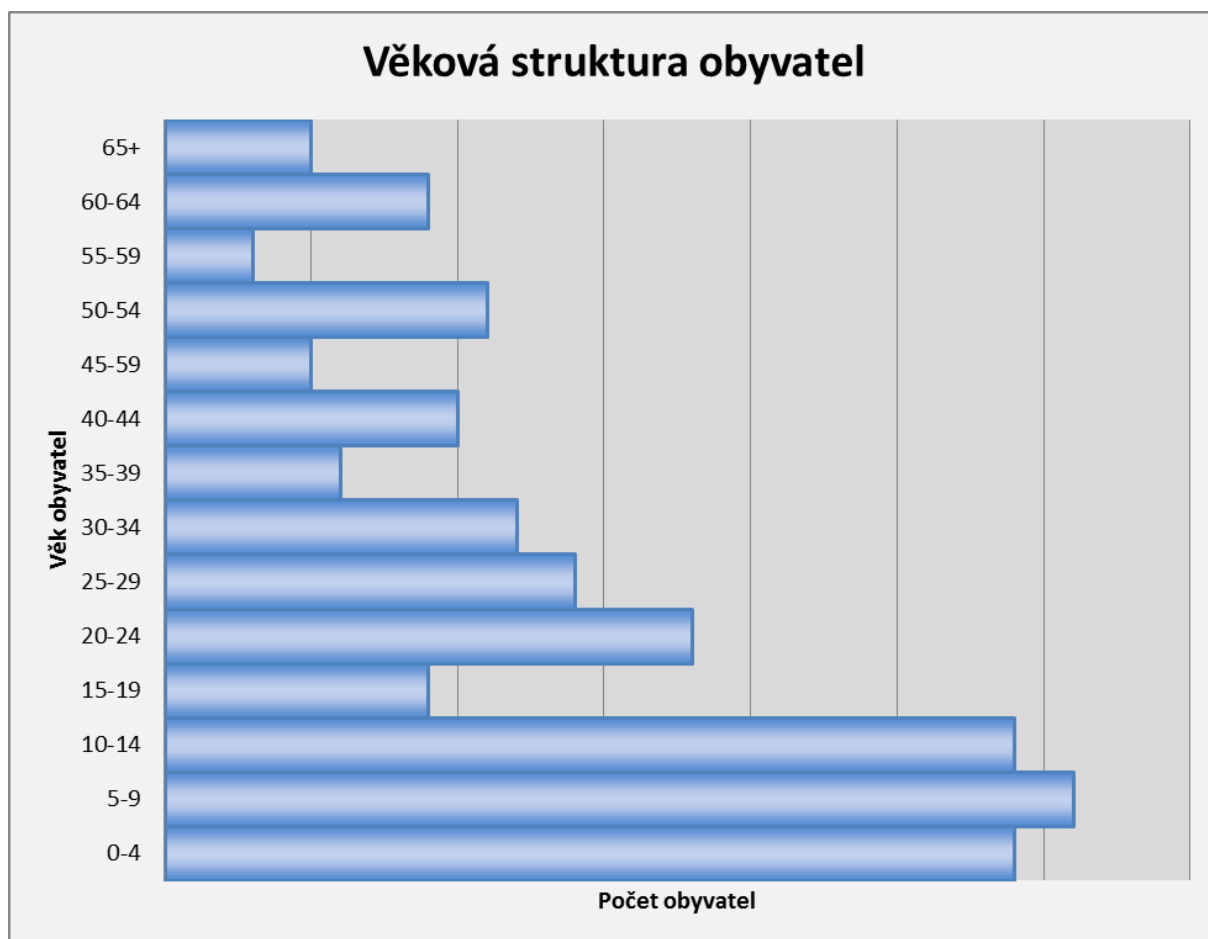
Dalším méně častým typem domácnosti je rodina s matkou samoživitelkou a menším či větším počtem dětí (kolem čtyř). Zvláštností jsou domácnosti, které mají v péči vnučku či vnuka. Setkáváme se i s rodinami bez dětí, kterou tvoří jen dospělé osoby. V lokalitě se vyskytují také jednotlivé osoby, obvykle ovdovělé či rozvedené starší ženy.

Počet dospělých osob v námi navštívených domácnostech je 109. V jedné domácnosti pobývají průměrně 2 dospělé osoby. Minimální počet je jedna a maximální čtyři. Z projekce vyplývá, že jich může být až o 44 více, tedy celkem 153.

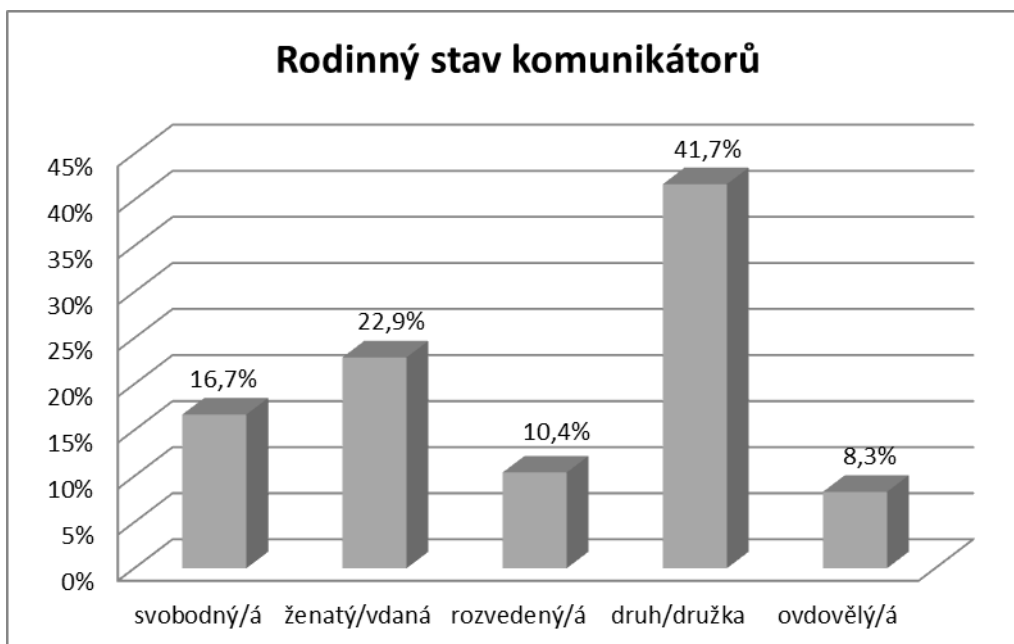
Počet nezletilých osob v námi navštívených domácnostech činí 102. V jedné domácnosti pobývají průměrně 2,6 nezletilých osob (do tohoto počtu zahrnujeme i domácnosti bezdětné). Minimální počet je 1 a maximální 10. Z projekce vyplývá, že jich může být o 57 více a celkem tedy až 159.

Z hlediska věku jsou údaje následující. Průměrný věk **dospělého** je 39,6 let. Nejnižší je 18 let a nejvyšší 83 let. Osob starších 65 let je 5. Průměrný věk **nezletilých** osob je 7,9 let. Nejnižší je 0,2 let a nejvyšší 17 let. Osob starších 15 let je 7. Další mohou být v domácnostech, které se nám nepodařilo oslovit.

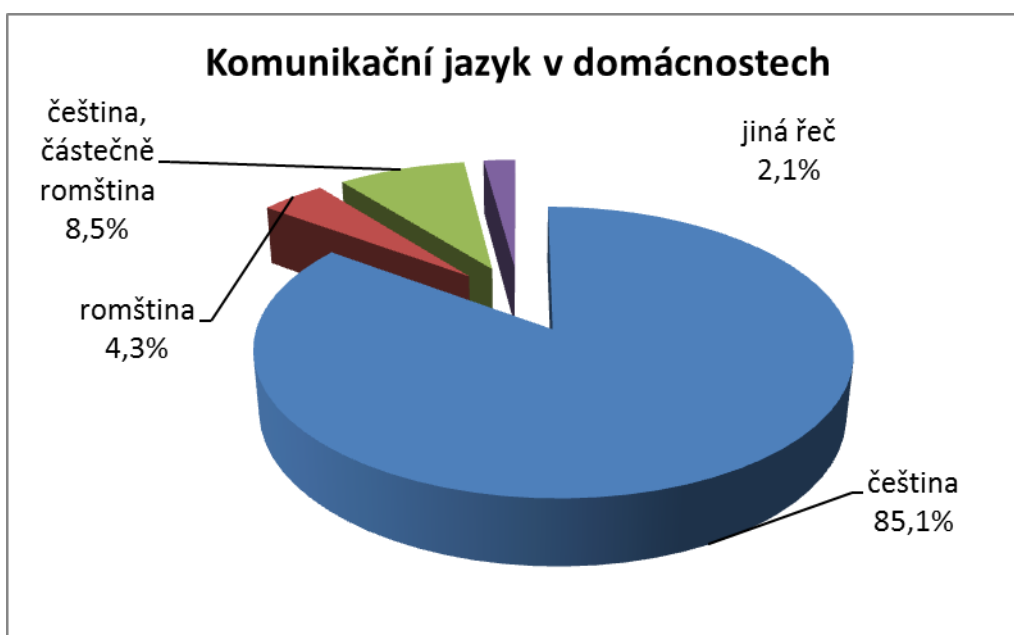
Z následujícího grafu věkové struktury obyvatel lokality je zřejmé, že jsou v místě silně zastoupeny skupiny dětí a dospělých kolem 20 let. Je zřejmé, že tato věková struktura je progresivní.

Rodinný stav komunikátorů poukazuje na vysoké zastoupení partnerského soužití a manželství. Svobodných je necelá pětina (16,7%), ženatých či vdaných je více než pětina (22,9%), rozvedených více než desetina (10,4%), žijících s družkou či druhem více než dvě pětiny (41,7%) a ovdovělých méně než desetina (8,3%).

Nejčastějším **komunikačním jazykem v domácnosti** je český jazyk (85,1%). Výhradně romsky se komunikuje ve 4,3% domácnostech, česky a částečně romsky v 8,5% domácností a jinou řečí ve 2,1% domácností.

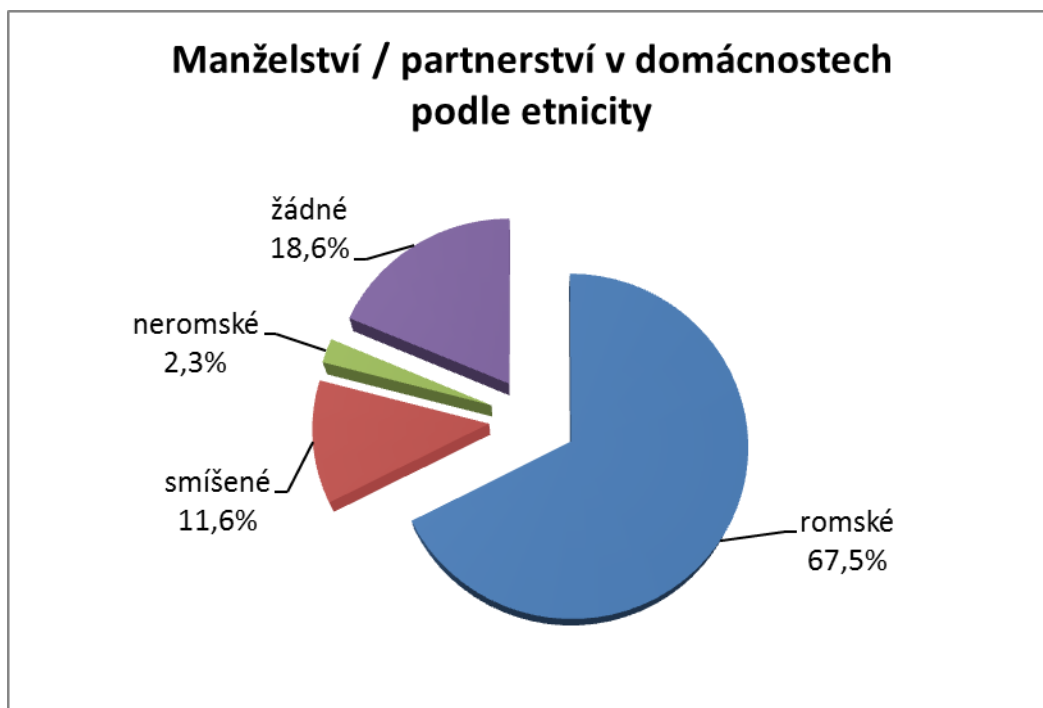

Co se týká **přítomnosti Romů v Olomouci**, tak je dána historicky, ale zejména je důsledkem masivní migrace slovenských Romů na území České republiky v období po druhé světové válce, která probíhala v několika vlnách. V první vlně přicházejí Romové zejména do pohraničních oblastí, ve kterých po válce došlo k odsunu německého obyvatelstva. V druhé vlně přicházejí slovenští Romové zejména do průmyslových oblastí v tehdejší Československu s cílem získat práci a lepší bydlení. Část Romů slovenského původu, kteří přišli v tomto období na území České republiky, představuje také výsledek asimilačních snah státu, který prostřednictvím politiky rozptýlu násilně přesídloval slovenské Romy z vesnických osad do českých a moravských oblastí s nízkou koncentrací Romů. Romové přicházeli zejména z venkovského prostředí, především

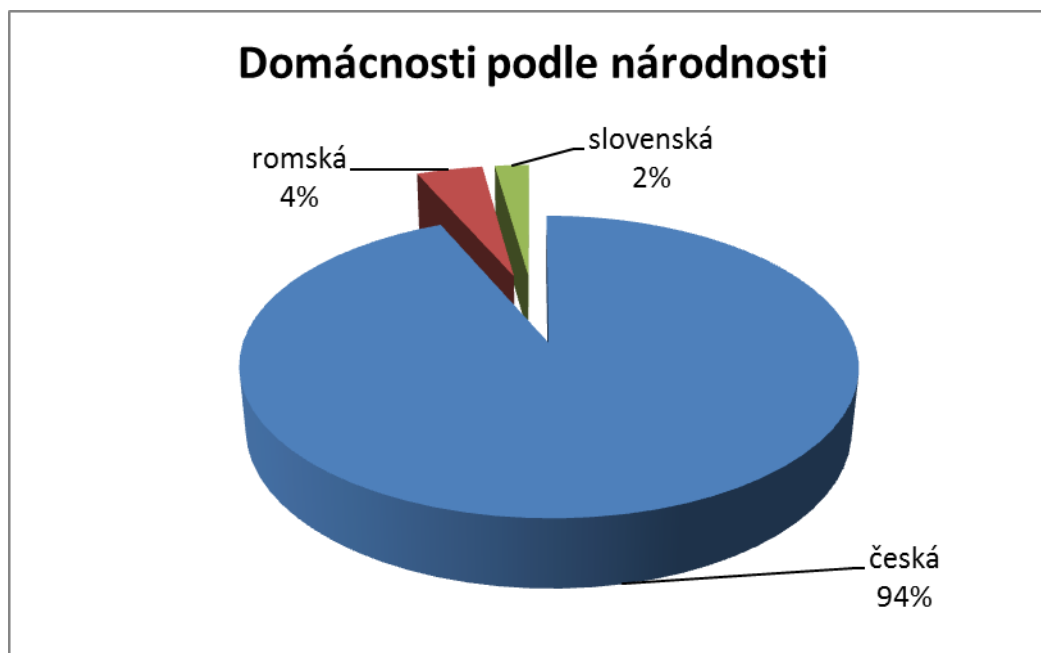
z osad východního Slovenska. Tyto státem iniciované pohyby obyvatelstva byly motivovány potřebou pracovní síly pro poválečnou ekonomiku, zemědělství i průmysl. Časem migrace nabývaly řetězového charakteru, kdy za hlavou rodiny přicházeli další a další členové rodin. Práce byla Romům přidělována na základě dekretu prezidenta republiky č. 88/1945 Sb., o všeobecné pracovní povinnosti, nebo za pomoci náborových akcí směřujících k dosídlení pohraničí. V roce 1958 stát reagoval na nelepšící se postavení a situaci podporou asimilačního přístupu. Výsledkem byly represe, jejichž cílem bylo narušit dosavadní životní způsoby Romů. Zákon č. 74/1958 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob, směřoval k likvidaci kočovného způsobu života. V únoru roku 1959 proběhly soupisy osob označených za kočovníky, jejichž součástí se stali také slovenští Romové dojíždějící za prací. Zákon byl zaměřen na kočující, tzv. olašské, Romy, kteří byli přinuceni se usadit. Likvidace sociálně a hygienicky nevyhovujících romských osad na Slovensku vedla k dalším přesunům obyvatelstva a rozptýlení Romů po celém území státu. Tento administrativní zásah skončil po třech letech neúspěchem. Asimilace nepřinesla očekávané výsledky a od počátku 70. let stát mění svůj postoj a prosazuje spíše strategii společenské integrace. V roce 1970 se prostřednictvím vládního usnesení č. 279 nově prosazuje politika integrace. Vzniká vládní komise pro „otázky cikánských obyvatel“ a integrace je přenesena na národní výbory, do jejichž kompetence spadá výkon lokální sociální politiky.

V Olomouci vedle sebe najdeme potomky předválečných Romů, a zejména pak potomky migrujících Romů ze slovenských osad. Abychom se pohlédli po tomto původu obyvatel lokality, zjišťovali jsme, jaká **manželství podle etnického označení** obývají lokalitu.

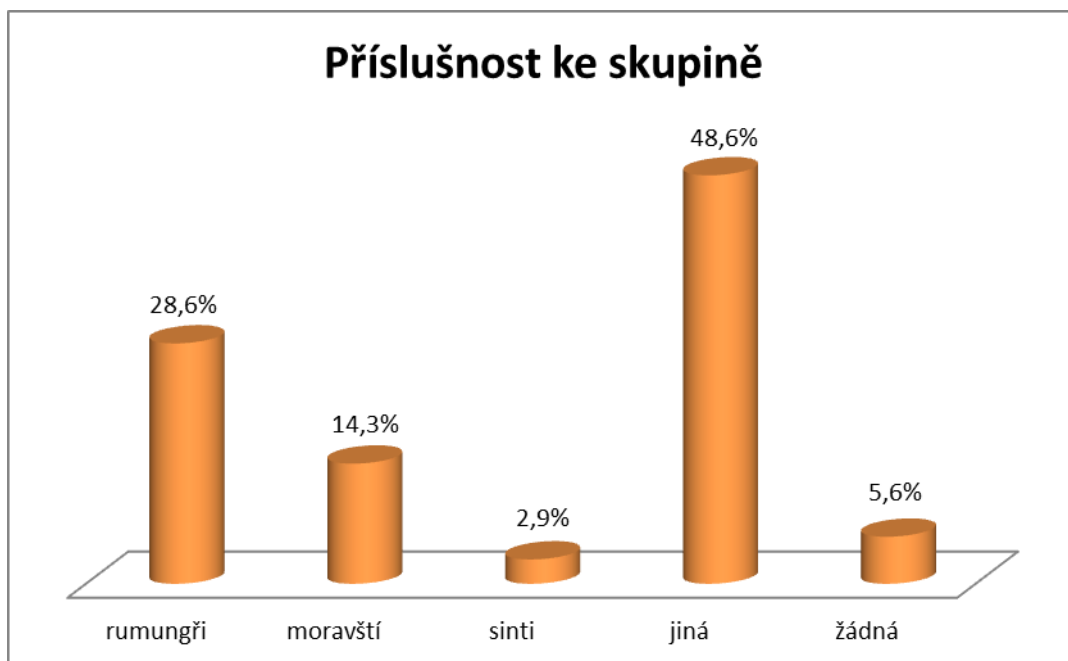
Manželství nebo partnerství komunikátoři v domácnostech označili přibližně ve dvou třetinách jako romské (67,5%), další více než desetina ho označila za smíšené (11,6%). Neromských soužití je v lokalitě 2,3%, ostatní se zařadili do kategorie žádné (18,6%). Do kategorie žádné se zařadili ti, kteří nežili v takovémto soužití, kde chyběl partner, nebo měli potíže se podle etnicity zařadit. I tak je evidentní, že dvoutřetinové přihlášení se k romské etnicitě poukazuje na silnou etnickou charakterizaci místa.

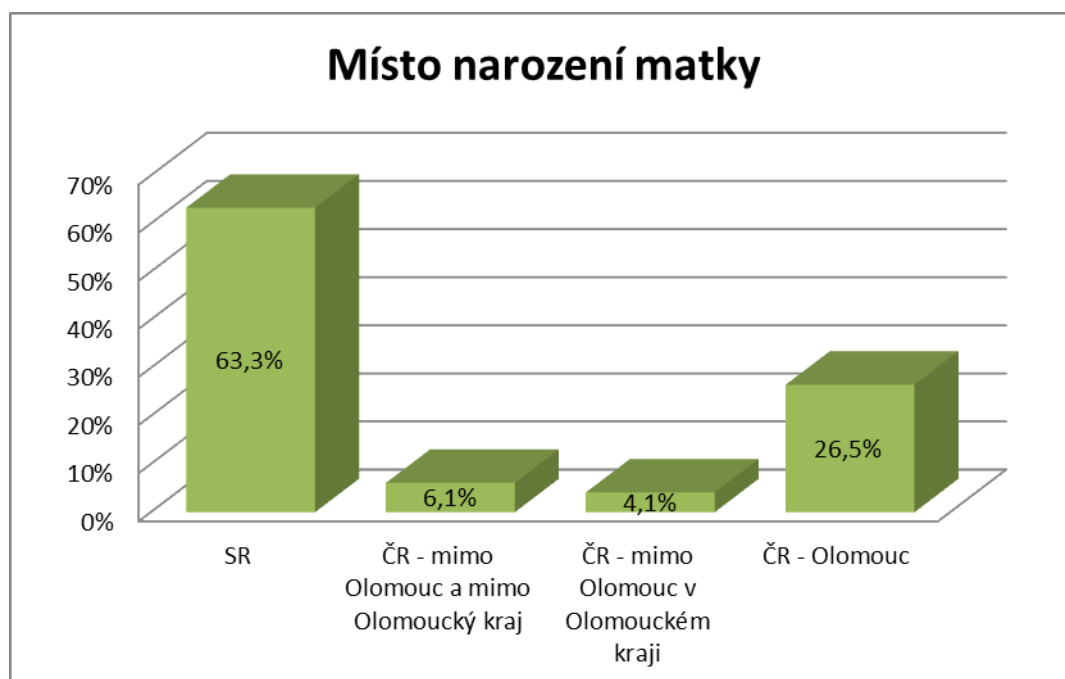
Podle národnosti se většina domácností označila za českou (93,5%). K romské národnosti se přihlásila jen malá část bydlících (4,3%), stejně jako k národnosti slovenské (2,2%). Obdobně jako při Sčítání lidu, domů a bytů se setkáváme s tím, že se obyvatelé lokality identifikují především jako Češi a k romské národnosti se hlásí jen minimálně.

Co se týká **příslušnosti ke skupině**, tak jsme nabídli výběr skupinových příslušností. Za rumungry se označilo 28,6% obyvatel, za moravské Romy 14,3%, za sinti 2,9%, jinou příslušnost označilo 48,6% obyvatel a žádnou 5,6%. V kategorii jiné příslušnosti nalézáme osoby, které se nedokázaly jednoznačně zařadit do nabízených kategorií. Buď uváděly, že jsou „normální“ Romové, nebo že jsou „východňáři“, tj. odkazovali ke svému původu z východního Slovenska. Jak je z výsledků patrné, v lokalitě se setkáváme s velmi pestrým složením romských skupin, vyjma olašských Romů. I tento fakt pravděpodobně přispívá ke značné heterogenitě místního obyvatelstva.

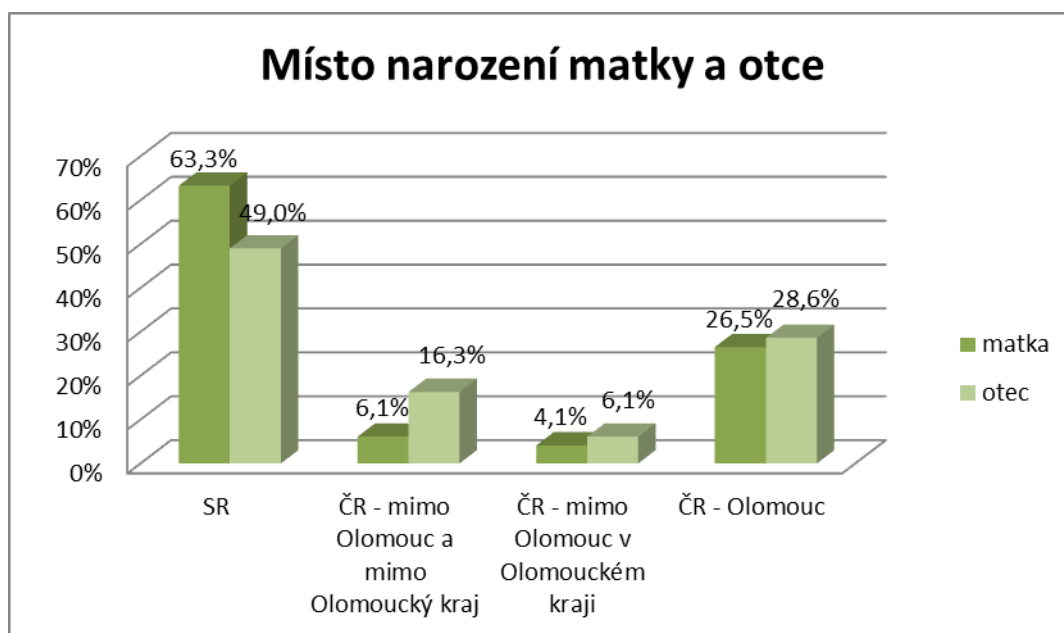

Podle **místa narození rodičů** rovněž vyčteme, odkud obyvatelé lokalit svým původem pochází. 63,3% konverzačním partnerům se **matka narodila** ve Slovenské republice, 6,1% konverzačním partnerům se matka narodila v České republice mimo Olomouc i mimo Olomoucký kraj, 4,1% konverzačním partnerům se matka narodila v České republice mimo Olomouc v Olomouckém kraji a 26,5% konverzačním partnerům se matka narodila v České republice v Olomouci.

Téměř polovině (49%) konverzačním partnerům se **otec narodil** ve Slovenské republice, téměř pětině (16,3%) konverzačním partnerům se otec narodil v České republice mimo Olomouc i mimo Olomoucký kraj, téměř desetině (6,1%) konverzačním partnerům se otec narodil v České republice

mimo Olomouc v Olomouckém kraji a více než pětině (28,6%) konverzačním partnerům se otec narodil v České republice v Olomouci.

Z uvedeného srovnání původu matky a otce našich konverzačních partnerů vyplývá, že téměř třetina (30,6%) konverzačních partnerů pochází z Olomouckého kraje (podle matky) a více než třetina (34,7%) konverzačních partnerů pochází z Olomouckého kraje (podle otce). Přibližně třetina dotazovaných má svou biografii zakotvenou v tomto kraji. Z rozhovorů s obyvateli vyplývá, že se silně identifikují s krajem a Olomoucí, ke které je váže emotivní pouto a nechtějí město či kraj opustit.

K místům na Slovensku, odkud matka pochází, patří Žilina, Rožňava, Levica, Bojnice, Humenné, Handlová, Velký Krtíš, Miava, Trnava, Prešov, Čadca, Levoča, Stará Lubovňa. K místům v České republice, odkud matka pochází, patří Prostějov, Olomouc, Most, Kelč, Kutná Hora, Praha.

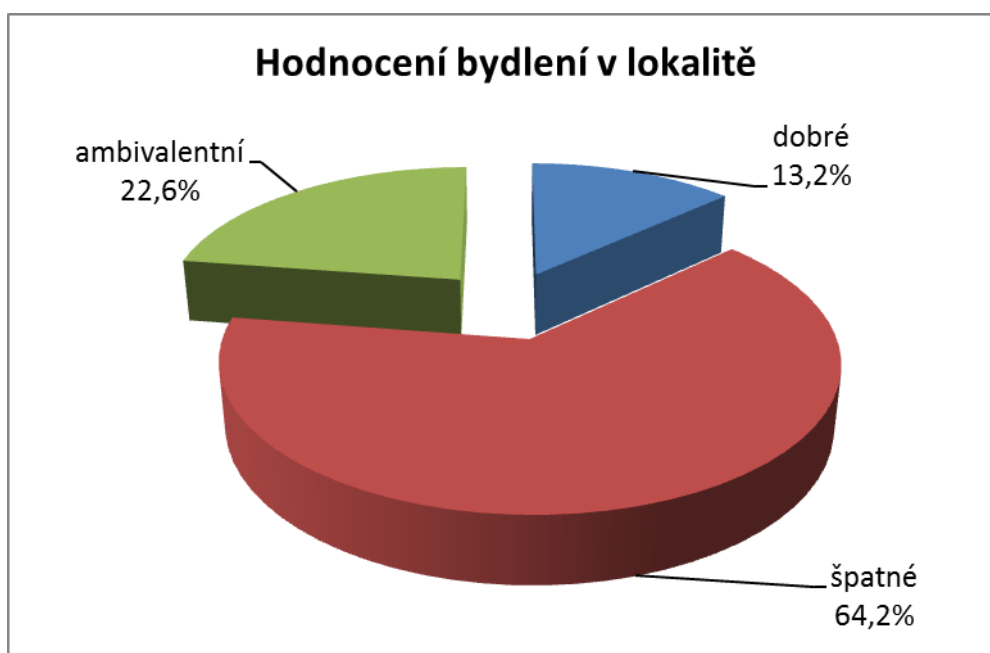
K místům na Slovensku, odkud otec pochází, patří Stará Lubovňa, Liptovský Mikuláš, Rožňava, Košice, Bojnice, Handlová, Bratislava, Prešov, Čadca, Žilina, Levoča. K místům v České republice, odkud otec pochází, patří Brno, Olomouc, Beroun, Uherský Brod, Bruntál, Bílovice, Kelč, Uherské Hradiště, Most, Šternberk, Karviná.

b. Pobyt a bydlení

Důležitou otázkou je, **jak vlastně obyvatelé hodnotí bydlení v lokalitě Přichystalova-Holická.**

Více než desetina domácností (13,2%) hodnotí bydlení jako dobré. Nejedná se však o absolutní spokojenost s bydlením. Většinou dotazovaní srovnávali současnou situaci se situací tísňě. Jak jeden z obyvatel uvedl, je to zkrátka lepší, než „být na ulici“. Někteří obyvatelé uvádí, že nemají na výběr a s bydlením v lokalitě se smířili. „Bydlí se tu docela dobře, člověk má kam složit hlavu“, uvádí jeden obyvatel. Několik domácností je s bydlením zcela spokojeno. Tito uvedli, že jejich byt

byl opraven, případně ho získali po předchozích nájemnících, kteří si byt „vyšperkovali“ a také nemají problém s plísněmi a další, které obvykle nájemníky trápí. Často se jednalo o obyvatele, kteří získali první samostatný byt a měli za sebou zkušenost z různých ubytoven, oproti které je bydlení v lokalitě nesrovnatelně lepší. Jak říká jeden z nájemníků: je to lepší než na ubytovně, člověk tady má svobodu“. Spokojenost s bydlením také úzce souvisí s kladným hodnocením blízkého okolí domu, který je podle slov obyvatel situován v pěkném a klidném prostředí, v dobrém místě. Odlehlost místa znamená, že obyvatelé nejsou v centru pozornosti a oceňují skutečnost, že místo je mimo pozornost a výskyt „rasistů“. K příznivému hodnocení bydlení přispívá kladné vnímání sousedských vztahů a pozitivní vazby mezi obyvateli domu. Zmínění spokojení obyvatelé se snaží se vyhýbat konfliktům se sousedy, případně mají v domě své příbuzné. Mnozí jsou spokojeni s Olomoucí jako celkem a mají vztah k městu, proto jsou s bydlením v něm spokojeni.

Na druhé straně téměř dvě třetiny obyvatel (64,2%) hodnotí bydlení jako špatné. Co bydlícím nejvíce na bydlení vadí? Především se jedná o kvalitu bydlení a nevyhovující technický stav bytů a domu. Prostředí je zanedbané a v bytech je vlhko. Společné prostory jsou zanedbané, nefunguje výtah, což znemožňuje přepravovat imobilní nemocné a starší obyvatele (jedna obyvatelka má problémy se dostat do nejvyššího patra, lidé po návratu z nemocnice jsou vynášeni po schodech ostatními obyvateli), koupelny jsou v nevyhovujícím stavu, v bytech se vyskytují plísně, štěnice a švábi (jsou vnímány jako velmi obtěžující, které se nedaří vyhubit, ničitelé nábytku a zdraví), netěsná okna, proto zejména v zimě obyvatele trápí chlad, do bytů přes nedovírající okna zatéká, doba distribuce teplé vody je omezená („vypíná se na noc“, po 22.00 hodině), baterie jsou nevyhovující, a to vše podle obyvatel vůbec neodpovídá stanovené výši nájemného. Obyvatelé mají problémy v zimě byty vytopit, instalované elektrické topení (tzv. přímotopy) je nákladné, zvyšuje jejich náklady na bydlení a navíc kritizují tzv. dvojitý dluh. Ten spočívá v tom, že při pořízení bytu musí nový nájemník uhradit dluh po předchozím nájemníkovi, a dluh je městem dále vymáhán i po původním dlužníkovi. Obyvatelé tak řeší otázku spravedlnosti – v případě, že původní dluh je zaplacen, tak má město z bytu dvojitý příjem.

Další kritizovanou oblastí je samotné prostorové řešení domu. Obyvatelé postrádají v domě úložné prostory – sklepní kóje, kam by odkládali kočárky a kola. Časté jsou také stížnosti na hluk z kluboven a nízkoprahových zařízení, zejména hudební produkci. Tyto stížnosti jdou napříč obyvateli domu. Část lidí pokládá za špatné, že v domě jsou cíleně sestěhováni Romové, což podle jejich slov „nedělá dobrotu“. Starousedlíci vzpomínají na dobu, kdy v domě bylo jen několik romských rodin a situace byla jiná než dnes. Mezi déle bydlícími osobami jsme zaznamenali názor, že dříve, když v domě pobývali neromští obyvatelé, se zde bydlelo lépe. Zejména se „dalo domluvit s lidmi“. V rozhovorech se také objevil pocit stísněnosti obyvatel. Setkávali jsme se s odkazy na přeplněnost domu na ulici Přichystalova, obyvatelé vnímali malý životní prostor, na kterém je koncentrováno mnoho rodin s dětmi. Tito obyvatelé vnímají za své hájemství výhradně prostor svých bytů, ostatní místa jim zabrali ostatní.

Další oblastí je kvalita mezilidského soužití, která je narušována konflikty se sousedy, jejichž příčinou je nevhodné chování některých rodin a často je spouští děti, které se pohybují na chodbách a jsou mnohými ubytovanými vnímány jako výrazní znečišťovatelé prostředí a zdroj hluku („dělají bordel po chodbách“). Někteří rodiče zase uváděli, že děti nemají vhodné prostory, kde by si mohly hrát. V případě špatného počasí pobíhají po domě a jsou hlučné. Do značné míry tomu napomáhá vnitřní dispozice domu s dlouhými nedělenými chodbami. „Děti se mezi sebou bijí a dospělí se kvůli dětem hádají“. Je jich v domě hodně, „bouchají na dveře, nadávají mi“. Děti jsou udávány také za znečišťovatele chodeb, které vypadají, jak vypadají. Vedle dětí také zaznamenáváme stížnosti na množství zvířat, které obyvatelé domu chovají.

Nájmy jsou podle bydlících vzhledem k nabídce nepoměrně vysoké. Obyvatelé vnímají praxi, kdy se neromští obyvatelé domu postupně odstěhovávají do lepších bytů a mají šanci z prostředí uniknout. Přistěhovali jsou obvykle Romové, takže se zdá, že kritériem sestěhovávání se stává etnicita („bílý rasismus“). Dům je tak vnímán jako nedobrovolné ghetto se špatným jménem. „Není to slušný panelák“. V domě se podle obyvatel neprovádí opravy nebo jen v minimální míře. Nepořádek a hluk je šokem pro ty, kteří dříve bydleli ve městě. „Vyrůstala jsem mezi bílými a nevěděla jsem, jak se Romové chovají“. V tomto a dalších výrocích zaznívá, že příčinou ničení vybavení domu je etnická příslušnost. Příčinou je „hodně Romů“. Protinázorem je tvrzení, že příčinou není romství jako takové, ale sociální charakteristika nově příchozích. „Většina obyvatel je na sociálních dávkách, a ti co dluží, jsou sestěhovávání, sestěhovávání jsou problémoví lidé, rostou agresivita vůči dětem i sousedům, zhoršuje to vysoký nájem“. Lidé, kteří se označují za dobré nájemníky, se cítí být ukřivdění. Pravidelně platí a nic neničí, ale nesou důsledky jednání ostatních – zasahuje je nízká kvalita bydlení a také to, že je zde „hodně neplatičů, na které doplácíme, trpíme za ně“. „Všichni jsme házeni do jednoho pytle“. Jeden z respondentů uvedl, že by „špatné lidi“ vyměnil a dbal na „rozdělování lidí“ tak, aby nevznikaly konflikty. Zdejší prostředí je takové, že „se tady děti kazí“.

U vchodu do domu na ulici Přichystalova je zřízena vrátnice, která je také předmětem kritiky. Strážníci jsou podle slov obyvatel domu zbyteční, „vůbec nezasahují, nedodržují čistotu“. Tady můžeme sledovat, jak se promítají do postav strážných očekávání obyvatel domu.

Obyvatelé domu na ulici Holická nedisponují teplou vodou vůbec a o sociální zařízení se dělí. Celkově hodnotí prostředí zejména prizmatem zdravotních rizik. „Věčnými nemocemi jsou infekce, vyrážky, i žloutenka už byla“. V domě se vyskytují švábi. „Světlo na chodbách nesvítí, člověk se nemůže vykoupat, není hygiena, studená voda, krysy na chodbách“.

Obyvatelé se vnímají ve srovnání s obyvateli Přichystalova jako „horší“. „Jsou tady neplatiči, kteří chlastají, zaostalejší lidi, špatné osazenstvo“. V domě panuje chaos. „Děti i dospělí dělají bordel“. Další obyvatelka komentuje situaci takto: „Děti dělají rámus na chodbách, jsou špinavé chodby, je to dům hrůzy“. Z našeho působení potvrzujeme, že motivace zdejších obyvatel je minimální,

prostředí je poničené, podmínky pro děti jsou nevyhovující, jsou zde známky zhoršeného zdraví obyvatel, absentuje soukromí. I zde se objevují plísňe.

Více než dvacetina obyvatel (22,6%) hodnotí bydlení ambivalentně. Na jedné straně lidem vadí nízká kvalita bytů a hrozivý technický stav domu, což ale vyvažují některá pozitiva – bydlení vůbec („máme střechu nad hlavou“), pěkné okolí, dobrý dojezd dětí do školy. V tomto ambivalentním hodnocení zaznívají všechny kladné i záporné znaky bydlení, které se vzájemně vyvažují.

Už na první pohled je zřejmá rozdílná kvalita bydlení v obou bytových domech. Objekt na ulici Holické je v zanedbanějším stavu, chybí v něm koupelny v bytech a teplá voda. Přesto jsou ale představy obyvatel z Holické o bytových podmínkách na ulici Přichystalova daleko horší, což neodpovídá skutečnosti. Můžeme se domnívat, proč tomu tak je. Může se jednat o potvrzení identity „lidí z Holické“ nebo důsledek vymezení se vůči druhé části lokality. Ať už je tomu jakkoliv, obyvatelé Holické nemají zájem se z Holické přestěhovat na Přichystalovu. To je důležitá poznámka, která signalizuje, že snaha o zavedení tzv. dostupného bydlení může narážet na limity. Dalším důvodem nezájmu o Přichystalovu je vysoké nájemné, stejně jako obava, že přestěhování na Přichystalovu zabraňuje jakékoliv možnosti získat byt v některé jiné lokalitě Olomouce. Přichystalova má nálepkou pasti, do které vejdete, ale už nevyjdete. V obou bytových domech je bydlení často považováno za nutné zlo (holobyty na Holické svým účelem opodstatněně), vůči kterému není adekvátní nabídka a možnost získat jiné a lepší bydlení. Zajímavé je tvrzení obyvatel domu na ulici Holická, že nepatří k tzv. dlužníkům a toto bydlení získali jakožto první ubytování od města, když si žádali o přidělení bytu (často po velmi dlouhé době žádání o byt).

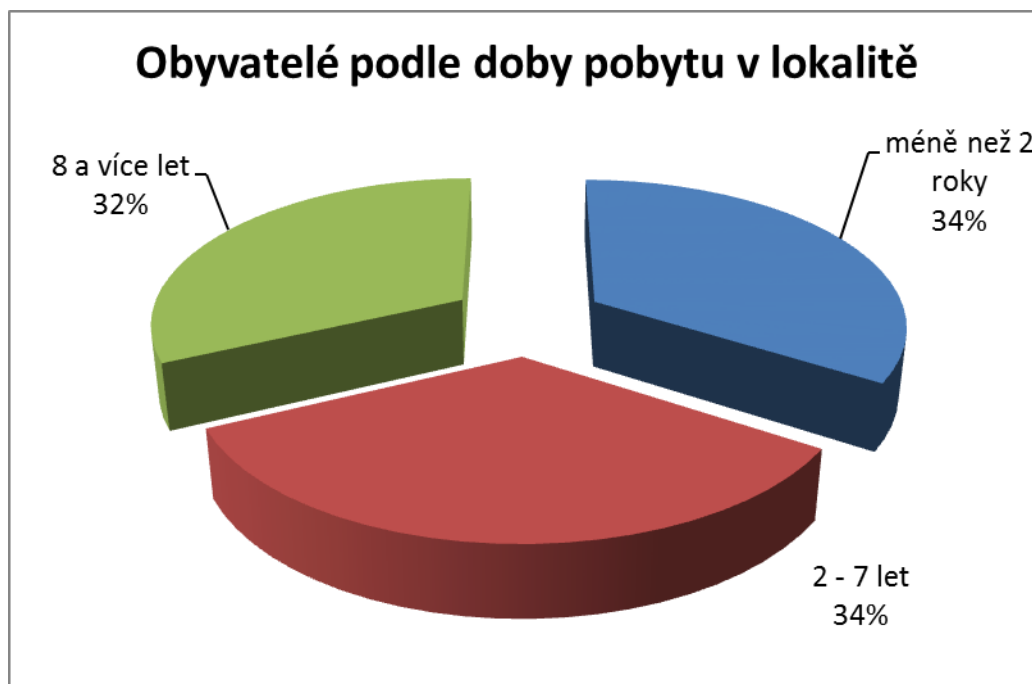
V rámci rozhovorů s aktéry jsme se setkávali s nejasností, jak je to vlastně s dobou pobytu obyvatel v lokalitě. Aktéři této informaci přičítali velký význam, také se zmiňovali o jisté míře fluktuace (migrace) obyvatel, která je problematická. Proto jsme v domácnostech zjišťovali **dobu přistěhování do lokality**.

Doba přistěhování do lokality pokrývá rozsáhlé období 25 let. Nejstarší domácnosti obývají lokalitu od roku 1986, nejmladší se nastěhovaly teprve před pár měsíci. Třetí čtvrtletí roku 2008 dělí obyvatele na dvě stejně velké skupiny – starousedlé a novousedlé. Průměrně domácnost obývá lokalitu od čtvrtého čtvrtletí roku 2005, tedy v průměru téměř 6 let. Mnoho nájemníků se do lokality dostalo na základě žádosti o byt – Přichystalova ulice jim byla nabídnuta, přičemž neměli žádnou jinou variantu výběru. Respondenti byli pod tlakem, aby si vybrali zmíněnou adresu, protože se nabídka „nebude opakovat“. Jedné respondentce prý bylo řečeno, že pokud bydlení nepřijme, mohou jí být odebrány děti. Systém přidělování bydlení v praktickém výkonu funguje tak, že koncentruje do lokality osoby na základě etnického klíče a osoby sociálně slabé. Jak se ukazuje, v případě novousedlých osob se již jedná o pravidlo.

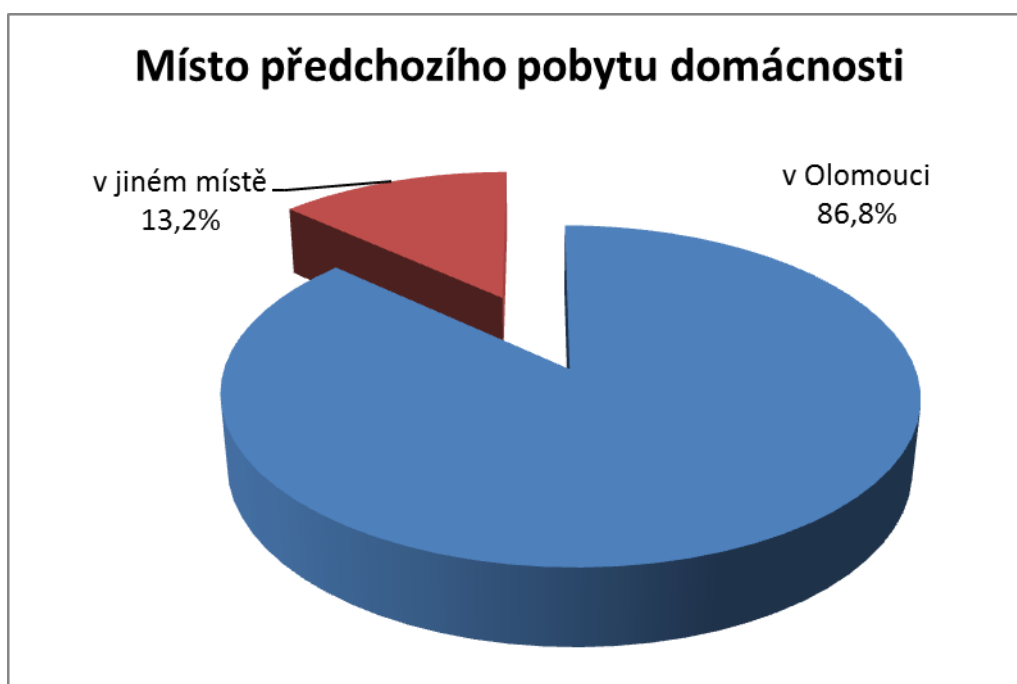
Přestože jsme nepozorovali nějaké očividné napětí mezi starousedlými a nově usedlými obyvateli, lidé s delší dobou pobytu vzpomínají na lepší časy, kdy se v lokalitě žilo lépe. Novousedlíci jsou vnímání jako osoby sociálně slabší a problémovější. Nejdéle pobývajících obyvatel vypráví o trvalém úpadku lokality a zhoršující se kvalitě bydlení v místě. Zhoršit se měl jak technický stav, tak i mezilidské vztahy.

Jak vidíme, téměř pětina domácností (20,9%) pobývá v lokalitě 10 a více let. Ve vzpomínkách obyvatel se dochovalo, že v minulosti byl dům na ulici Přichystalova využíván jako ubytovna pro vojáky, poté pro propuštěné amnestované vězně a další obyvatele města. „Když zde přiházeli první obyvatelé, tak to za ‘dům hrůzy’ vůbec nepovažovali.“ Údajně zde bylo rovnoměrněji zastoupeno romské a neromské obyvatelstvo.

Podle doby pobytu můžeme domácnosti rozdělit do tří kategorií: domácnosti pobývající méně než 2 roky, domácnosti pobývající 2 – 7 let a domácnosti pobývající 8 a více let. Všechny skupiny jsou zastoupeny přibližně třetinovým podílem. Tedy můžeme hovořit o obyvatelích novousedlých, usedlých a starousedlých.

Mnoho mýtů a úvah se vztahuje k hrozivým současným migračním vlnám a přitažlivosti a atraktivitě sociálně vyloučených lokalit pro osoby z jiných regionů či Slovenska. Proto jsme zjišťovali **místo posledního pobytu obyvatel před přistěhováním do lokality**. Ukázalo se, že poslední místo pobytu před nastěhováním mělo 86,8% domácností v Olomouci a 13,2% v jiném místě mimo Olomouc. To je významná informace o tom, že se jedná o „místní“ obyvatele a tedy problém obyvatelů města. To podporuje i informace o tom, že už i rodiče dnešních obyvatelů často pocházejí z Olomouce.

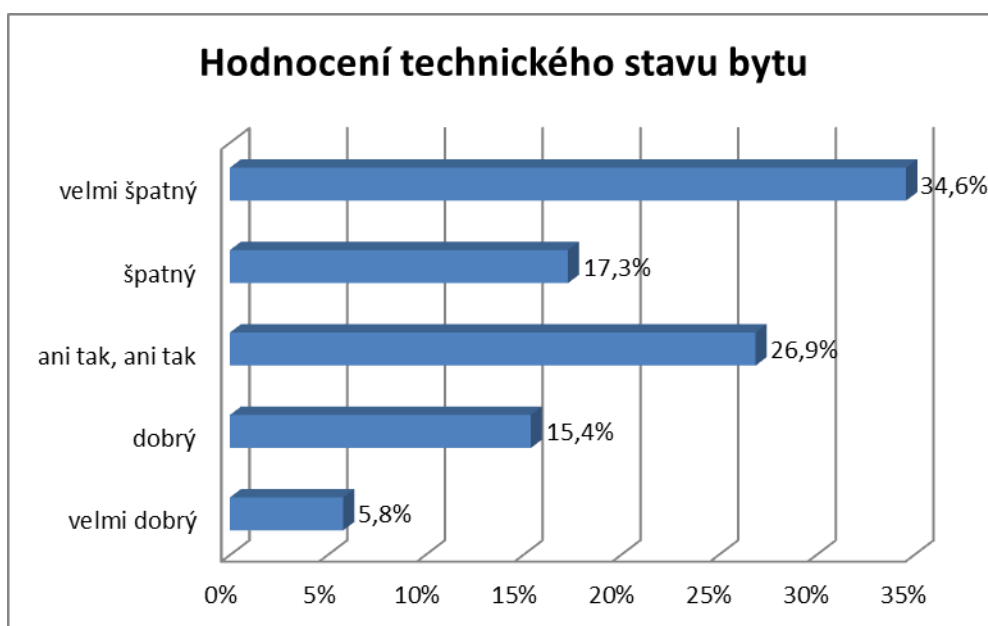
Sestěhování z Olomouce vypadá následovně. Patrný je pohyb z jednotlivých částí města, ale také stěhování ve směru z ulice Přichystalova na ulici Holickou.

Sestěhování proběhlo z míst jako jsou Hejčín, Nové Sady, Řepčín, Nová ulice, Pavlovičky, Povel, Hodolany, Chválkovice, Neředín, Černá cesta.

Sestěhování z míst mimo Olomouc vypadá následovně. Je zřejmé, že se jedná o stěhování převážně v rámci Olomouckého kraje. Místa, z nichž se obyvatelé přistěhovali, jsou Němčice, Velká Bystřice, Prostějov, Šternberk, ubytovny v Bruntálu, Rýmařově a Moravské Třebové a Uherském Brodě.

Dále se poohlédneme po **délce nájemní smlouvy**. Průměrná doba nájemní smlouvy je 6 měsíců. Dvě domácnosti uvedly smlouvu na dobu neurčitou a 5 domácností, že nemají smlouvu žádnou. Bydlí už bez smlouvy, čekají na vystěhování nebo se jedná o případ, kdy byla smlouva uzavřena na někoho z rodinných příslušníků, který nedávno zemřel a současný obyvatel nemá na bydlení nárok z důvodu dluhů z minulosti. Doba neurčitou zaznamenáváme u starousedlíků, kteří ji získali již dávno.

Co se týká **technického stavu bytu**, tak je nespokojena téměř každá druhá domácnost (51,9%). Za dobrý ho pokládá více než pětina domácností (21,2%) a neutrální hodnocení stav bytu dostal od více než čtvrtiny domácností (26,9%).

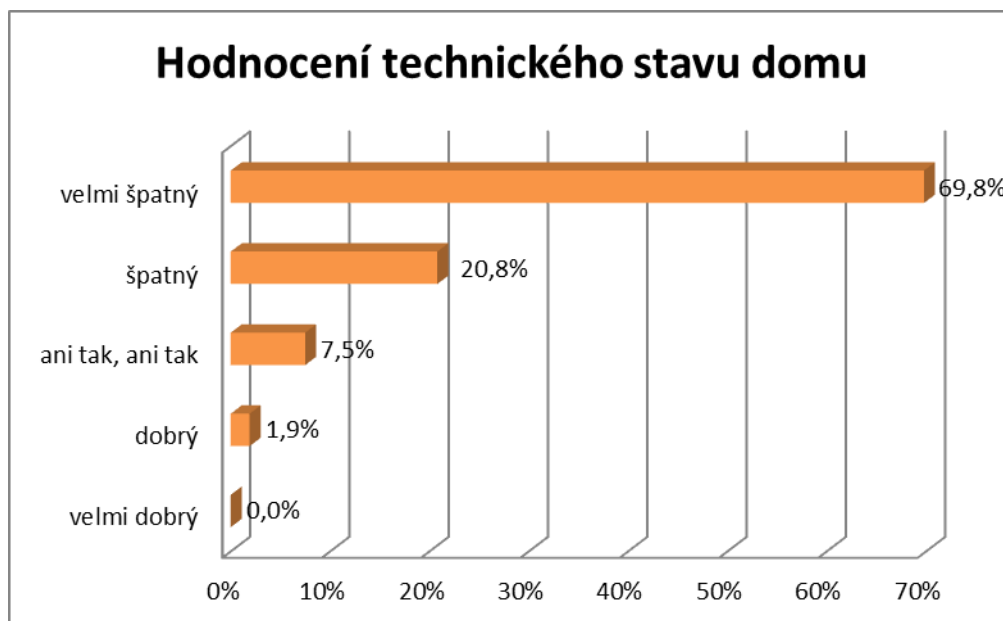

K technickému stavu bytů jsme zaznamenali velké množství komentářů. Na ulici Přichystalova jsou obyvatelé nespokojeni se stavem podlahových krytin, kuchyňskými linkami. Obyvatelé zmiňují, že na svých bedrech nesou opravy, které jsou dány stářím domu. Pokud se něco opravuje, je to po několika urgencích. V koupelnách se vyskytují plísňe, nájemníci se neshodují na vinících – jednou se za viníky označují sami, jindy viní způsob oprav koupelen a špatně řešené odvětrání. Koupelny byly rekonstruovány, ale někteří obyvatelé kritizují výsledky oprav. Po 22. hodině neteče teplá voda. Přes netěsnící okna do bytů zatéká a proniká chladno. V zimě je problém udržet v bytě teplo, obzvláště když je vypínáno i topení. Některé domácnosti si byt vyspravily podle vlastních představ a na vlastní náklady, což se týká zřízení přiček, koupelny či plovoucích podlah. V bytech se vyskytují štěnice a švábi. Čas od času některé byty vytopí sousedé, což se i stalo v době našeho dotazování. V některých bytech mají potíže s vedenou elektřinou. Obyvatelům se nezdá, že tak

nízkou kvalitu platí vysoké nájemy, které jsou podle jejich zjišťování srovnatelné s nájemy kvalitních bytů ve městě. Nedostatek místa v bytech u obyvatel vyvolává potřebu někde skladovat věci. Není ale kde.

Na ulici Holické obyvatelé označují stav za katastrofální. I zde se setkávají s plísněmi, netěsnícími okny, vlhkostí, krysami a šváby.

Velkou kritiku si ale vysloužil **technický stav domu**. Jeho stav považuje za velmi špatný 69,8% domácností a za špatný 20,8% domácností. Neutrálně hodnotí stav domu 7,5% domácností a za dobrý ho pokládá pouhých 1,9% domácností.

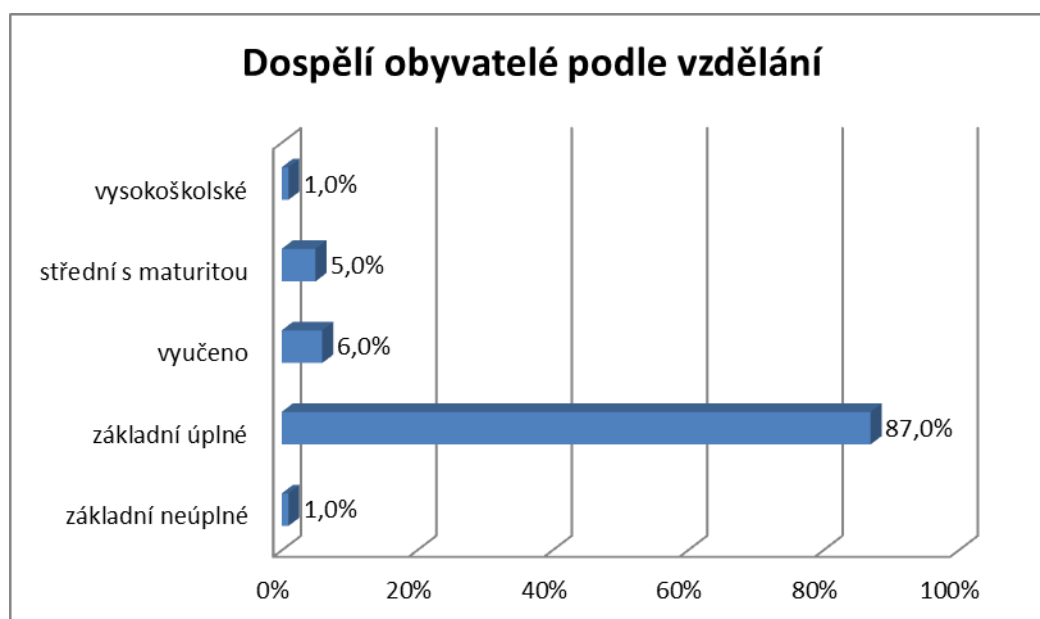

Zřejmé je neudržování pořádku na chodbách. Vyjma dvou horních pater domu na ulici Přichystalova, kde je viditelně na chodbách čistěji a útulněji. Vina za stav chodeb je dávana za vinu dětem, absenci úklidu a psům (výkaly na chodbách). Na chodbách stojí nábytek a zdi jsou pokreslené a špinavé. Chodby slouží jako smetiště, „člověk se bojí, do čeho šlápne“. Velká část respondentů uváděla jako velký problém nejezdící výtah – problém je to hlavně pro matky s kočárky, pro děti s jízdním kolem, a starší nemocné lidi. Dům na ulici Přichystalova si od obyvatel vysloužil řadu označení jako „katastrofa“, „smetiště“ nebo „dům hrůzy“. Je to místo, za které se někteří obyvatelé „stydí“. Stav je takový, že to „tady měla hygiena dávno zavřít“. Dá se hovořit o „druhém Chánově“. V domě jsou švábi a štěnice. A také hluk, který způsobují především děti. Kamery na chodbách obyvatelům připomínají, „že je to tu jako v kriminále“.

Také na ulici Holické obyvatelé nenalézají nic moc pěkného. Má jít o podstatně horší dům než na Přichystalově. Chodby jsou zanedbané a špinavé, budově je celkově zdemolovaná a v neudržovaném stavu. Obyvatelé si stěžují na nepořádek, vlhko, hlučné sousedy, chybějící okna a dveře.

c. Vzdělávání

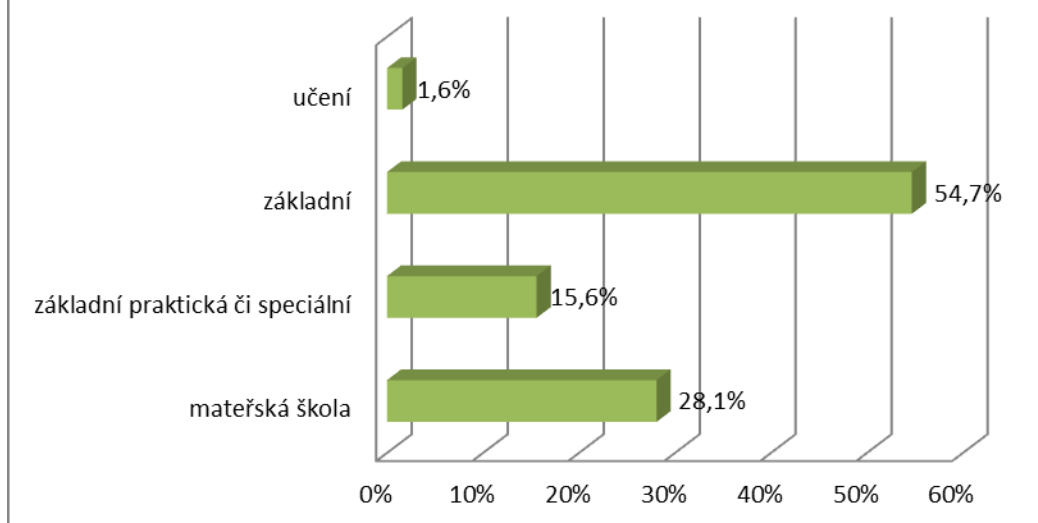
Nejdříve se budeme zabývat **vzdělaností strukturou dospělých osob**. U dospělých obyvatel zcela převládá úplné základní vzdělání, které nalézáme u 87% osob. Neúplné základní vzdělání má 1% osob, vyučeno je 6% obyvatel, střední vzdělání s maturitou má 5% a vysokoškolské magisterské 1%. Osoba s vysokoškolským vzděláním je v bytě hlášena, pobývá ale mimo Olomouc.

Obyvatelé své vzdělání příliš nekomentovali. Pouze výjimečně někdo upozornil, že vzdělání pokládá za hodnotu a že pochází z rodiny, kde jsou vzdělanější lidé.

U nezletilých osob jsme zjišťovali, na jakou školu momentálně dochází. Mateřskou školu (včetně tzv. přípravky) navštěvuje 28,1% dětí, základní školu praktickou či speciální 15,6%, základní školu 54,7%, do učení dochází 1,6% dětí a na střední či vysokou školu nikdo. Tyto výsledky jsou na pováženu, u dětí a mládeže vidíme, jak se reprodukuje nízké vzdělání rodičů a výrazně tak jsou omezeny životní šance či vyhlídky na lepší budoucnost.

Navštěvované školy nezletilými osobami

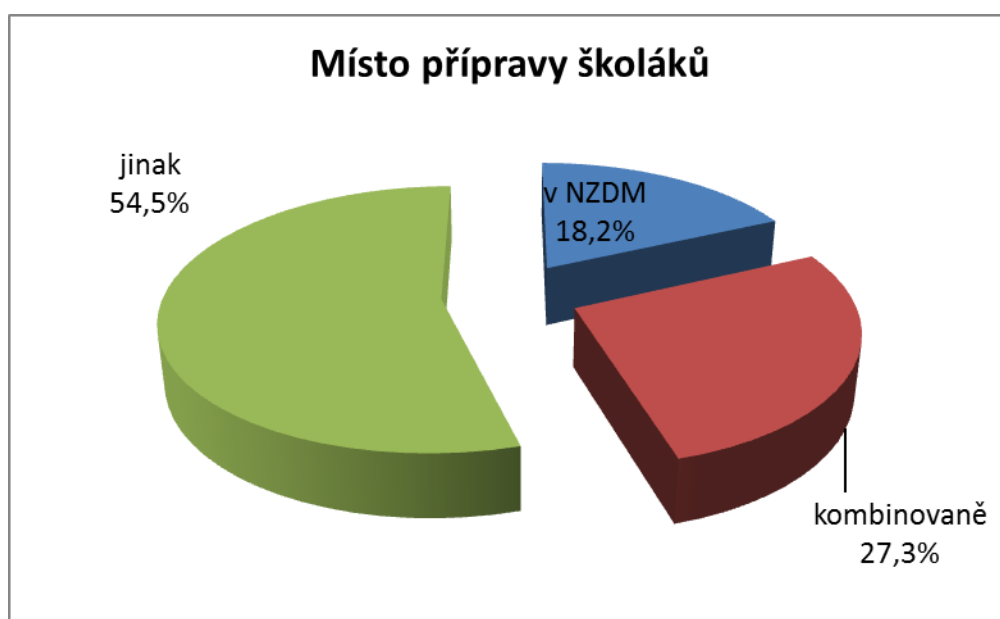

Mezi školami, do kterých děti nejčastěji dochází, nalézáme následující školy:

- Fakultní ZŠ dr. Milady Horákové a MŠ Olomouc (ul. Rožňavská),
- ZŠ a MŠ Olomouc, Nedvědova (pobočka Přichystalova)
- ZŠ Komenium Olomouc (ul. 8. května)
- ZŠ prof. Z. Matějčka Olomouc (ul. Svatoplukova)
- Základní škola Olomouc-Bělidla (ul. Táboritů)
- ZŠ a MŠ Olomouc, Řezníčkova
- ZŠ a MŠ pro sluchově postižené Olomouc, tř. Kosmonautů.

Místo přípravy dětí do školy je podle komunikátorů v případě pětiny dětí v NZDM (18,2%). Kombinovaně tj. v nízkoprahovém zařízení a doma se připravuje více než pětina dětí (27,3%) a jiným způsobem více než polovina (54,5%).

Místo přípravy školáků

Kolik času se připravují rodiče s dítětem do školy? Průměrný údaj činí 63 minut, o této přípravě se zmínilo celkem 21 domácností. Tento údaj pokládají pracovníci organizací za nadsazený. Otázkou je, co do času přípravy rodiče započítávají, v tomto směru by bylo přínosné delší participativní pozorování přímo v rodinách, které by odpověď na tuto otázku dalo.

Svůj vlastní stůl má dítě – školák k dispozici ve více než třetině domácností (37%). Děti obvykle píšou domácí úlohy na společném stole v kuchyni, což souvisí to s malými prostory v bytě.

d. Trh práce a ekonomická integrace

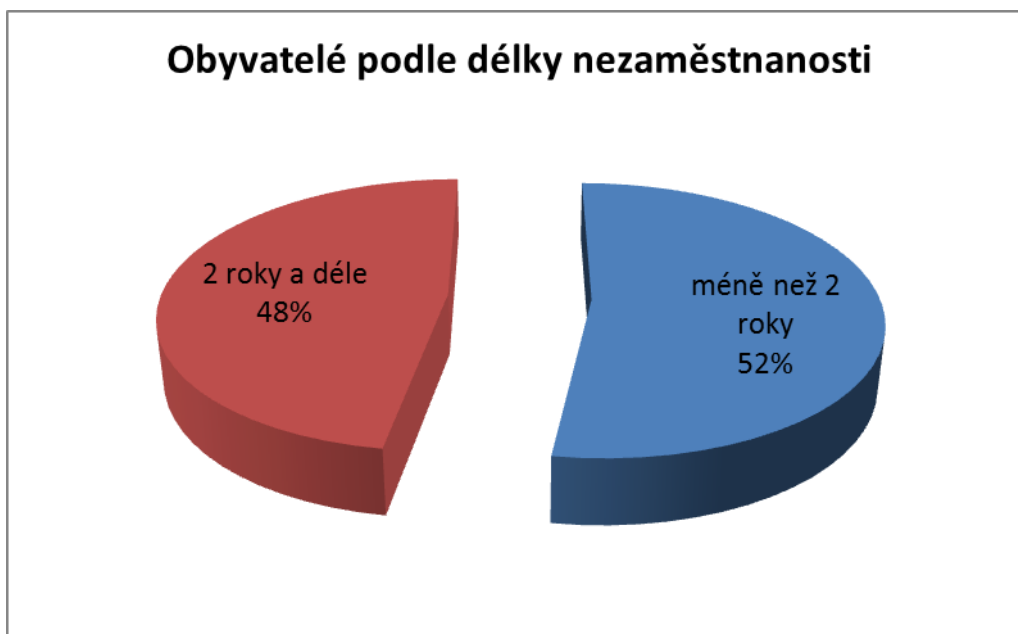
Zaměstnanost dospělých osob je následující. Zaměstnáno je 11,7%, do čehož započítáváme všechny formy zaměstnání (i částečné, VPP). Nezaměstnáno je 88,3% osob z lokality. O rozsahu tzv. práce na černo můžeme pouze spekulovat, obyvatelé se občas zmiňovali, že těchto příležitostných pracovních příležitostí v poslední době výrazně pokleslo.

V lokalitě ale existuje i poměrně vysoký počet těch, kteří nemohou být zaměstnáni. Může se jednat až o 10% obyvatel, které tvoří matky na rodičovské dovolené, osoby pobírající částečný nebo úplný invalidní důchod a osoby pečující o osobu blízkou. Mnoho osob zmiňovalo špatný zdravotní stav (cukrovka, epilepsie apod).

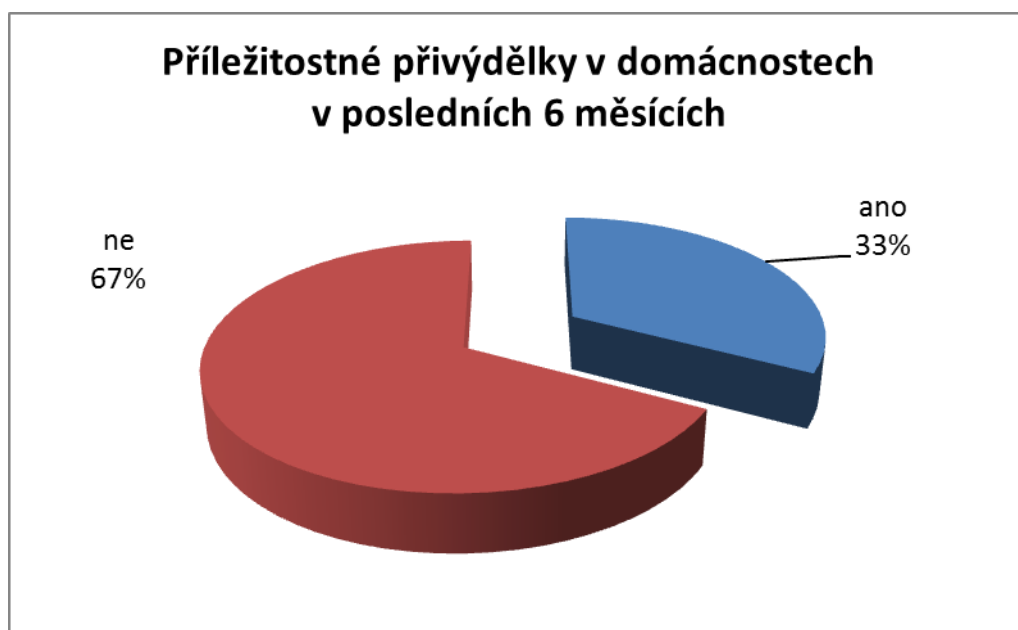
Obvyklé zaměstnání tvoří výkopové a zednické práce, pomocné dělnické práce, práce u technických služeb. Několik osob pracuje v rámci VS a VPP. Co se týká profesní identifikace, málo osob dokázalo pojmenovat svou profesi (automechanik, uklízečka).

Průměrná **délka nezaměstnanosti** praceschopných osob jsou 4 roky. 1 rok a kratší dobu je nezaměstnáno 30% osob. Celkově osob bez práce do dvou let včetně je 52,5%. Osob nezaměstnaných déle než dva roky je 47,5%. Zde se tazatelé setkávali s opakovaným argumentem, že Rom práci nesežene, často je pracovní místo přislíbeno přes telefon, při následující osobní schůzce „už mají pracovní místo obsazeno“.

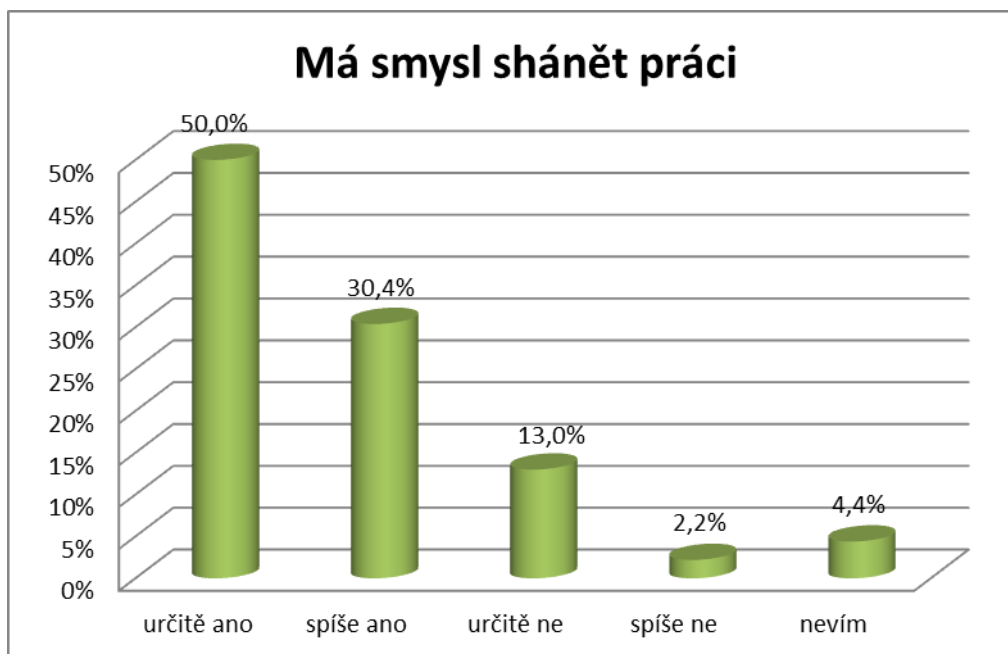
Osob nezaměstnaných nad 5 let je 25% a déle než 10 let je nezaměstnáno 20% osob.

Při podrobnějším dotazování jsme zjistili, že alespoň jeden člen **pracoval v posledních dvou letech na smlouvu** ve dvou pětinach (40%) domácností. Ve třech pětinach domácností (60%) takto nepracoval nikdo. Jednalo se nejčastěji o práce jako údržba zeleně, pomocné dělnické práce v továrnách (montování součástí, sklad), úklid, pomocné práce v kuchyni. Dotazovali jsme se rovněž na **příležitostné přivýdělky v rodině v posledních 6 měsících**. Celkem mělo příležitost přivýdělku tzv. brigád kolem třetiny domácností (32,7%), což se týkalo alespoň jednoho člena. Nezjišťovali jsme, jestli byly tyto přivýdělky podepřeny smlouvou.

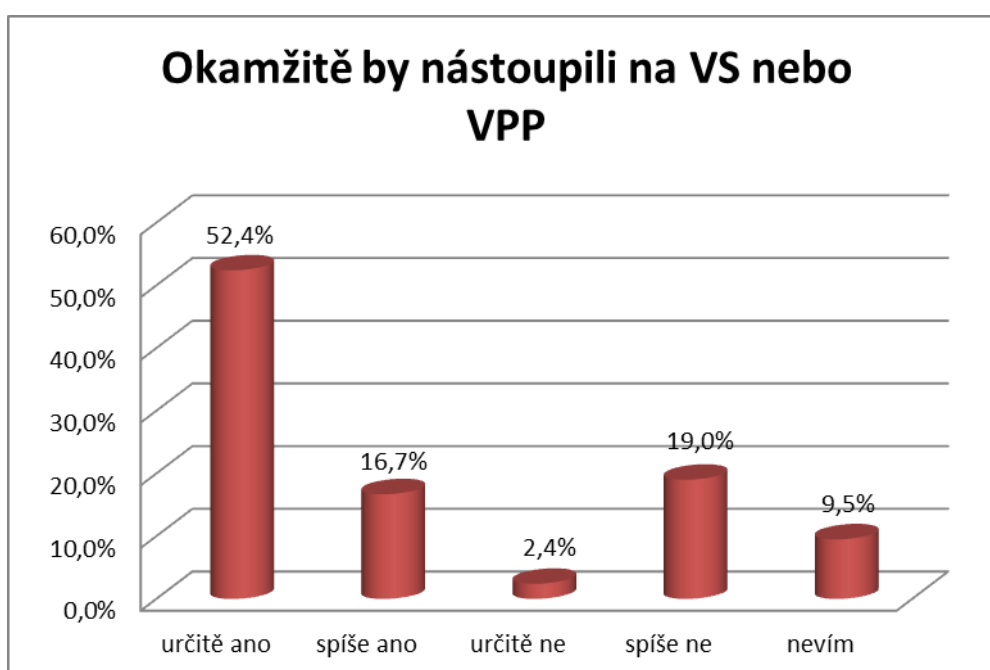

Respondenti mezi příležitostnými pracemi uváděli práci pomocných dělníků na stavbách a železárnách, závozníků, uklízeček, pomocníků v kuchyni, v technických službách, skladech a údržbě zeleně.

V domácnosti jsou průměrně dva **práceschopní členové**. Celkem může pracovat asi 65 osob, aktivně práci shání 54 osob. Nikdy nepracovalo 54 dospělých osob a v evidenci ÚP je podle svého tvrzení 56 dospělých osob. **O smyslu si shánět práci** je přesvědčeno 80,4% domácností. Naopak 15,2% domácností uvedlo, že v tom smyslu nevidí. 4,4% respondentů uvedlo, že neví.

Pokud by obyvatelům **přišla nabídka na VPP nebo VS, nastoupili by hned zítra?** Na nabídku by reagovaly podle svého vyjádření kladně více než dvě třetiny dotázaných (69%). Nabídku by odmítla více než pětina respondentů (21,4%) a téměř desetina neví (9,5%).

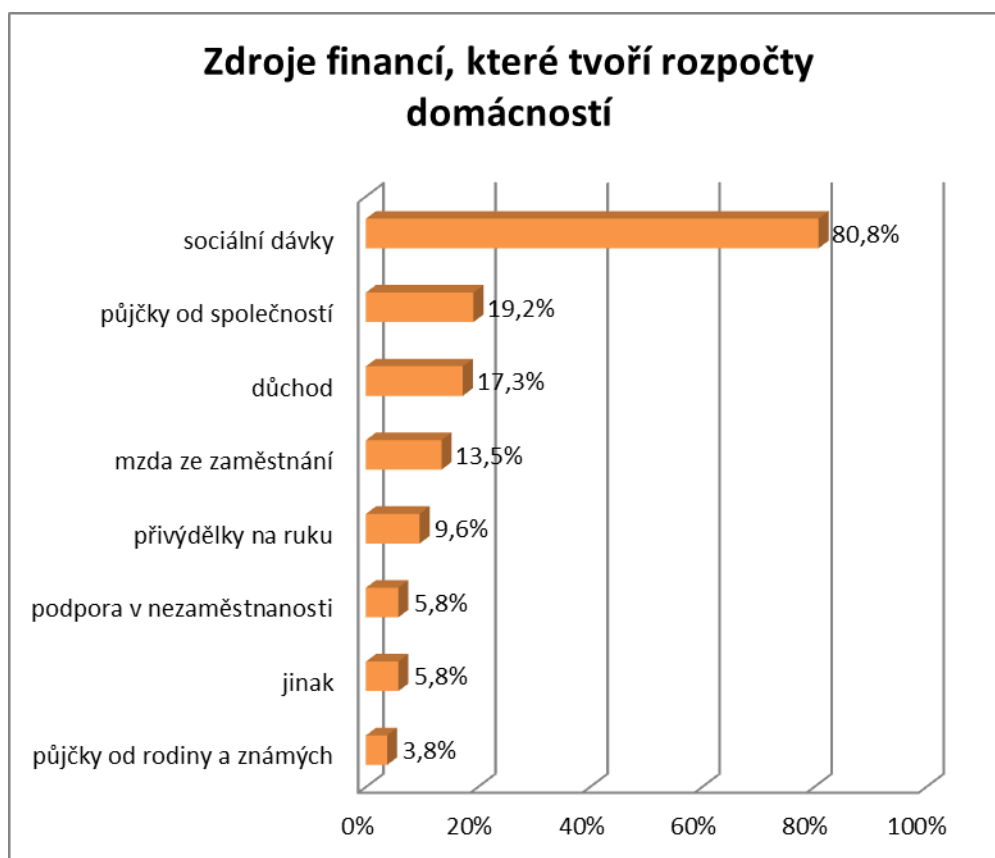
Důležitou informací je, že by na nabídku nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti zareagovaly více než dvě třetiny dotázaných. Ještě dodáváme, že v době dotazování pracovali tři obyvatelé na VS a dva na VPP.

Co se týká **finančních nákladů, značnou část obyvatel podle svých slov dávají na bydlení.** Průměrně za nájem domácnost platí 5 000 Kč a za služby 1 500 Kč.

Dotazovali jsme se také na **aktuální výši dluhu na nájmu** (za posledních 6 měsíců). Dluh na nájmu za poslední 3 měsíce uvedla téměř třetina domácností – 31,4%. Jednalo se však o „přiznaný“ dluh, který ve skutečnosti je pravděpodobně mnohem vyšší. Celkem uvedený dluh na nájmu činí cca 150 tis. Kč., ve skutečnosti je ale několiknásobně vyšší. Jedná se o problémový moment, kterému je zapotřebí věnovat pozornost.

Dále jsme zjišťovali, **kolik peněz mají obyvatelé k dispozici na měsíc.** Na měsíc má domácnost průměrně 12 271 Kč. Nejméně má 3 000, nejvíce 30 000 Kč. Pokud zohledníme nájem a služby, tak v průměru zbývá na živobytí po odečtu 6 500 celkem 5 771 Kč. Z této částky některé rodiny hradí půjčky, kterými si rodiny obvykle zatížily rodinné rozpočty.

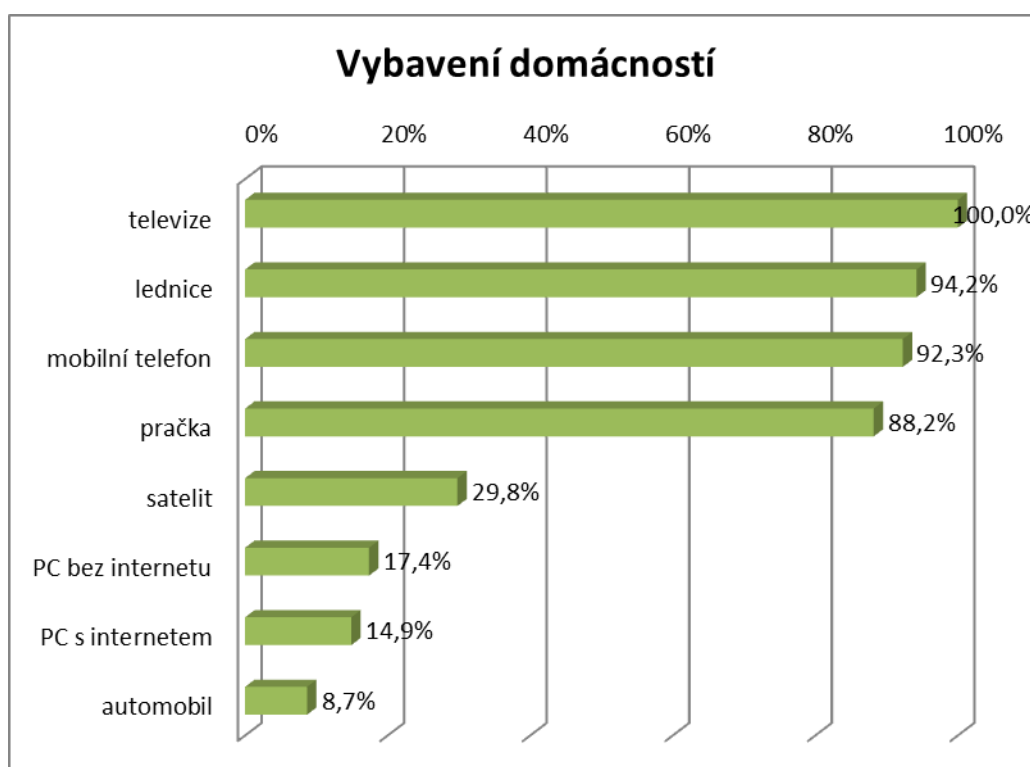
Důležité je, jaké **zdroje financí** obyvatelé využívají a mají je k dispozici. Hlavním a nejdůležitějším zdrojem jsou sociální dávky, které nalézáme ve čtyřech pětinach domácností (80,8%). Vedle tohoto zdroje obyvatelé mají k dispozici půjčky od společností (19,2%) a důchody (17,3%). Mzda ze zaměstnání je ve více než desetině domácností (13,5%). Dále jsou k dispozici přivýdělky na ruku (9,6%), podporu v nezaměstnanosti (5,8%), jiné zdroje (5,8%) a půjčky od rodiny a známých (3,8%). Je zřejmé, že legální příjmy ze zaměstnání činí jen nepatrný zlomek rozpočtů domácností a rodiny jsou závislé na příjmech ze sociálního systému. V situaci finanční tísně, která jak se zdá, není neobvyklá, obyvatelé přistupují na různé půjčky – od společností nebo příbuzných a známých.

Znatelné je zastoupení **příjemců starobních a částečných invalidních důchodů**, kterých jsme napočítali celkem 22, na domácnost tak připadá průměrně 1 osoba.

Dotazovali jsme se, **za co domácnosti utratí za měsíc nejvíc peněz**. Největší díl financí je využit na nákup potravin. Na tomto místě je patrné, že do oblasti stravování směřuje značná část nákladů a zde se otevírá prostor pro hospodárnost. Značná část financí je využívána k pokrytí dluhů a na uhrazení nájmu. Zmiňovány jsou také ošacení, hygienické potřeby, školní potřeby, cigarety, léky a potřeby pro děti. Zde se nabízí prostor pro působení protidluhového poradenství a také kurzů finanční gramotnosti a kurzy hospodaření (sociálně aktivizační služby).

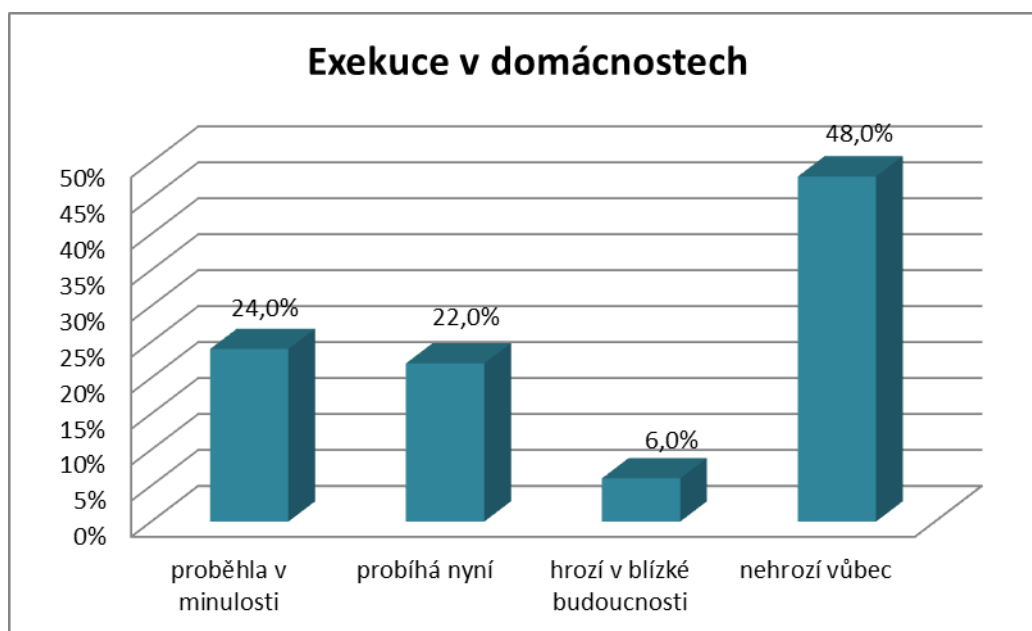
Jaké je **vybavení domácností**? Televizí disponuje 100% domácností, lednicí 94,2% domácností, mobilním telefonem 92,3% domácností, pračkou 88,2% domácností, satelitem 29,8% domácností, počítačem bez internetu 17,4% domácností, počítačem s internetem 14,9% a automobilem 8,7% domácností.

Zadlužena je podle svého vyjádření přibližně každá druhá domácnost, tedy 54,2% domácností. Výše zadlužení je nezjistitelná, obyvatelé se v této věci nechtěli tazatelům svěřovat. Někdy měli respondenti evidentně problém uvést výši dluhu, protože sami neměli představu, kolik vlastně dohromady dluží. A tak disponujeme pouze orientačním číslem „průměrného“ dluhu na domácnost, který činí 50 tis. Kč. V rozhovorech padly zmínky o dluhu ve výši 500 tis., ale i 2 miliónů.

Zadlužení vzniklo především díky půjčkám od různých společností – bankovního i nebankovního sektoru. Mezi věřiteli objevujeme Provident, GE Money Bank, Home Credit, T-Mobile, Správa nemovitostí, lichváři apod. Dluží se obvykle za telefony, na nájmu, na službách.

Co je ale alarmující, je **přiznaný rozsah exekucí**. V době rozhovorů probíhala u více než pětiny domácností (22%) a hrozí dalším 6% domácností. Vše podtrhuje jeden výrok konverzačního partnera: „to víte, že nějaká (exekuce) byla a ještě bude“.

e. Sociálně-zdravotní oblast

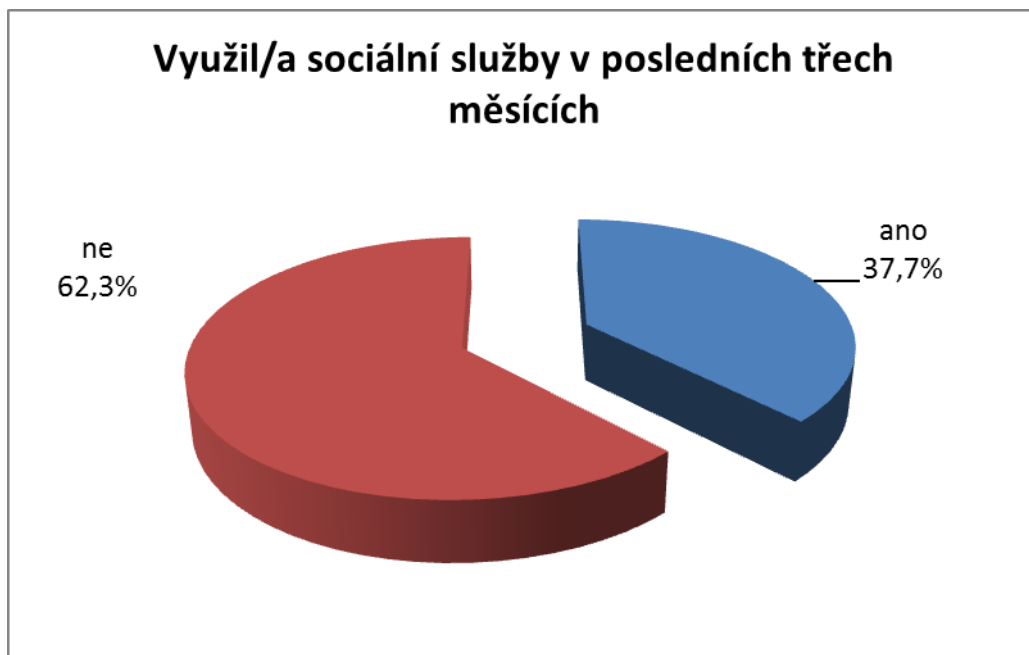
Vážné **zdravotní potíže** některého ze člena domácnosti uvedlo 46,8% domácností. Ponejvíce se jedná o alergie, potíže s pohybovým ústrojím, klouby, psychická a mentální onemocnění (schizofrenie, deprese apod.), cukrovku, bronchitidu, revmatické potíže, kardiovaskulární onemocnění, astma, poúrazové stavy apod.

Byť téma zdraví obyvatel netematizovali, je zřejmé, že souvisí s životními způsoby a kvalitou života vůbec. Proto je vhodné se zdravotní stránce obyvatel pečlivě věnovat.

Obyvatelé se zmiňovali o nedostatečné hygieně v domě a občasných chorobách, které podle jejich názoru se stavem hygieny souvisely. Časté komentáře se týkaly přítomnosti hlodavců a hmyzu – švábů a štěnic, které se podle obyvatel nedaří dlouhodobě z domu vymýtit.

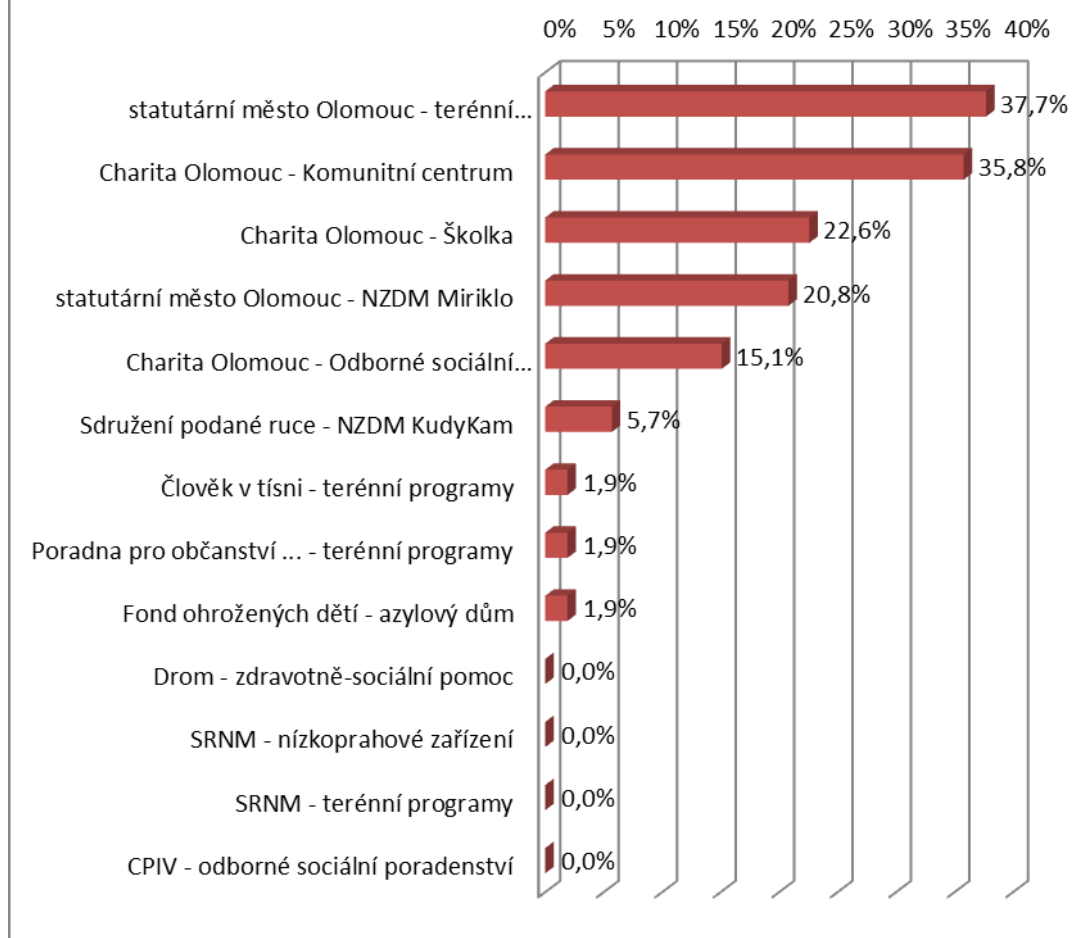
Ve více než desetině rodin (13,2%) je přítomen **dohled sociálně-právní ochrany (SPOD)**.

Co se týká **využívání sociálních služeb obyvateli** domu, tak za poslední tři měsíce služby využily téměř dvě pětiny domácností (37,7%).

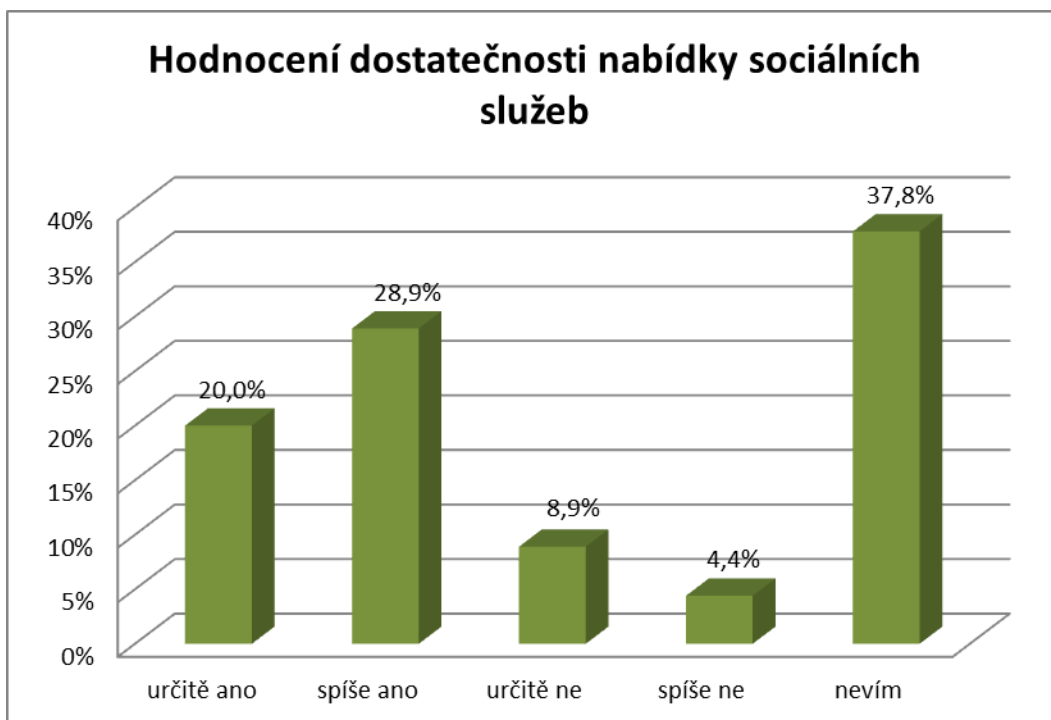

A **služeb jakých organizací** obyvatelé za poslední tři měsíce využili? Z grafu je patrné, že nejvíce využívané služby jsou služby statutárního města Olomouc a Charity Olomouc. Za nimi s odstupem následují další služby. Při interpretaci těchto výsledků ale musíme být obezřetní. Při rozhovorech bylo vidět, že obyvatelé mají občas potíže identifikovat daného poskytovatele služeb, často byli zaměňováni, nebo ztotožňováni, nebo se povědomí vztahovalo na jména konkrétních pracovníků. To ilustruje i příklad organizace Drom, která v lokalitě aktivně působí prostřednictvím terénní pracovníce. Ale podle výsledků dotazování se neměla organizace v lokalitě v posledních třech měsících objevit, což je i v rozporu s naším pozorováním. Vysvětlení je jednoduché – obyvatelé vnímají organizaci prostřednictvím terénní pracovníce, která navíc dříve působila u dvou jiných poskytovatelů. Podle vyjádření jednoho pracovníka „se nemůžete divit, že v tom mají klienti hokej“.

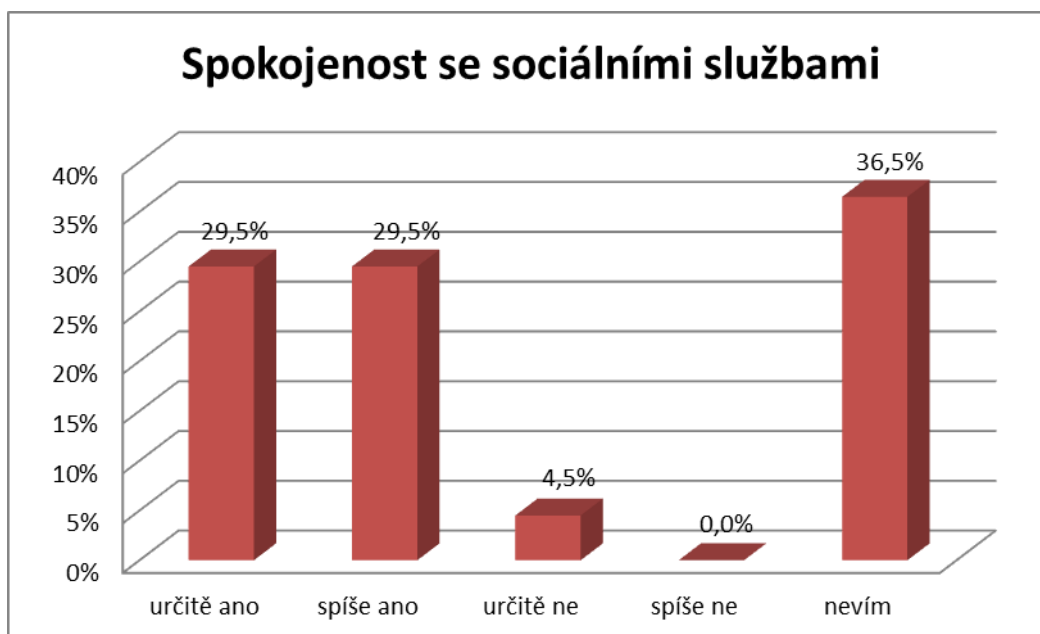
Využití služeb poskytovatelů sociálních služeb v posledních třech měsících

Polovina dotázaných (48,9%) **hodnotí nabídku sociálních služeb** jako dostatečnou. Většinou ale nedokážou určit, které chybí, co by ještě potřebovali. Nedostatečná je nabídka pro 13,3% domácností, dalších 37,8% nedokázalo nabídku posoudit. Jen v několika případech dokázali respondenti z ulice Holické uvést, že postrádají služby, volnočasové a vzdělávací aktivity zaměřené na děti.

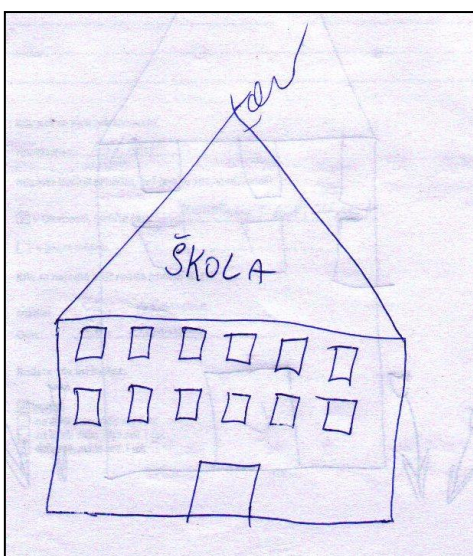
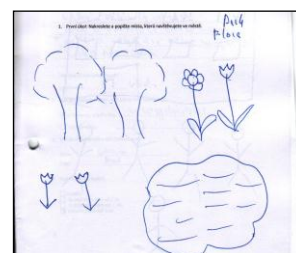
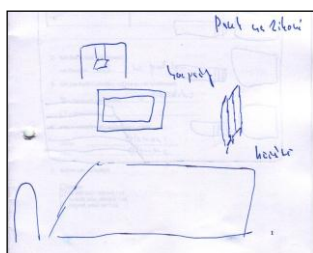
Spokojenost se sociálními službami je poměrně velká, spokojeno jsou s nimi přibližně tři pětiny domácností (59,1%). Nespokojeno je 4,5% a tato nespokojenost se týká toho, že sociální pracovníci nedokáží klientům pomoci konkrétně s jejich problémem, nejčastěji se získáním jiného bydlení, nebo s řešením splácení dluhů. Více než třetina na otázku nedokázala odpovědět (36,5%).

f. Oblast identifikace

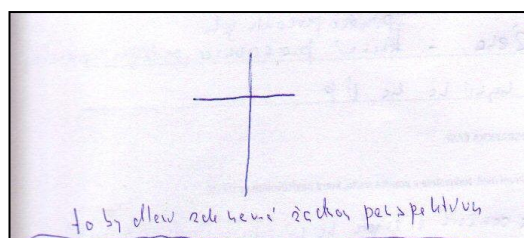
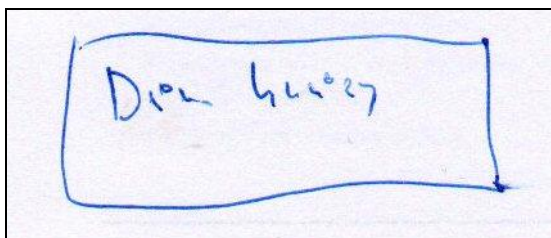
Obyvatelé lokality **nejsou izolováni od ostatních městských prostor**. Naopak často do města vyráží a to zejména za nákupy – potravin a ošacení. Mezi navštěvovanými obchody dominuje masna, také tržnice. Navštěvovány jsou supermarkety jako Kaufland, Billa, Albert, Penny market, Globus a další. Obyvatelé se po městě pohybují často a jejich trasy se prolínají s trasami ostatních obyvatel města.

Ve městě si vyřizují různé záležitosti, jsou v něm situovány úřady, Bytová správa, pošta, OSSZ, sociální odbor, Úřad práce a pomáhající organizace, kam obyvatelé dochází např. ptát se na možnosti zaměstnání nebo pro ošacení. Chodí se také k lékaři a do lékárny pro léky. Do města se někteří obyvatelé vydávají jen tak, na procházku, na zmrzlinu, bavit se, posedět v některé restauraci (např. Mc Donald). V centru je také nízkoprahové zařízení KudyKam. Navštěvovány jsou cukrárny, kam obyvatelé chodí s dětmi. Pohyb po městě je hojný, obyvatelé navštěvují své známé a příbuzné, kteří bydlí ve městě. Z mentálních map je zřejmé, že obyvatelé lokality vnímají město jako prostor všech občanů a nemají problémy se v něm volně pohybovat. Naopak město je místem, kam se chodí relaxovat, odpočívat a procházet se po městě, na náměstí či v parcích (s dětmi či vnučaty). Je evidentní, že mentální mapy obyvatel se prolínají s mapami a trasami ostatních občanů, aniž by přitom docházelo ke konfliktům. Obyvatelé lokality sdílí s ostatními infrastrukturu a symboliku města (vnímání centra, Horního a Dolního náměstí, kašny, orloje, parků apod.), jak dokládají následující ilustrace obyvatel.

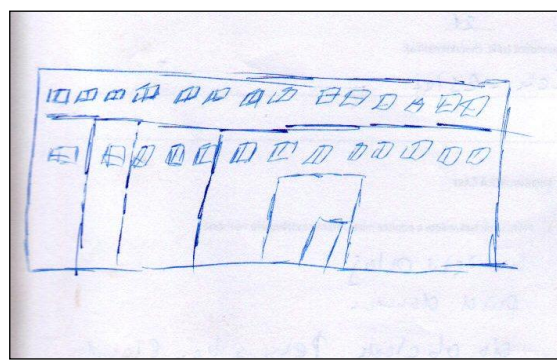
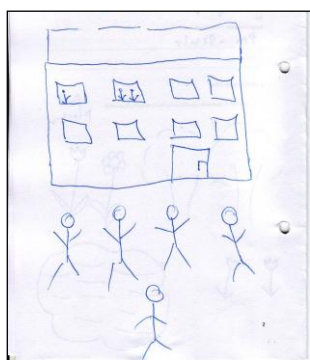
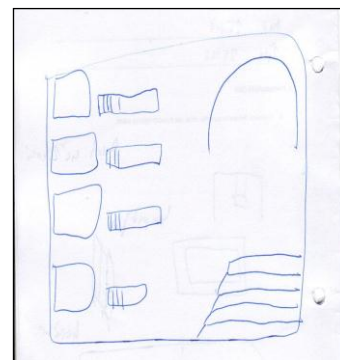
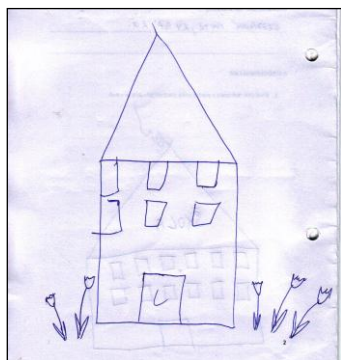

Další cesty míří směrem k základním školám, které děti z lokality navštěvují, výhodou je, že se nejedná o jednu „segregovanou“ školu, jak tomu v jiných místech obvykle bývá. Rodiče občas děti doprovází ke škole.

Jak obyvatelé vnímají **dům na ulici Přichystalova a jeho blízké okolí**? Zde se kříží dva zcela odlišné pohledy. Dům jako obytný objekt je vnímán velmi špatně a označován za „dům hrůzy“, „Bronx“, „začarovaný barák“, „ghetto“, „druhý Chánov“, ošklivou stavbu.

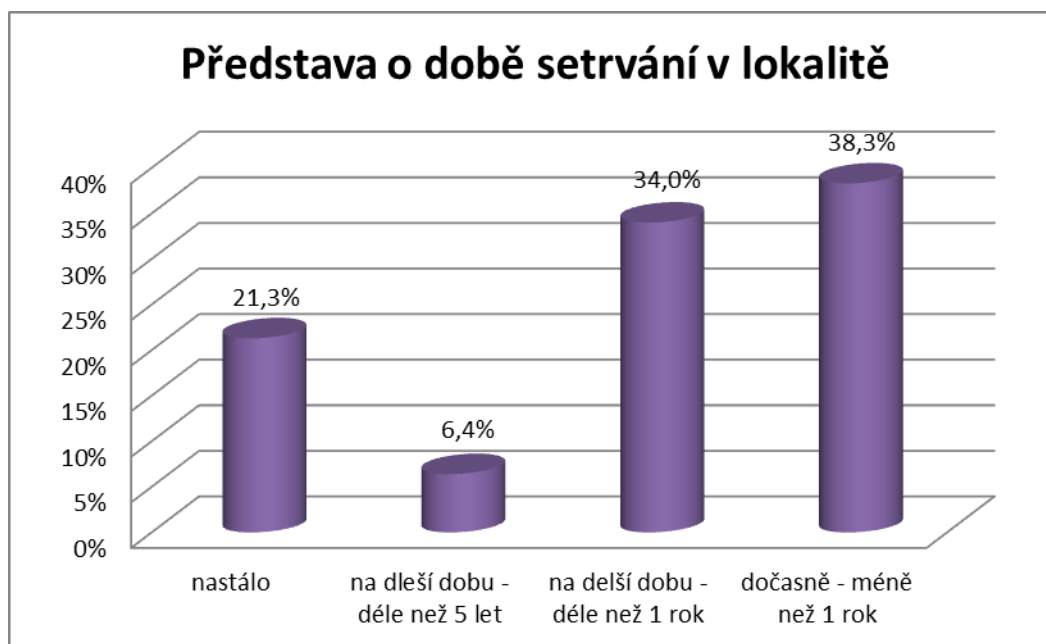
Zcela jiný pohled ale mají obyvatelé na jeho okolí. V jeho okolí je hřiště, pískoviště, kolotoče, kroužky, obchody, běžná infrastruktura. Dům je situován v klidném místě, kde je plno zeleně a vyžití. Je možné se v okolí domu procházet, je tu rybník. Obyvatelé vnímají rozpor: zatímco se okolí domu kultivuje a zlepšuje přímo před očima, stav chátrajícího domu se stále zhoršuje. Na vyobrazeních ale nevidíme žádné úpravy (mimo zeleně) a vybavení okolí domu. Jedná se o pustou stavbu plnou lidí.

Jak obyvatelé vnímají **dům na ulici Holická a jeho blízké okolí**? Tematizují rušnou cestu, absenci venkovních prostor pro užívání dětmi a celkový špatný stav. Obvykle se obyvatelé uchýlovali k tvrzení, že „tady není NIC“.

Velmi důležitou informací pro případné designování služeb v lokalitě je, zdali obyvatelé chovají k místu nějaký vztah a jaké mají představy o svých perspektivách v místě. Jakou mají obyvatelé představu o svém **setrvání v lokalitě**? Více než pětina domácností zde chce zůstat v lokalitě nastálo (21,3%). Na delší dobu, déle než 5 let plánuje svůj pobyt téměř desetina (6,4%). Na kratší

dobu, delší než 1 rok očekává pobyt více než třetina (34%). Dočasně, méně než 1 rok plánují setrvat téměř dvě pětiny domácností (38,3%).

Z grafu je zřejmé, že téměř tři čtvrtiny obyvatel (72,3%) neočekávají žádnou formu dlouhodobějšího pobytu v lokalitě. Jedná se o velmi vysoké číslo, které vypovídá o nespokojenosti obyvatel s životem v místě. To je velmi zásadní informace. Můžeme ji dále interpretovat a to dvojnásobem. Nájemníci svůj pobyt vnímají jako přechodný a tudíž si nevytváří k místu trvalejší vztah. Zkrátka považují lokalitu za místo, kde zrovna sehnali bydlení, které sice nabízí střechu nad hlavou, ale nic víc. Lze se domnívat, že motivace ke zlepšení kvality života budou u značné části obyvatel díky tomuto velmi nízké. Zde je důležité např. při zavádění komunitní práce vůbec tuto bariéru překonat. Zde nalézáme jedno z vysvětlení, kde je zdroj malého zájmu o okolí a dění v domě. Dotazovaní vypovídali, že touží uniknout z lokality, přestěhovat se jinam v rámci města. Nabízí se i další vysvětlení. Osoby vnímají zdejší prostředí jako nevyhovující (což předchozí výsledky dokládají) a proto se odtud chtějí co nejrychleji dostat pryč. V tom případě můžeme předpokládat, že pokud selepší kvalita prostředí, změní se i rozhodnutí zde zůstat déle a také vztah k prostředí.

Skupinové rozhovory potvrzují spíše druhý výklad, a to že obyvatelé vnímají prostředí jako nevyhovující, a proto by chtěli pryč. Kdyby se jejich prostředí zlepšilo, pravděpodobně by změnili i pohled na to, zda „chtějí“ v místě zůstat déle.

Zmíněné očekávání krátkodobosti pobytu v lokalitě ale neodpovídají reálným možnostem obyvatel vystěhovat se jinam. Jedná se o vysoce zátěžový faktor, který negativně působí na jednání i na psychiku obyvatel. Výměna bytu za jiný nebo možnost získat byt ve městě je minimální, na což obyvatelé časem přichází. Tím se utváří představa o úniku z lokality a ještě víc prohlubuje napětí mezi očekáváními a reálnými možnostmi, o to hůře je zase vnímán pobyt v místě. Obyvatelé jsou tak deprivováni a demotivováni a nezbývá nic jiného, než se na zdejší podmínky adaptovat. Déle usdlí obyvatelé jsou i pro ostatní dokladem, že i když si plníte své povinnosti, adresa „domu hrůzy“ Přichystalova je pravděpodobně i tou poslední.

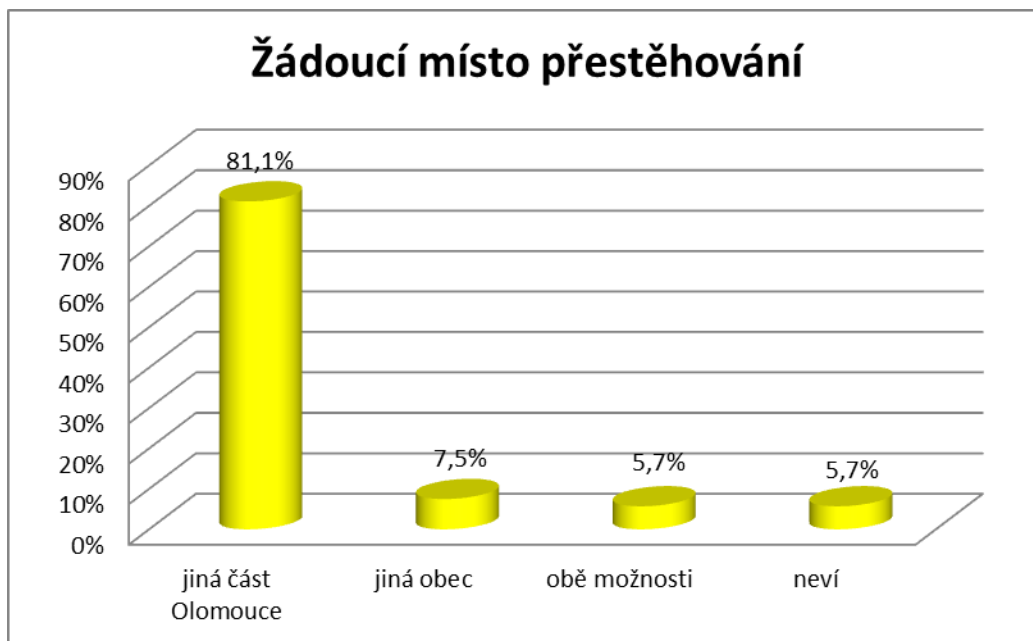
I další údaje potvrzují snahu uniknout zdejšími životními podmínkami. **Vystěhovat se z lokality v horizontu dvou let** si přejí téměř tři pětiny domácností (79,2%). Skutečnost je ale taková, že většinou ale nemají kam. Jedna respondentka uvedla, že jí bylo přímo na bytovém odboru řečeno, že lidé z Přichystalovy se mohou dostat pouze na Holickou (pokud nebudou platit nájem), a pro „vzorné“ lidi z Holické je jediný dosažitelný „vyšší“ stupeň – byt na Přichystalově ul., a to ještě s akceptací dluhu předchozího nájemníka. Pouhá více než desetina obyvatel (11,3%) se vystěhovat nehodlá a téměř desetina domácností neví (9,5%).

Obyvatelé často komentovali, že si už hledají jiné bydlení, žádají o přidělení jiného bytu, sledují možnosti na podnájmech. Přitom se setkávají s komplikacemi a to z oblasti ekonomické (nemají dostatek prostředků) a etnicity (neochota pronajmout byt Romům).

Tyto zjištění poukazují na skutečnost, jak obyvatelé vnímají lokalitu. Pouze každá desátá domácnost s lokalitou spojuje své plány na dobu delší dvou let. Co to znamená pro strukturu motivací? Je zřejmé, že vztah k místu je zanedbatelný. Lidé toto místo nepokládají za místo dobré k životu a chtějí z něj uniknout. Na jednu stranu to ukazuje na nízký vztah k místu, na druhou na silnou motivaci dostat se jinam. Paradoxně to může přispět k možnosti zavést prostupnost bydlení. Motivaci nalézáme u matek, které se obávají ohrožení vývoje svých dětí (možnosti jejich kriminální budoucnosti), pokud setrvávají v lokalitě.

A **kam se obyvatelé nejraději z lokality vystěhovali?** Převážná část domácností si přeje se přestěhovat do jiné části Olomouce (81,1%). Pouze 7,5% by se vystěhovalo někam mimo město a 5,7% by volilo jakoukoliv z těchto dvou možností. 5,7% domácností neví, kam by se stěhovalo.

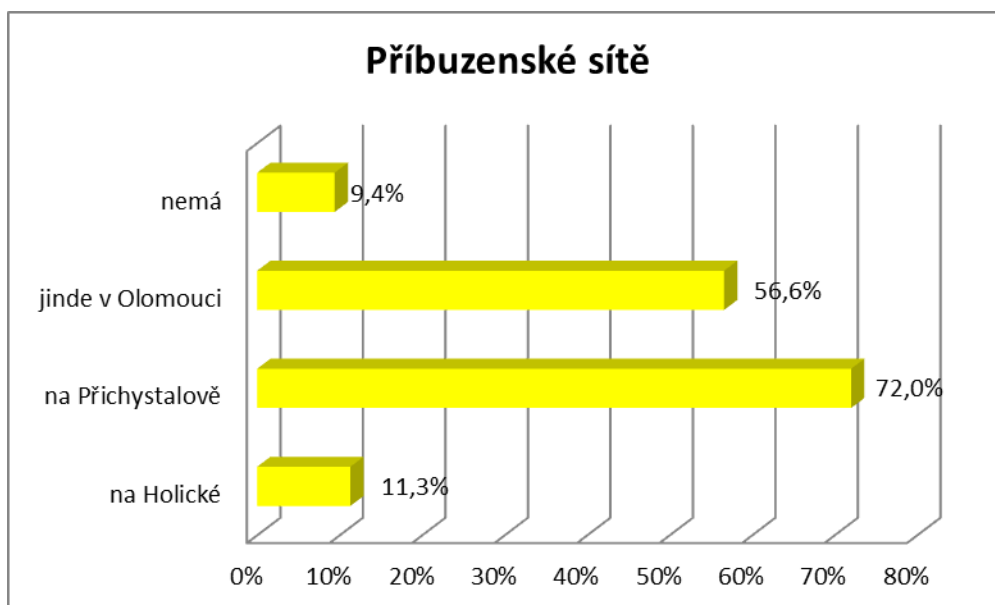

Z grafu je patrné, že obyvatelé by hledali bydlení v převážné většině na území města Olomouce. Nestěhovali by se jinam, řešení své situace by hledali v rámci města a území, ke kterému chovají vztah. Tato informace je důležitá pro integrační a bytovou politiku města, která nemůže s obyvateli lokality nakládat jako s obyvateli „odněkud“. Celkově toto přání zapadá do mozaiky potenciálního prostupného bydlení. Potřeby obyvatel jsou v souladu s případnými parametry prostupného systému bydlení, obyvatelé jsou situací a podmínkami motivováni k začleňování do prostředí města. Tím neříkáme, že jsou i připraveni. V lokalitě nalézáme potenciální adepty přestěhování, kteří často zmiňovali, že patří k řádným plátcům a jsou trestáni nekvalitním bydlením za chování ostatních obyvatel lokality. Žádoucím místem přestěhování je Černá cesta, kde jsou údajně k dispozici městské byty.

Proč obyvatelé dávají takové preference městu Olomouc? V rozhovorech uváděli, že jsou zde již zvyklí žít. Mají zde lékaře, vyrostli zde, žili tady obvykle i rodiče, další příbuzní, jsou zde dobré podmínky pro vzdělávání dětí, pěkné prostředí, žije se zde příjemně, je zde dostupné všechno potřebné.

Naopak do jiné obce by se vydala necelá desetina dotázaných domácností. Ale jak vyplývá z rozhovorů, rozhodně by to nebylo daleko. Nejčastěji by se jednalo o bydlení v některé z okolních obcí, výhodou by bylo vlastnictví domku a zahrádky. Také představa, že lidé investují do svého majetku, je pokládána za lákadlo.

Co se týká **příbuzenských vazeb v lokalitě**, tak příbuzné na Holické má více než desetina (11,3%) domácností. V jednom případě je to propojení s Přichystalovou, další vazby jsou mezi obyvateli přímo na Holické. Např. zde žijí v samostatných bytech čtyři sestry se svými rodinami a tetou. Více než dvě třetiny (72%) domácností má příbuzné v lokalitě Přichystalova. Jak vidíme, příbuzenské vazby jsou rozprostřeny napříč oběma místy a jsou poměrně „husté“. Více než polovina domácností (56,6%) domácností má příbuzné někde ve městě. Příbuzenské vazby jsou rozprostřeny i mimo rámec lokality. Na žádném z těchto míst nemá příbuzné přibližně desetina (9,4%) domácností.

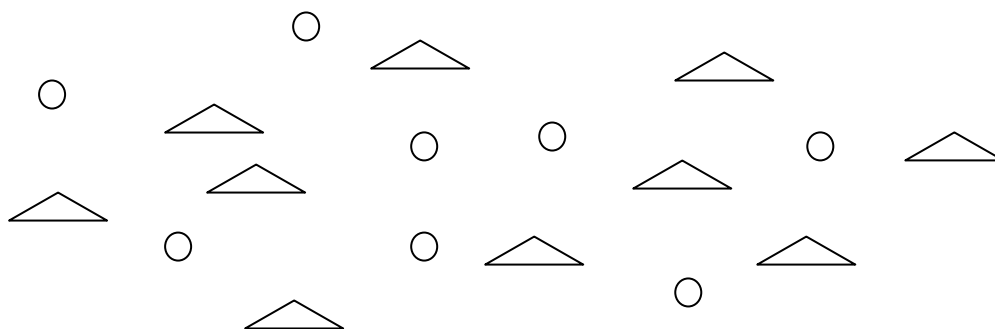

Původně jsme zamýšleli vytvořit mapy komunikace a interakce obyvatel lokality. Nejdříve jsme požádali obyvatele, aby uvedli dvě **jména nejdůvěryhodnějších osob**, což celkem 33 domácností neprovedlo s tím, že v lokalitě neexistují žádné důvěryhodné osoby. V domácnostech, které důvěryhodné osoby uvedly, se ve valné většině jednalo o blízké příbuzné. To jen potvrzuje závěr, že v lokalitě nepanují příliš dobré vztahy mezi obyvateli a o nějaké důvěře či důvěryhodných osobách nelze hovořit. S výjimkou ojedinele zmíněných pracovníků sociálních služeb, kteří v lokalitě bydlí. Tato informace značně ztěžuje implementaci komunitní práce, která bude muset vztahy důvěry a atmosféru vzájemnosti postupně vytvářet. Výrazná, téměř absolutní nedůvěra panuje mezi obyvateli na ulici Holická.

Jak vypadají jediné **funkční rodinné sítě**? Lokalita je příbuzenskými sítěmi propletena. V plánovací evaluaci jsme na základě výpovědí aktérů uvedli v charakteristice lokality, že *“Problematickou jsou komplikované sociální sítě obyvatel lokality, překračují hranice lokality a rozprostírají se nejen po městě, ale přesahují do celého kraje, státu a také i mimo něj. Místní situaci významně ovlivňuje heterogenní kompozice místních skupin. Podle aktérů a také obyvatel lokality v místě nalzáme dvě silné soupeřící skupiny, kterým sekundují dvě menší. Zpřehlednění těchto vztahů bude předmětem Situační analýzy. Nastavení sociálních sítí přímo ovlivňuje působení sociálních služeb, často negativně.”*

Toto tvrzení musíme nyní popravít. Již víme, že téměř tři čtvrtiny (72%) domácností má příbuzné v lokalitě Přichystalova. Jedná se o velmi husté předivo sítí, které přesahují hranice lokality a rozprostírají se dále po městě. Heterogenita je evidentní a je znatelná již na zjištěné skupinové příslušnosti, kdy se s výjimkou olašských Romů setkáváme s různými „romskými“ skupinami.

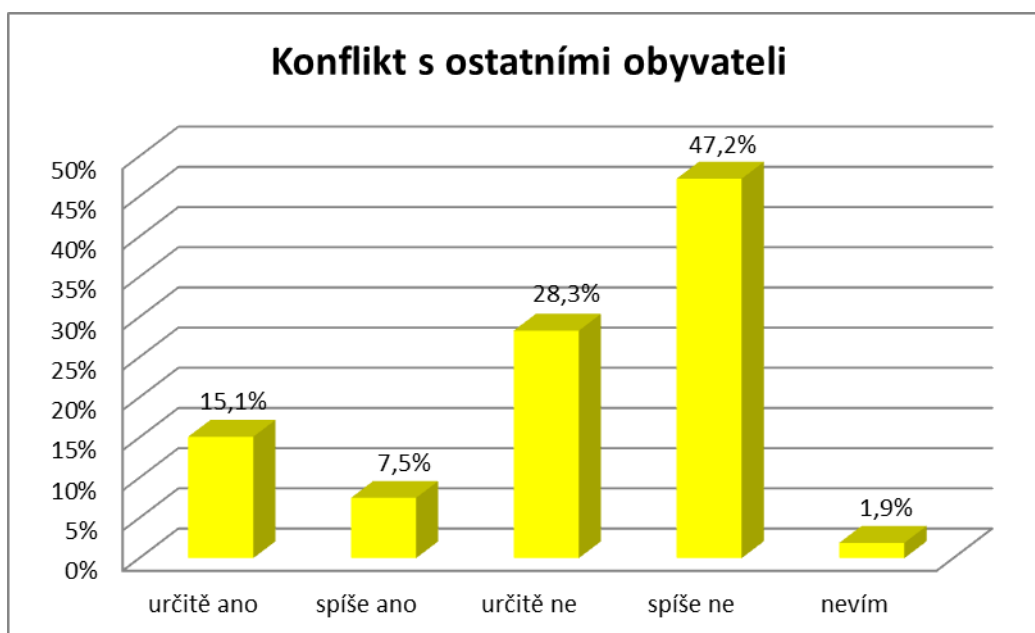
Komunikační struktury v lokalitě tvoří množství solitérních jednotek a dále několik „hvězdicových“ rodinných uskupení. Jedná se obvykle o dvě tři rodiny, svázané příbuzenskými vazbami, které spojují rodinné autority. Tato autorita je ale limitována hranicemi těchto hvězdicových uskupení. Zdání o dominanci dvou silných skupin je ze značné části dáno tím, že některé „vnitřní“ autority působí v místně poskytovaných sociálních službách a jsou nejen viditelné v prostředí lokality, ale jsou využívány působícími aktéry jako komunikátoři dovnitř domu. Dospěli jsme tedy k názoru, že v lokalitě neexistuje dominující uskupení, místní sítě jsou značně rozdrobené a spíše připomínají mozaiku izolovaných solitérů a přibližně desítky drobných rodinných uskupení.

Vztahy mezi rodinami ale samotní obyvatelé vnímají jako chladné a omezené. Mnoho se odehrává právě uvnitř rodin, které spolu nesoupeří o moc v lokalitě, spíše si stráží svůj vlastní životní prostor a členy („Nedotknutelné děti“). V rámci rodin ale nalézáme řadu autorit, které jsou schopné komunikovat směrem ven a které jsou nespokojeny se stavem domu a celkovou situací. Jak jsme již zjistili při uspořádání skupinových rozhovorů, není problém dát tyto mikroautority do jedné skupiny a diskutovat s nimi. Tento fakt podporuje možnost zahájení komunitní práce.

g. Oblast interakce

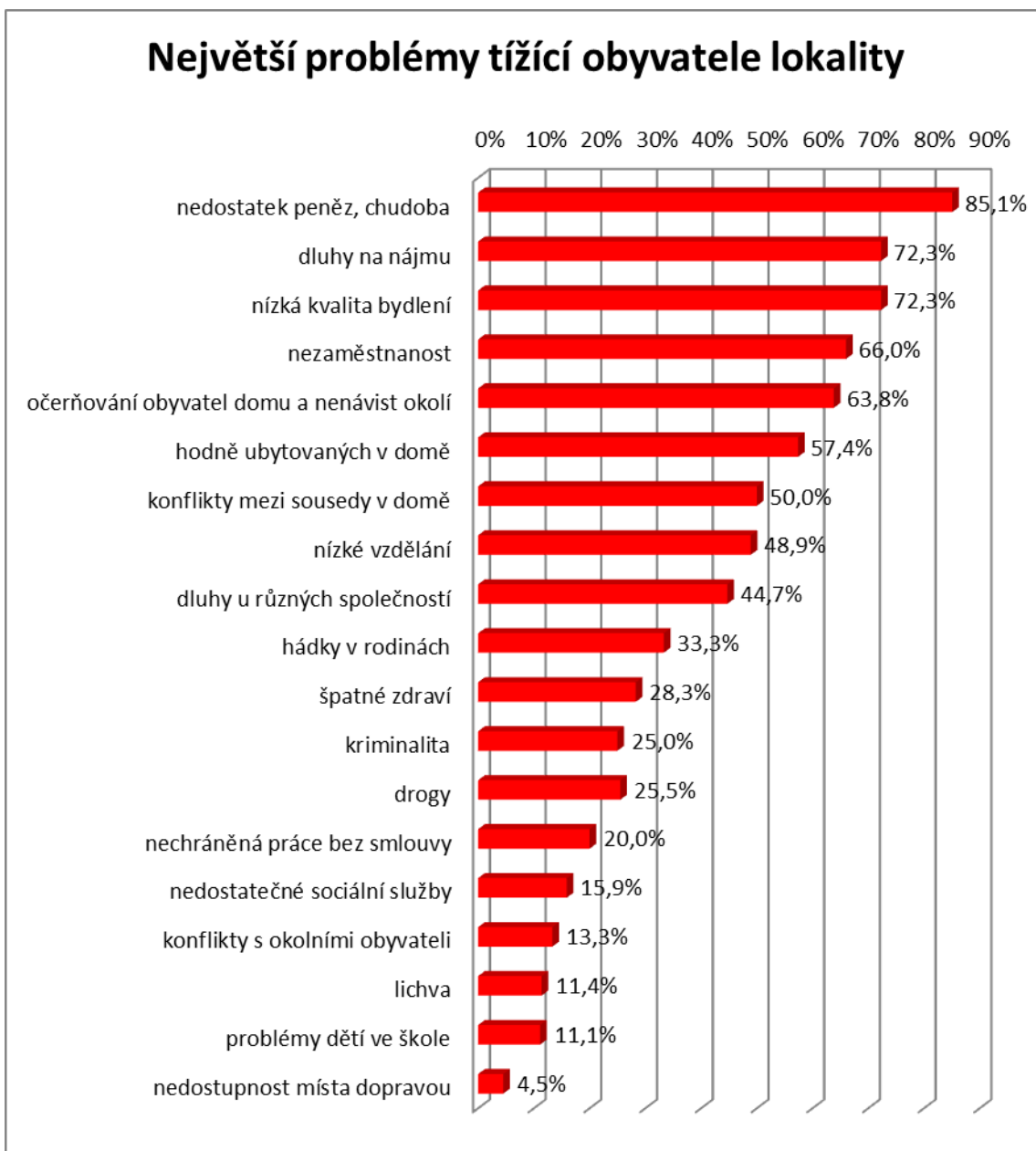
Co se týká dosti tematizované **oblasti soužití obyvatel v lokalitě**, v posledních 6 měsících zažila nepříjemnou situaci či konflikt s ostatními obyvateli v okolí více než pětina domácností (22,6%). Konflikty podle slov obyvatel vznikají prý hlavně kvůli dětem, které způsobují hluk a nepořádek. Obyvatelé o konfliktech neradi hovoří, uváděli, že si nikoho nevšímají a že se starají jenom o sebe, že se orientují jen na úzký kruh známých. Na konfliktech má také podíl alkohol.

Průměrný počet konfliktů a hádek s obyvateli domu je 13 za 3 měsíce. Důvodem jsou často děti, které se v místě pohybují. Je zřejmé, že se konflikty koncentrují do některých domácností – celkem je 10 takových, které se účastní sporů.

VII. Problémy a potřeby obyvatel lokality

V dotazníku jsme se dotazovali na největší problémy, které trápí obyvatele domů. Dále uvádíme jejich přehled, který vypovídá nejen o problémech jako takových, ale také o jejich vnímání. Všimněme si, že v pozadí jsou například problémy dětí ve škole, zatímco v popředí nalézáme dva hlavní okruhy problémů: problémy související především s chudobou obyvatel a nedostatkem finančních zdrojů a dále nízkou kvalitou bydlení a narušených sousedských vztahů.

Na pěti předních místech nalézáme problémy jako nedostatek peněz a chudoba (85,1%), dluhy na nájmu (72,3%) nízkou kvalitou bydlení (72,3%), nezaměstnanost (66%) a očerňování obyvatel domu a nenávisť okolí (63,8%). Kolem poloviny dotázaných uvádí jako problematické počet ubytovaných v domě (57,4%), konflikty mezi sousedy v domě (50%), nízké vzdělání (48,9%) a dluhy

u různých společností (44,7%). Kolem třetiny dotázaných uvádí problémy, jako jsou hádky v rodinách (33,3%), špatné zdraví (28,3%), kriminalitu (25%) a drogy (25,5%). K okrajovým problematickým tématům náleží nechráněná práce bez smlouvy (20%), nedostatečné sociální služby (15,9%), konflikty s ostatními obyvateli (13,3%), lichva (11,4%), problémy dětí ve škole (11,1%) a nedostupnost místa dopravou (4,5%).

Tolik kvantitativní data. Nyní přinášíme výsledky dvou ohniskových skupin, které proběhly v podobě mužské a ženské diskusní skupiny, kterých se v červnu zúčastnili obyvatelé lokality.

V **mužské skupině** se od samotného začátku pozornost upnula ke kvalitě bydlení v lokalitě. Problém lokality spočívá podle diskutujících mužů v samotném vzniku vyloučeného místa. Asi v 80. letech byl dům městem opraven a bydleli v něm „normální“ nájemníci. Po amnestii nebylo kam dávat vězně a tak je začali je dávat sem, do okrajové části města. Amnestovaní prý neplatili nájem a postupně se vystěhovali. Město podle diskutujících na toto místo začalo koncentrovat sociálně slabé obyvatele, čímž se postupně utvářelo „ghetto“. Současný stav obyvatelé vnímají jako nevratný. *„Teď se to zastavit nedá, město má málo bytů a tak je pro Romy tohle jediná možnost.“*

Soustředění sociálně slabých obyvatel není dobré, jejím výsledkem je podle diskutujících izolace lidí. Jeden z mužů problematizuje skutečnost, že se v lokalitě nalézají lidé, kteří zde pobývají dlouhodobě a jsou vystaveni působení nově přistěhovaných osob. Podle něj se vytrácí motivace respektovat obecně platná pravidla. *„Tady lidi nemají zpětnou vazbu. Všichni nejsou neplatiči. Ti, co tu jsou deset let, ztrácí motivaci platit. Odstěhovat každý rok dva byty, to by byla motivace, ostatní by si uvědomili, že je tady šance se dostat tady z toho prostředí.“* S návrhem vystěhovávat obyvatele, kteří nemají dluhy a patří ke „vzorným“ nájemníkům, ostatní muži souhlasí. *„Je to skvělý nápad, proč tady bydlet dvacet let, když tady platím nájem.“* Lidé v lokalitě jsou podle diskutujících demotivováni. Zdroje rozladění a pasivity jsou dva. Obyvatelé zde platí vysoký nájem, který je obrovskou zátěží a neodpovídá zdejšími podmínkám. Dále jsou zde sestěhováváni sociálně slabí obyvatele, kteří nemají potřebu nic zlepšovat a do lokality přináší napětí. Sociálně slabí obyvatele do lokality přináší spory a napětí – vedle sebe jsou ubytováni lidé, kteří *„se nenávidí už dvacet let“* a není předpoklad, že by se na tom mělo něco změnit. Výsledkem je kolektivní apatie. *„nemůžete se divit, že pak na to všichni serou“.* Problematické je i střídání nájemníků, *„starousedlíci nejsou problémem, kdo je šest let, je ok, ale na pár měsíců je problém. Každý, kdo dostane byt, si myslí, že si na Přichystalce může dělat, co chce. Tím je to dané a smutné.“*

Diskutovaným problémem byly samotné okolnosti přistěhování. Muži vyprávěli své příběhy, jak se ocitli na této adrese. Jeden z nich zmiňoval, že nabídka na bydlení na ulici Přichystalovu neměla žádnou alternativu. Město mu nabídlo buď Přichystalovu, nebo nic. Nebylo nad čím přemýšlet, ale hned na začátku musela rodina splatit kauci 40 tisíc korun a další náklady pohltily opravy poničeného vybavení bytu: kuchyňské linky, elektrických rozvodů. K tomu, že počáteční náklady znamenají velkou zátěž pro rodinné rozpočty, se rozpoutala diskuse. Muži vnímali nepoměr vlastních nákladů vložených do oprav a výši nájmu nebo podílem nájemce na opravách. Skládaná výše kauce je různá, přesto je podle diskutujících nespravedlivé, že se takto hradí dluhy předchozího nájemníka a stejně se na něm vymáhají. U obyvatel tak vzniká představa o dvojím výdělků města. Na druhé straně je nutnost zaplatit kauci pro mnohé rodiny nemožné a tak si na ni půjčují. Tím se zadlužují a dostávají do potíží. *„Tak padne cikán do dluhu, půjčí si peníze, město ho zažene do kouta.“* Jeden z mužů to komentoval slovy, že standardní cestou si jako příjemce sociálních dávek půjčku nepořídí, proto se obrací tam, kde si lze peníze vypůjčit (pravděpodobně se odkazoval na lichváře).

Celkový stav domu a bytů je nevyhovující. Obtěžující je hlavně přítomný hmyz, zejména štěnice. *„Člověk ráno vstane, je pokousaný, stejně tak i děcka.“* Jedná se o dlouhodobý problém, který se

sice řeší, ale bezvýsledně. Podle mužů je to pozůstatek po prvních obyvatelích domu, který podporuje všudypřítomný nepořádek. Celkový stav domu neodpovídá výši nájmu – v domě chybí výtah, je zde vlhko. Jak se skupina shodla, mezi největší problémy patří to, že není kde sušit prádlo, není kam dát kočárky, výtah nefunguje už rok, teplá voda neteče po desáté hodině večerní, což se týká i topení, okna jsou v dezolátním stavu. V zimě obyvatelé domu utěšují okna: „... jsou tam škvíry, dáváme tam deky, hadry, ...“. Chybou podle mužů je, že v bytech nejsou měřidla na vodu, ani teplo.

Dům na ulici Přichystalova kontrastuje podle slov obyvatelů s okolím. Je znát, že se sem neinvestuje a ve srovnání se sídlištěm zde není běžné vybavení. „Na sídlištích jsou pískoviště. Tam se dávaly peníze, tady ne. Žádný písek, nejsou ochotni dát půl kubíku písku.“ Co se týká konfliktů v okolí domu, muži tematizovali výhradně diskomunikace s protějším DPS. Jejich obyvatelé píšou stížnosti, také z okolních domů. Příčinou jsou děti, které působí hluk. Ty takové jsou, to nikdo nepopírá. Na druhou stranu muži argumentují tím, že rytmus obyvatel obou míst se výrazně liší. Obyvatelé DPS často koukají do ranních hodin na televizi a přes den chtějí odpočívat, to koliduje s potřebami dětí.

Uvnitř domu je velký hluk. Jeho původcem jsou organizace, které sídlí ve sklepení. V této otázce se muži neshodli. Starší si stěžovali na značný hluk: „Dělají ho organizace. Jenda kapela, druhá kapela. To jde z organizací.“ Mladší zase zastávali tolerantnější přístup a uchylovali se k ospravedlnění, že „hudbu máme rádi, to nám ji zakážete?“ Z diskuse bylo zřejmé, že toto téma je citlivé a obyvatelé se na něm neshodnou, po chvíli diskutující hledali nějaký kompromis. Jiné místo v domě pro služby sídlící ve sklepení není, měl by být dodržován princip nerušení druhých lidí a prostory by měly být odhlučněny. Problematické je to zejména v létě, „když zavřou okno, tak tam horkem zdechnou.“ Je evidentní, že starším obyvatelům vadí hluk a zabrané sklepní prostory, mladším to až tak nevadí.

Muži se shodují na tom, že se dá v místě iniciovat nějaká společná aktivita a jsou zde lidé, kteří se do společných akcí zapojí. Vše pod podmínkou, že tato aktivita bude dávat smysl a její iniciátor „bude mít pravdu“. Jinak řečeno, pokud obyvatele přesvědčí, přidají se. V lokalitě nepůsobí žádné dominantní či silné rodiny.

Ohledně nepořádku a úklidu se živě diskutovalo. O víkendu totiž proběhla úklidová akce. Někteří diskutující uváděli, že chyba je na straně obyvatel domu, kteří nejsou schopni pohlídat své děti a zajistit trvanlivost pořádku. Společné úklidy dávají většině mužů smysl. Ovšem co o víkendu chybělo a na čem akce vážla, byly chybějící úklidové a čistící prostředky. Obyvatelé na ně nemají finance, což platí i o barvách, kterými by mohli muži vymalovat chodbu. Povinnost uklízet je včleněna do nájemní smlouvy, před časem se uklízelo, ale vše začalo stagnovat na tom, že někteří obyvatelé uklízet přestali, „dva roky byl klid. A pak jeden neuklidil, druhý, rozneslo se to. A teď to řešíme na právním, je to povinnost.“ Neúčast na společném úklidu byla jedním diskutujícím objasněna takto: „Já nechtěl ženu v sobotu poslat na úklid. Děcka tady flustají, schody jsou rozbitý a ona to má uklízet?“

Z vývoje diskuse začalo být patrné, že je třeba vyvíjet kolektivní aktivitu k tomu, aby se pořádek udržel. Znamená to překročit hranice a občas upozornit „dětí na chodbách, které hrají fotbal, rodiče, co kouří ... musíme si udělat pořádek.“ I ve skupinovém rozhovoru se setkáváme s tím, že za viníky složité místní situace jsou pokládány děti. Jsou považovány za původce nepořádku a zdroj hluku. Řešení vidí muži v tom, že „v každé rodině by si měli sednout a říct děckám. Na vrátnici by měl říct, tohle děcko to udělalo, ať si to rodiče řeší.“ Úklidy se v místě prováděly, podle slov obyvatel se zlepšil stav okolí domu. Ale: „Druhý den stejně šedesát děcek udělá binec“.

Udržování pořádku je vnímáno jako nástroj zlepšení vztahů s okolím. „*Kdyby tady nebyl ten bordel, tak se město dívá jinak. Pak se asi i město obrátí. Třeba by to bylo lepší.*“ Nejen na tomto místě, ale v průběhu celého rozhovoru bylo patrné, že se muži výrazně vymezují vůči „městu“, konglomerátu všemožných institucí, „sociálkou“ počínaje a „byťákem“ konče. „*Město má moc pravdy. Gádžové jsou taky lidi a udržují si pořádek.*“ Do opoziční kategorie města obyvatelé zahrnují i sociální pracovníky, které vnímají jako prodlouženou represivní ruku této organizace. Co se týká organizací působících ve sklepení, tak muži vnímali, že se organizace vymezují jako konkurence. Existují obavy, co se bude dít se zaměstnanci v blízké budoucnosti, což nedělá příliš dobrou atmosféru. Za příčinu napětí pokládají nikoliv tradiční vztahy, ale dění v poslední době a z něj pramenící obavy o zaměstnání.

Očekávání diskutujících se obracela jak k sociálním pracovníkům, tak i „vrátníkům“ (ostraha objektu, která má stanoviště na vrátnici u vchodu). Tyto osoby jsou nahlíženy z perspektivy očekávání jakýchsi rozhodčích mezi ubytovanými. Obzvláště „vrátníci“ si vysloužili velkou kritiku: „*Nedělají nic, sedí, kouří. Vystřídají se. Proto jsou ty nájem tak drahé, my je platíme.*“ Také sociální pracovníci jsou kritizováni: „*Nezlobte se, čtyři sociální pracovníci a nepohnou s tím. Já je ani neznám.*“ Jiný hlas říká: „*Oni mají příkazy města. Zbytek dělá V. dobrovolně. Jsou tady na nic.*“ Vrátnice je nahlížena jako servis pro obyvatele, který neplní svou funkci, čas od času volá ke konfliktu policii nebo sanitku. A když něco obyvatelé potřebují, jdou výhradně za panem V., který funguje jako prostředník mezi dvěma světy.

Jaké vidí muži možnosti řešení nevyhovujícího stavu? V domě existuje řada technických nedostatků, které jsou řešitelné. Přitom tady „*jsou vyučení zedníci, kdyby nám dali práci, já bych to spravil, vymaloval, natáhnul, ať nám dají tu práci, zrekonstruujeme to, uděláme si to sami.*“ Ale něco za něco. „*Kdo vymaluje chodbu, ať třeba měsíc neplatí nájem.*“ Diskutující se zmínili o domovním výboru, který by mohl sehrávat nespécifikovanou roli. Případné společné akce mohou mít podle mužů další dopady, například mohou vést v lepší poznání nájemníků navzájem. Řešení je spatřováno také ve větší komunikaci mezi lidmi – mezi organizacemi a ubytovanými. Chuť podílet se na společných aktivitách ale může být limitována: „*V šest ráno vstávám, jdu na práci, přijdu zbouraný, kdy bych to měl dělat?*“ Do lokality by už neměli být podle mužů stěhovány problematické rodiny, situace se pak stává neřešitelnou a nelze nikoho k ničemu nutit. Nikdo z obyvatel k tomu nemá ani pravomoc, ani nástroje.

Zájem panoval také o stávající projekt, v rámci něhož výzkum probíhá. Účastníci se zajímali, o co se jedná a bylo znát, že zájem je značný. Domníváme se, že angažování a účast někoho z přítomných, by mohla být pro proces plánování nesmírně užitečná, už jen protože by dokázal přenést atmosféru a pohledy obyvatel nezprostředkovaně přímo z lokality.

Za další velký problém obyvatel lokality muži označili nezaměstnanost, které se muži věnovali ve druhé půli rozhovoru. Tu pokládají za příčinu současných problémů. „*Pokud není práce, nejsou peníze, pokud nejsou peníze, nezaplatíš byt.*“ Druhou stranou mince je ale nízké finanční ohodnocení manuální práce. Muži vypočítávali, kdy se jim vyplatí pracovat a kdy už ne. Jakýmsi bodem zvratu je v rámci rodiny částka 10 000 – 12 000 korun, nad kterou se už muži začíná vyplácet působení na trhu práce. Problematické, jak bylo při počítání mužů vidět, byly různé splátky a „strhávání“ ze mzdy.

Z rozhovoru je zřejmé, že rodiny nedisponují žádnými finančními rezervami a hospodaří ze dne na den. Jeden z mužů z hlavy rychle sumarizuje hospodaření rodiny. „*Zrušili sociální příspěvek, před rokem, po Novém roce. Nestačíme uživit děti. Dostaneme 6 800 na nájem a zbytek - dva tisíce doplácíme my. Máme tak pět tisíc, z nich dodáme dva tisíce na nájem. Žijeme ze tří tisíc, to nestačí ani na autobus pro děcka.*“

Po přepočítávání muži dospěli k závěru, že se vyplatí pracovat v rámci veřejné služby nebo veřejně prospěšné práce. Ti „chytřejší“ na této práci nevidí jen finanční přilepšení, ale také to, že nemusí sedět doma a něco dělat. Alternativní přívody v lokalitě také nalezneme, existuje řada strategií, jak si přivydělat. O výši těchto příjmů odmítli muži hovořit.

Něco jako místní zaměstnávající forma v lokalitě neexistuje. Jedinou výjimkou je Amaro Fóro, o.p.s., které by bylo schopno lidi zaměstnávat, ale nemá k dispozici žádné zakázky. Nedaří se najít prostor pro dohodu s městem, aby společnost angažovala v oblasti technických a úklidových služeb. Zatím působí v oblasti úklidu veřejných prostor v minimální míře (úklid od kolejí směrem k tzv. holobytům a kolem pivovaru, ale jedná se o malou zakázku).

Co se týká vzdělání, muži tuší, že s nezaměstnaností souvisí, sami to i zmínili. Očekávají, že se této oblasti bude věnovat někdo zvenčí. Jmenovali některé významné aktéry, kteří působí v Olomouci v oblasti menšin a vinili je z pasivity a nedostatku komunikace. Děti nemají podle diskutujících vhodné podmínky pro vzdělávání, jedna místnost, kterou obývá rodina, je nevyhovující. Proto by mělo vzdělávání probíhat mimo rodinu. *„Měla by tu být učebna, kde si děcka napíší úkoly.“* Rodiny nejsou vnímány za optimální prostor pro vzdělávání, i když jsou vybaveny počítači, notebooky, *„mají to dospělí a surfujou a děcka nemají nárok.“* V rámci krátké diskuse o vzdělávání bylo patrné, že muži nepokládají rodinu za místo, kde by mělo vzdělávání probíhat a snaží se ho přenést na působící organizace, které mají zajišťovat např. školní přípravu.

Chudoba je podle mužů všudypřítomná a každá rodina jí čelí po svém. Jsou rodiny, které po zaplacení nájmu disponují na měsíc částkou 4 tisíc korun. Jaká je obvyklá strategie? *„Půjčujeme si peníze a nevracíme, pak přijdou exekuční.“* Ale už ani půjčky, které byly obvyklým zdrojem, není podle slov účastníků získat. Muži pokládají za problematické, že se obvyklé zdroje ztenčují: půjčky není snadné získat a dávky se snižují. Na dotaz ohledně oddlužení reagují s rozpaky, například o vyhlášení „bankrotu“ nevědí – *„To je věc sociálních pracovníků.“* Po této větě se rozpoutala vášnivá diskuse, jak se zbavit dluhů, co jde, co nejde, jaké jsou možnosti, podmínky apod. Závěr diskuse zní: *„jaká jsou práva, to tady lidí neví, mohli se zbavit dluhů dávno.“* O dlužích se ví, ale nemluví. Půjčky se tají, aby se o nich nedozvěděly úřady, protože pak by se jednalo o neoprávněné pobírání dávek. Ale i tak *„o každém to ví sociálka, kdo má dluhy,“*. Tady je podle nás docela problematický moment. Obyvatelé při kontaktu se sociálními pracovníky, které pokládají za prodlouženou ruku města, pravděpodobně nebudou přiznávat své zadlužení, zcela ne určitě ještě ve chvíli, kdy by se dala situace řešit.

Z příběhů je zřejmé, že obyvatelé k zadlužení přistupují v momentech potíží a to za podmínek, kdy je evidentní, že na splácení nemají. *„Co když jsem vzal půjčku a byl jsem na podpoře?“* Jak diskutující zmiňují, mnozí záměrně zamlčují svou situaci.

Jedním z těchto zátěžových momentů, který vede ke vzniku zadlužení, je úhrada kauce na byt. Podle výpovědí mužů tak rodiny činí první krok k zadlužení a výše kaucí jsou různé, pohybují se v řádech desítek tisíc korun. Pokud chce rodina bydlet, nezbyvá jí nic jiného než kauci uhradit. *„Základ je v tom, že je spousta případů, co neměli byt a najednou mají zaplatit třicet tisíc za byt, tím se dostanou lidi do dluhů.“* A *„když odmítneme, odchod.“* Pobyt na této adrese je poslední štací. Možnost, jak se odtud dostat do standardního bydlení ve městě podle diskutujících neexistuje. Pryč z tohoto místa se dá dostat dvěma způsoby: *„Umřete, nebo Vás vyhodí Vás, když nezaplatíte pět měsíců a schováte si je.“*

Poměrně časté je také neplacení nájemného. Sociální pracovník se prý o dluhu nedozvídá zavčas, když například přijdou noví nájemníci a nezaplatí hned za první měsíc, pracovník se to dozví ve třetím měsíci, ve čtvrtém se situace řeší a do konce šestého (délka nájemní smlouvy) se už vzniklý dluh nestačí uhradit. Existuje možnost vytvořit splátkový kalendář, většinou dochází k soudnímu

vystěhování. Poté prý existují dvě varianty. Pokud nájemník uhradí dluh a tzv. holobyty na ulici Holická jsou prázdné, přestěhuje se tam. Smlouva o přístřeší ale také podle diskutujících není žádnou výhrou, člověk je bez smlouvy, hrozí mu vysoké penále a sankce, moc lidí v této situaci není motivováno, „většinou platí 2 - 3 měsíce a pak na to kašlou, je to cíleně. Tím tlačí lidi ke zdi.“ Ale existuje možnost změnit smlouvu o přístřeší zpět na smlouvu nájemní, to ale vyžaduje mít nějaké záložní finanční zdroje. Pokud se do doby soudního stání „nevyplatí“, tak zůstává bez náhrady. Dlužníky jsou podle diskutujících v rodě desítky domácností. Tím, že se soud protahuje, tak zůstávají v bytech a ani po tuto dobu neplatí nájem, čímž jim dluh narůstá do závratných výšek, může být i kolem 200 tisíc korun. Po soudním vystěhování rodiny shání ubytování na ubytovnách, podnájmy, což je prý dosti složité a nejedna z nich nakonec končí někde na vesnici, kde si pronajmou dům.

Diskuse v **ženské skupině** byly podobné. Nicméně ženy více rozebíraly okolnosti, za kterých se do lokality přistěhovaly. Jednalo se buď o situace nouze, kdy zůstaly s dětmi bez partnera a možnosti vlastními silami tuto krizi řešit, nebo se přistěhovaly dobrovolně bez znalosti místních poměrů. Jedna z žen, která svého rozhodnutí lituje, „udělala výměnu za rodinný domek, šli jsme do města. Manžel chtěl. Vyměnili jsme bez doplatku, byla to výměna. Na domku to bylo lepší, on manžel byl zvyklý na město.“ Nyní je v situaci, kdy se přes snahu získat bydlení jinde, nemůže z lokality uniknout ven.

Placení kauce a ono vyplacení dluhu předchozího nájemníka rodiny řešily všemožnými půjčkami. Jiné řešení nenalezali. „Půjčovali jsme si, já od sestry, my od známých, když máte děti, tak potřebujete střechu nad hlavou.“ I další popis situace poukazuje na zátěž hned z počátku. „Měla jsem žádost 4 roky, kauce mě stála 20 tisíc, 10 tisíc dluh a 10 tisíc kauce. A město si takto vybírá dluhy. Mi vadilo, že jsme musela složit naráz, toulala jsem se s dětma po ubytovnách, v S. jsem platila 9,5 tis. Tak jsem chtěla bydlet. Dostala jsem tady byt po čtyřech letech. Zavolala jsem sociálku, přespávala jsem po nádražích s dětma, snažili se nám pak spíš ublížit, ale byt jsme dostali. Dostala jsem nejhorší byt, v katastrofálním stavu, mám dvě děti, chodím do práce, nemám tolik peněz. Šla jsem na bytáček, stěžovat si, že mi dali jenom spodek kuchyňské linky. Jsou tady švábi. Je to prolezlý. Jednou nebo dvakrát do měsíce nepomáhá vystříkat. ... Koupila jsem si sporák a nanic, čtrnáct dní už nevařím, volala jsem na bytáček a elektrikář z domovky, že ho napojí za dvacet tisíc.“

Nedostatky budovy jsou zmiňovány stejně jako v mužské skupině: poničená okna, vypínání topení po 22. hodině večerní, v zimě je v bytech chladno, v koupelnách se drží vlhkost, jsou v nich plísňe, omezená je i teplá voda apod. Nejproblematičtější jsou ta okna. V zimě, kdy se navíc v nočních hodinách netopí, trápí obyvatele zima. „Můžeme se zakrýt a čekat do rána. Jak kdybychom byli odsouzeni, za trest.“ „Já měla zápal plic, i vnučata.“ „Já dala dvě peřiny, všude to protahuje, slyšíme meluzínu.“ V této části rozhovoru se vynořila otázka spravedlnosti, kdy ženy poměřovaly stav domu s výší nájmu. „Při tom nájmu je katastrofa. V krásném místě za 2+1 platíte 6 500 a tady – 8 500.“ A „chtějí to ještě zvedat.“ Nájem by měl být podle žen naopak nižší. Problematické je sklepení, kde nemohou mít rodiny k dispozici kóje pro uskladnění kočárků, kol apod. Místo by se dalo vylepšit, obyvatelé chtějí žít v lepším prostředí. „Chceme žít v čistém prostředí, někde se rozpadají okna, jsou tu brouci. Taky by se tady mohlo něco zlepšit – vyměnit okna, výtah, sklepy. Děcka by rády jezdily na kolách, nemáme kam dávat kočárky, vozíky“.

Chybou je podle žen koncentrování podobných rodin do jednoho místa. To vytváří atmosféru, která se nedá měnit. Napomáhá tomu i zvláštní dispozice domu, který nevypadá jako standardní bytový dům, ale připomíná velkou ubytovnu. Pro soukromí je zde málo místa. „Všichni jsou tady pohromadě. To jsou buňky jak v ubytovně, to není panelák. Na podlažích všichni vedle sebe.“ Diskutující uvedly, že aby tlumily různé střety, musí spolu vzájemně vycházet. A to je těžké: „Je nás

tady hromada, každý máme jiný styl života.“ Přitom prostředí kolem domu je pěkné, což kontrastuje s domem, do kterého nikdo nechce dát „ani šroubek“. Řešení ženy vidí v tom, že by se měly rodiny rozstěhovat, aby se narušila vysoká koncentrace osob. Jak jedna z žen zdůraznila, samotné bydlení zde vede lidi na scestí a dostávají se do problémů, i když je dříve neměli. Po rozstěhování se mohou vrátit k dřívějšímu stylu. „*Mezi bílýma bude komunita jinak vypadat. Já jsem žila mezi bílýma, neměla jsem problém a tady trošičku váhám.*“ Přitom problémy se více týkají mladých lidí. Potřeby mladších a starších se výrazně liší a stávají se příčinami třenic. „*Tady se nejedná o nás starší, binec dělají ti mladí. Vedle slyším, co a jak mluvíjou. My starší potřebujeme klid, bydlení.*“ Život v domě není podnětný, naopak „*já se tady cítím jak v kriminálu.*“ Jedná se „*konečnou štaci*“, a záleží na obyvatelích, jestli se se situací smíří nebo ne. Ono jim stejně nic jiného nezbyvá. Snaha o vymanění se z místa vychází naprázdno. Některé z žen uvádí, že si dávají žádost o byt do jiné části města, ale není jim vyhověno. „*Já dávám každý měsíc na byt žádost, ani si ji nepřečtou.*“ Další žena podle svých slov o přemístění žádá již několik let. Padá zmínka i o nadějném příslibu. Možnost získat nájem někde jinde je minimální, pár rodin nájem vyzkoušelo, ale v praxi to znamenalo permanentní stěhování z místa na místo. Po čase končila rychlou výpovědí: „*v podnájmu můžu bydlet pár let a najednou konec. Zůstala jsem na ulici, kdyby byl podnájem do smrti. Tady to je aspoň jistota.*“ Překážkou jsou také požadavky nájemců, kteří požadují několik nájmů zaplatit předem. „*Chtějí kauce, nájemné dopředu, stojí to dost peněz.*“ Přitom je obtížné tyto prostředky složit, většinou se jedná o rodiny, jejichž členové žijí ze sociálních dávek, z částečných důchodů.

Samotné místo se těší špatné pověsti. „*Když jedete autobusem a řeknete Přichystalova 70, tak mají pocit, že jedete někam do Ameriky.*“ Ženy uvádí, že jinou šanci na bydlení než zdejší dvě adresy, nemají. Početnější rodiny nikdo do podnájmu nechce. Ženy, které pobývají v lokalitě déle, uvádí, že kdysi byl dům čistější, byla v něm kočárkárna, prádelna. Situace se ale zásadně zhoršila tím, že do lokality začaly přicházet „horší“ rodiny. Život v místě vypadal lépe. „*Všechno házou do jedné lokality, nebyla tu taková kriminalita, děcka chodily do školy. Já si chodila cvičit, měla jsem nějaké zájmy. Je fajn, že děcka mají klubovny, ale to je na pár hodin.*“ Lidé se mezi sebou nedokáží podle žen domluvit, vlastně to platí o všech a dá se vztáhnout i na jiné instituce. Pokud člověk bydlí na tomto místě, domluva navenek s kýmkoliv se zhoršila a možnosti lidí výrazně zúžily.

Bydlet na této adrese znamená být „*odpadem, který nemá nárok na nic. Když jsme byli v krizi, viděla jsem v televizi Provident, volal jsem o půjčku, ptali se na adresu, a jak slyšeli Přichystalova, tak že nedávají.*“ Obavy ze zdejších obyvatel i podmínek mají i ti, kteří do lokality vstupují. „*I policie, sanitky, ani taxikáři tady nechťejí. Jsme tady zamoření, natahují si rukavice, když jdou dovnitř.*“ Zvenčí se prý lidé domnívají, že v domě panuje soudržnost a obyvatelé se navzájem znají a drží při sobě. Ve skutečnosti je podle diskutujících situace jiná. „*Každý máme své starosti.*“ Nebo: „*Lidé si myslí, že když žijí Romové pohromadě, že se navštěvujeme. Každý ale máme svou rodinu, svůj život. Chceš chleba? Chceš mouku? Tohle mi nikdo nenabízí. To jsem tady nezažila ...*“ Život v lokalitě spíše podle vyprávění připomíná mozaiku izolovaných jednotek, které si hájí svůj životní prostor a pozornost upírají na sebe, než na druhé či okolí. Tato strategie uzavření se je podle nás reakcí na celkovou situaci v lokalitě. Jak to komentuje jedna z konverzačních partnerek: „*nejlepší je si nevsímat, mám klid. Tady věci v domě.*“

U žen se setkáváme s rozporuplným hodnocením prostoru pro děti. Na jedné straně si stěžují na obsazenost sklepních prostor pomáhajícími organizacemi, které by potřebovaly pro odkládání věcí, na druhé straně jsou rády, že mají kam děti chodit. V létě, jak se zdá, nejsou takové potíže, protože děti tráví hodně času mimo budovu. V zimě, nebo když je špatné počasí, nemají kam jít. „Když prší, kam mají děcka jít. Hrají fotbal.“ Dodáváme, že na chodbách. Ženy odhadují počet dětí na 120, což pokládají za obrovské číslo na to, aby se daly nějak zabavit nebo uhlídat. Děti se účastní aktivit pořádaných poskytovateli služeb a účastní se akcí: „Chodí do Charity, sem, tam.“ Děti, když přijdou ze školy, si napíší úkoly „tady dole, pak přijdou domů, převlečou a jdou ven.“ Absentuje místo pro jejich soukromí, což je dáno tím, že „tady je to místo na přežití, pro staré lidi“.

Co se týká zaměstnání, některé z přítomných žen měly předchozí pracovní zkušenosti, jedna zmínila, že je zaměstnaná. Práce je „totální problém. Nulová šance.“ U žen bylo patrné, že mateřství je momentem, který velmi silně zasahuje do pracovní kariéry. Jak se zdá, tak v rodinách, kde je muž, tak se očekávání upínají především k jeho živitelské roli. Ženám samoživitelkám údajně nezbyvá nic jiného, než si nějakou práci za jakýchkoliv podmínek najít. Na trhu práce panuje obecně nedůvěra vůči zaměstnávání „Romek“. Práce se dá sehnat prostřednictvím nějaké přímlyvy, intervence známých. Jaké práce jdou zdejšími ženám nejlépe? „Kuchyň, vaření, ...“.

Také v ženské skupině se živě diskutovalo o dluzích, především na bydlení. Dluh na bydlení je pokládán za komplikaci, protože ztěžuje celkovou situaci rodin. Je spouštěčem řetězce problémů, které jsou neřešitelné. „Když je dluh na nájmu, tak jsou penále, nedají vám nájemní smlouvu, nemáte nárok na dávku na bydlení, je možné přístřeší, jsme v tom, z toho nejde uniknout.“ Jedinou variantou je pak získání bydlení na venkově: „šťěstí na baráček“. Mnozí neúspěšní z domu mizí úplně, na ulici Holickou, co si ženy vzpomínají, se dostaly dvě tři rodiny, „zpátky nevím, nepamatují se, ale když řádně platí, můžou se dostat zpátky.“ Ubytování na Holické je podle žen katastrofální, zejména po hygienické stránce.

Hodně se diskutovalo, stejně jako v mužské skupině, o vzniku prvního dluhu. Při příchodu do lokality a nabytí nájemní smlouvy musí nájemníci uhradit dluh dřívějšího obyvatele bytu. „Musíme zaplatit dluh za neplatiče tady na Přichystalovu a on ho musí vyrovnat. Co s tím máme my. Proč platíme kauci i dluh?“ Poprvé také zazní, že „kauce je vratná, dluh ale ne.“ Přebírání bytu od předchozího nájemníka bývá nepříjemným šokem. „Jaký byl byt? Zdi byly počmárané, záchod dezolátní, nájemníci ze vzteku to tak nechali. Linka byla poničená, za své jsem si koupila novou.“ Ženy mají špatné zkušenosti s vyřizováním různých oprav v domě. Obrací se na město, ale mají pocit, že se jim nedostává odpovědi. Výsledkem je fatalismus, nedůvěra a negování všeho, co přichází zvenčí. „My už ani nevěříme, kdo by nám tady mohl pomoci.“ „I když to řeknete, stejně nikdo nic neudělá.“ Když byla jedna z žen upozorňovat na stav oken, tak jim údajně odpověděli: „okna dávat nebudeme, pro vás je to škoda, jsou to zbytečně vyhozené peníze. A tak jsme dál, jako kdybychom byli venku.“ Ženy vnímají, že některé rodiny nebydlí, jak by měly, ale nerozumí tomu, proč se tedy nespraví alespoň něco v těch domácnostech, které bydlí řádně a platí řádně. „Oni nás všechny hodí do jednoho pytlá, zavážou a hodí do Moravy.“ Nejen okna jsou problémem, ženy jmenují i další jako baterie, podlahy, plísně, vlhkost ... Mají pocit, že když už se opravy dělají, jedná se o lajdáckou práci. „Udělalí koupelny. Sundali dřevotřísku ... jenom zamaskovali. Dveře dosekali“

všechny, řekli, že to udělala rodina předtím. Můžete jim říkat, že nejste taková ...“. A tak je život v lokalitě velkou deziluzí. Vytrácí se jakákoliv motivace a veškeré stížnosti se koncentrují na bytovou správu. „Za velké peníze žijeme jak prasata. To ale není, protože mám černou hubu, tohle není život, to oni z nás dělají prasata. Ať to opraví a pak uvidí ...“

Co se týká sociálních služeb, tak ženy vnímají oproti mužům služby v jiném světle. Nekritizují je s takovou vervou, naopak si všímají, že se v lokalitě hodně pracuje s dětmi. Trochu nás zarazí reakce jedné z žen, která na otázku, zdali se obrací na sociální pracovnice, vyvolává následující diskusi: „Tady jsou nějaké sociální pracovnice? Kde? Na vrátnici? ... ne, za ní ... To já ani nevím.“ „Když nepomůžou, tak co?“ „Pomůžou sepsat ...“ „To si napíšu sama ... nejsem negramot.“ I z další diskuse můžeme vyvodit postřeh, že povědomí o terénních službách je značně chaotické, stejně tak jako očekávání od těchto služeb. Při otázce na zdejší autority se ženy poohlédnou po bývalé terénní pracovníci a zmiňují pracovníky, kteří v lokalitě přímo bydlí. Ale nějaká jednotící autorita v místě není. „Já co budu chtít, si řeknu sama, nepotřebuju mluvčího.“

Co se týká společných aktivit, tak se ženy shodly na tom, že primárně nejde o zajištění úklidu. Práce by měly mít nějakou posloupnost a smysl. Nejdříve by bylo dobré dům opravit, dát dohromady ty zásadní věci, okna, dveře, schody, výtah, zbavit se hmyzu. Úklid se vedle těchto problémů jeví jako podružný.

Změnit by se také mělo nahlížení na zdejší obyvatele. „Ať se na nás nedívají jako na prasata.“ Okolí vadí, že si kolem domu hrají děti. Naproti bydlící senioři potřebují klid. Stěžují si na hluk a nepořádek. Lidem vadí jim, že obyvatelé chodí nakupovat do obchodu. Ženy tvrdí, že původně měli být obyvatelé vystěhováni úplně jinam, za letiště, že v budově měli být umístěni studenti, prý se o tom hovoří už deset let. Přitom „jsou tady platiči a lidé, kteří chtějí normálně žít. Jsou tady lidé, co chodí do práce. Nejsme žádná zvířata, žádní domorodci. Jsou tady dobří jedinci, hážou nás do jednoho pytle. Na vás to nejde vidět ... nás je menšina.“ Řešení ženy vidí v lepší komunikaci, třeba s „byťákem“.

Třetí ohnisková skupina, jejímž smyslem bylo zjistit reakce **pracovníků organizací, které aktivně působí v lokalitě** a jejich vnímání potřeb v místě, ukázala, že ohledně základních potřeb existuje shoda. Dále představuje klíčové momenty skupinového rozhovoru.

Diskuse se začala odvíjet od přítomností vrátných (soukromé ostrahy) a kamerového systému, který údajně nefunguje a nic se z něj nedá vyčíst. Pracovníkům není zřejmý smysl této služby. Přítomnost ostrahy je považována, což platí napříč všemi skupinami, za zaběhnutou součást zdejšího bydlení. Vrátní se podle pracovníků údajně obávají zasahovat a vstupovat do konfliktů, pořizují zápisy o událostech v domě, mají za úkol hlídat majetek města. V této podobě je služba neefektivní. V diskusi padaly náměty na převzetí vrátnice a transformaci této služby do jiné podoby. Ostraha je zmiňována ve dvou rovinách působení – „umravňování“ dětí a úklidu. Jeden z pracovníků vidí smysl v jiné podobě, nějaké recepci, která by byla k dispozici pro řešení problémů v místě. Při srovnání s ostatními lokalitami je toto místo nepoměrně klidnější. Dále se diskutovalo, kdo by měl na „vrátnici“ působit, jestli místní obyvatelé nebo někdo zvenčí. O proměně této služby se diskutuje již řadu let, ale k žádnému posunu nedošlo. O změnách a návrzích na zlepšení se diskutovalo již dříve, ale tyto podněty vyšly naprázdno. „Asi se klepalo na špatné dveře“. Padla otázka, zdali by se nedalo na poskytování této služby podívat zcela jinak než doposud, jestli by se žádoucích výsledků nedalo dosáhnout jiným způsobem, „nějakou komunitní prací“. Padá návrh na zřízení samosprávy. Opět se diskutuje o smyslu vrátnice – objekt je natolik poničený, že už stejně není co zničit a stejně se vše odehrávalo před očima ostrahy. Legitimita této služby se tím zcela vytrácí. „Vrátní vypadají podobně jako obyvatelé v tomto domě, oni se tady tomu přizpůsobili“. Vrátní se stali součástí demoralizovaného řádu v domě: pokoušejí, pospávají a

raději se do ničeho nepletou. Od strážných se očekává, že budou příkladem, garanty pořádku, soudržnosti obyvatel, úklidu atd., což je vlastně nesmyslné – toto jsou úkoly pro jiné služby. Jedná se o oblasti, které mají pokrývat různé služby. „*Uděláme další vrátnici?*“ (smích). Jak se zdá, vrátní sepisují záznamy, které pak jsou k dispozici jako informace o dění v lokalitě. Vrátnice, tedy její původní legitimizace, zcela ztratila smysl. Pozornost by měla být obrácena směrem k působení na rodiny a práci s nimi. Pokud budeme hledat příčiny, nikoliv důsledky, tak příčinou nepořádku jsou často děti. Chodí vynášet odpadky a přitom je rozsypávají po chodbách. Měla by být stanovena pravidla, která by platila pro všechny. Hlídkání dětí nelze přenášet na nějakou vrátnici nebo na služby, to je přece povinnost rodičů. „*A v čem spočívá pomoc vrátnice? Že zavolají policii nebo hasiče? Přece každý máme telefon*“. Není tady žádný garant, který by pravidla stanovil a také nad nimi dohlížel.

Od lokálního partnerství se očekává, že by mělo posunout dlouho neřešené problémy, otevírat je a řešit „s městem“. Pak by dávalo partnerství smysl. Doposud to bylo tak, že vznesené podněty vyšly naprázdno a nikdo se jim nevěnoval. Bylo by dobré zformulovat „*konkrétní výstupy, konkrétní náměty, které by se předložily náměstkyni, do Rady, pak by to dávalo smysl*“. Lokalita potřebuje konkrétní formy pomoci, ne nic obecného. Největším problémem je nezaměstnanost. A prostor tady je, jsou tady technické služby a další servisní organizace města, kde by se daly vytvořit či získat pracovní místa. „*V ostatních městech to tak jde, v Olomouci ne*“.

Není pravdou, že by v domě byli všichni „neplatiči“. Prý existuje možnost se odtud dostat do běžných bytů, ale fakticky to nebylo v posledních letech realizováno. „*Mluví se o tom, že se tady lidé o nic nestarají, ale to nekoresponduje s tím, co ti lidé mají za dveřmi*“. Znamená to, že se o své dokážou postarat a problémem je péče o společné prostory. Za nedostatkem motivace zdejších obyvatel je také absence nějakého pozitivního ohodnocení zvenčí, když se něco dobrého odehraje. „*Zkrátka všichni říkají, že je to hrozný, aniž by někdo vlastně řekl v čem*“. Všem obyvatelům lokality se měří stejným metrem a pak je vlastně jedno, kdo co dělá. Hodně se reprodukuje stereotyp, dost velkou úlohu v tom sehrává bytová správa. Pro obyvatele není dáno, kam by měli směřovat a jak by mohli svou situaci zlepšit. Ti žádné šance nevidí a výsledek je rezignace. „*Tady nemají žádnou zpětnou vazbu. Když se budu chovat slušně, podle pravidel, tak co bude?*“ „*Když budu bydlet ve stejném bytě a podmínkách jako ti, co neplatí, tak co?*“ „*V tom je ta ironie ...*“. Problémem je už samotný začátek – obyvatelé musí splácet dluh za někoho jiného, aby získali byt, skládat kauci. Do tohoto místa se koncentrují sociálně slabí obyvatelé, tady na okraji města na ně nejsou moc vidět. Mělo by se pracovat i s okolním prostředím. Také se po posledním jednání lokálního partnerství otevřela možnost pro dostupné bydlení, ale je třeba zajistit i následné služby, nejenom rodinu přestěhovat jinak a tím vše končí.

Problémem jsou dluhy obyvatel. O nich se terénní pracovníci dozívají se zpožděním. Vydávané dlužné částky na nájemném jsou velké, ale započítávají se do nich i částky, které narůstají v době soudního vystěhování, kdy už lidé neplatí a vlastně se nedá se situací nic dělat. V tom spočívá značné zkresení. „*Tyto částky jdou do půl milionu*“. „*Není to tak, že by z 80 bytů 70 dlužilo*“. Zadlužení se proměňuje podle měsíců, přibližně se týká třetiny domácností v lokalitě. Zadlužení začíná už na počátku, kdy si obyvatelé půjčují na sloužení kauce a „oddlužení bytu“. Mnozí, kteří přichází do lokality bez dluhu, se do zadlužení dostávají časem, jakoby se jednalo o nákazu. Dalo by se to přece rozložit do nějakých splátek. Je divné, že i když se obyvatel dostane do problémů se splácením nájemného, tak je mu návrh splácení zamítnut. To je problematický a nesrozumitelný prvek, když se obyvatel snaží situaci řešit. Když vznikne dluh a nájemní smlouva ještě trvá, obyvatel dostane výstrahu s tím, že má částku zaplatit a vystěhovat se. Zdá se, že se politika vůči nájemníkům v posledním roce a půl zpřísnila. Údajně se k represivnějšímu přístupu sáhlo po vyhodnocení, že dřívější tolerantnější politika vůči nájemníkům nikam nevedla. „*Teď to povede k tomu, že bude víc bezdomovců*“. Zdá se, že celá politika vede k tomu, že se nejdříve koncentrují

sociálně slabí do jednoho místa a skrz něj se pak rodiny posunují zdánlivě někam mimo systém. Posledním diskutovaným tématem bylo vzdělávání, kvalita vzdělávání a docházka dětí do školy.

VIII. Závěry a doporučení

Nyní si stručně shrneme předcházející výsledky a doplníme je o některé náměty a doporučení. Lokalitu Přichystalova – Holická obývá přibližně 300 osob, jedná se nejčastěji o domácnosti se 2 až 4 členy. Nejčastěji se jedná o rodiny čítající dva rodiče a děti, jejichž počet se pohybuje obvykle kolem dvou (rozmezí je ale větší, v rozpětí 1 – 7), vedle toho se v lokalitě setkáváme s různými modely domácností. Počet dospělých osob je kolem 150 a přibližně stejný počet je i osob ve věku pod 18 let. Průměrný věk dospělého je 39,6 let. Průměrný věk nezletilých osob je 7,9 let. V místě silně zastoupeny různé věkové skupiny dětí a dospělých kolem 20 let. V domácnostech se nejčastěji komunikuje českým jazykem. Manželství nebo partnerství komunikátoři v domácnostech označili přibližně ve dvou třetinách jako romské, další více než desetina ho označila za smíšené. Je evidentní, že dvoutřetinové přihlášení se k romské etnicitě poukazuje na silnou etnickou charakterizaci místa. Většina obyvatel se hlásí k české národnosti. V lokalitě se setkáváme s velmi pestrým složením romských skupin, vyjma olašských Romů. I tento fakt pravděpodobně přispívá ke značné heterogenitě místního obyvatelstva. Ze srovnání místa narození matky a otce vyplývá, že přibližně třetina dotazovaných má svou biografii pevně zakotvenou v Olomouckém kraji. Obyvatelé lokality se silně identifikují s krajem a Olomoucí, ke které je váže emotivní pouto a nechťejí město či kraj opustit. Cítí se zde doma. Pokud někdo uvažuje, že problém sociálního vyloučení vyřeší tím, že bude očekávat, že se obyvatelé lokality přemístí úplně jinam, tak se zmýlí. Obyvatelé mají k městu úzký vztah a řešení i po vymístění z lokality hledají na teritoriu města, nebo v okolních blízkých obcích. Problém se tím neřeší a zůstává stále na území města, byť v méně viditelné podobě a dále od dosahu sociálních služeb.

Téměř dvě třetiny obyvatel hodnotí bydlení v lokalitě jako špatné. Na okruhu základních problémů existuje shoda napříč všemi kategoriemi obyvatel. Především se jedná o kvalitu bydlení a nevyhovující technický stav bytů a domu. Prostředí je zanedbané a v bytech je vlhko. Společné prostory jsou neudržované, nefunguje výtah, koupelny jsou v nevyhovujícím stavu, v bytech se vyskytují plísň, štěnice a švábi, netěsní okna, doba distribuce teplé vody je omezená, baterie jsou nevyhovující, a to vše podle obyvatel vůbec nekoresponduje se stanovenou výší nájemného. Technický stav budovy a také její okolí by mělo projít zlepšením, nikoliv ale pasivním. Bylo by dobré tyto opravy a kultivaci prostředí provádět se zapojením obyvatel lokality, ideálně by mohlo jít o jeden cíl komunitní práce. V rámci komunitní práce by se mělo postupovat po dílčích krocích, domníváme se, že bude zpočátku čelit několika překážkám: apatii obyvatel, očekávání rychlých výsledků a nedůvěře ze strany některých institucí.

Další kritizovanou oblastí je samotné prostorové řešení domu. Obyvatelé postrádají v domě úložné prostory – sklepní kóje, kam by odkládali kočárky a kola. Časté jsou také stížnosti na hluk z kluboven a nízkoprahových zařízení, zejména hudební produkci. Je evidentní, že je zapotřebí intenzivně pracovat s dětmi, vždyť dítětem je každý druhý obyvatel lokality. Nemělo by se ale jednat o přesouvání povinností rodičů na vnější instituce, které se mohou snadno dostat do role pečovatelů a vychovatelů dětí. Zde se ukazuje, že je zapotřebí provádět intenzivní sociální práci s rodinami jako celkem. Byť se to může zdát zarážející, neváhali bychom považovat nad přemístěním služeb do jiného než sklepního prostoru. V okolí se může nalézt vhodná budova nebo se může postavit komunitní centrum, které bude otevřené nejen pro obyvatele domu, ale i pro širší okolí. Tak by plnilo integrační roli snadněji a lépe.

Problematický je přísun sociálně slabších obyvatel do lokality. Obyvatelé místa vědí, že důsledky jsou pro život v místě a jeho obyvatele zničující. Je zřejmé, že chybí systematický postup, jak s lidmi v lokalitě nakládat. Ocítají se v místě v důsledku utvořeného mechanismu, který napříč

městem sbírá a následně shromažďuje na jedno místo osoby sociálně slabé a nepřehlédnutelné je přitom uplatňování etnické klasifikace. Už i samotní obyvatelé časem přišli na to, že tato koncentrace obyvatelům škodí. Prohlubuje jejich vyloučení a výrazně omezuje životní šance. Situaci by výrazně pomohlo, kdyby byl vypracován nějaký všem stranám srozumitelný záměr, co je smyslem tohoto počínání a co je záměrem této koncentrace obyvatel. Jedná se o trvalé bydlení pro sociálně slabé obyvatele? A pro jaké? Jedná se o přechodné bydlení, během kterého mají být obyvatelé připravováni na návrat do běžného prostředí? O krizové bydlení? Někjaký druh tréninkového bydlení? Na tyto otázky by asi mělo být zodpovězeno nejdříve, aby bylo možné nastavit formu systematické práce, nikoliv práce, která si klade za cíl udržet „status quo“ a ubytované „na uzdě“ někde na kraji města. Stanovení účelu ubytování nájemníků by pak bylo i srozumitelnější pro okolí, u kterého tato koncentrace rovněž vyvolává obavy. Systematické by mělo být přistěhovávaní obyvatel, kterým by měla být hned na počátku věnována pozornost sociálních pracovníků. Na druhé straně by měla být otevřená pro obyvatele, které plní své povinnosti, možnost získat standardní bydlení a mít reálnou šanci se z lokality vystěhovat.

Postrádáme v prostředí fungování nějakého domovního řádu, který by byl srozumitelný všem obyvatelům, byl by akceptovaný a zahrnoval by nejen represivní prvky, ale také prvky motivační. Takovýto řád by mohl být jedním z výstupů komunitní práce.

Městu doporučujeme zrušit vrátnici s ostrahou objektu. Tato služba ztratila svou legitimitu a působí spíš setrvačností. Na její místo doporučujeme podpořit proces komunitní práce, kdy by mohli na místo strážných nastoupit pracovníci komunitní služby, kteří by dokázali iniciovat v lokalitě změnu celkové atmosféry, aktivizovat místní obyvatele a vést komunitní práci. Tato lokalita má takové podmínky, že by neměly být promarněny.

Na napětí v lokalitě se podílí různorodé pohledy na a očekávání od zdejšího života a tyto se zásadně liší mezi starousedlími a nově usedlími obyvateli. Novousedlíci jsou vnímáni jako osoby sociálně slabší a problémovější. Nejdéle pobývajícím obyvatelům vypráví o trvalém úpadku lokality a zhoršující se kvalitě bydlení v místě. Zhoršit se měl jak technický stav, tak i mezilidské vztahy. Téměř pětina domácností pobývá v lokalitě 10 a více let. Případná komunitní práce pravděpodobně narazí na tyto bariéry a musí s nimi umět pracovat.

Do lokality nepřichází žádní členové obávaných migračních vln odjinud. Ukázalo se, že poslední místo pobytu před nastěhováním mělo téměř devadesát domácností přímo v Olomouci. To je významná informace o tom, že se jedná o „místní“ obyvatele a tedy i problém obyvatel tohoto města.

Co se týká technického stavu bytu, tak je nespokojena téměř každá druhá domácnost. K technickému stavu bytů jsme zaznamenali velké množství komentářů. Na ulici Přichystalova jsou obyvatelé nespokojeni se stavem podlahových krytin, kuchyňskými linkami. Obyvatelé zmiňují, že na svých bedrech nesou opravy, které jsou dány stářím domu. Pokud se něco opravuje, je to po několika urgencích. V koupelnách se vyskytují plísňe, nájemníci se neshodují na vinících – jednou se za viníky označují sami, jindy viní způsob oprav koupelen a špatně řešené odvětrání. Po 22. hodině neteče teplá voda. Přes netěsnící okna do bytů zatéká a proniká chladno. V zimě je problém udržet v bytě teplo, obzvláště když je vypínáno i topení. Některé domácnosti si byt vyspravily podle vlastních představ a na vlastní náklady, což se týká zřízení přiček, koupelny či plovoucích podlah. V bytech se vyskytují štěnice a švábi. Čas od času některé byty vytopí sousedé, což se i stalo v době našeho dotazování. V některých bytech mají potíže s vedenou elektřinou. Obyvatelům se nezdá, že tak nízkou kvalitu platí vysoké nájem, které jsou podle jejich zjišťování srovnatelné s nájem kvalitních bytů ve městě. Nedostatek místa v bytech u obyvatel vyvolává potřebu někde skladovat věci. Není ale kde. Na ulici Holické obyvatelé označují stav za katastrofální. I zde se setkávají s plísněmi, netěsnícími okny, vlhkostí, krysami a šváby.

Velkou kritiku si ale vysloužil také technický stav domu. Jeho stav považuje za špatný devět domácností z deseti. Viditelné je neudržování pořádku na chodbách. Vyjma dvou horních pater domu na ulici Přichystalova, kde je na chodbách čistěji a útulněji. Vina za stav chodeb je dávana za vinu dětem, absenci úklidu a psům (výkaly na chodbách). Na chodbách stojí nábytek a zdi jsou pokreslené a špinavé. Velká část respondentů uváděla jako velký problém nejezdící výtah – problém je to hlavně pro matky s kočárky, pro děti s jízdním kolem, a starší nemocné lidi. Dům na ulici Přichystalova si od obyvatel vysloužil řadu označení jako „katastrofa“, „smetiště“ nebo „dům hrůzy“. Je to místo, za které se někteří obyvatelé „stydí“. Množství komentářů ke kvalitě bydlení v místě poukazuje na naléhavost problémů, které obyvatele trápí. Již se budeme opakovat, ale právě sem by mohla být zacílena komunitní práce.

Co se týká vzdělanostní struktury, tak u dospělých obyvatel zcela převládá úplné základní vzdělání. Obyvatelé své vzdělání příliš nekomentovali. Pouze výjimečně někdo upozornil, že vzdělání pokládá za hodnotu a že pochází z rodiny, kde jsou vzdělanější lidé. Celkově však nebylo vzdělávání tematizováno, což se přenáší i na děti. Vzdělání není pokládáno za výraznou hodnotu, což se s největší pravděpodobností promítá i do současného vzdělanostního profilu dětí, kde postrádáme děti v učení nebo na středních školách. Tyto výsledky jsou na pováženu, u dětí a mládeže vidíme, jak se reprodukuje nízké vzdělání rodičů a výrazně tak jsou omezeny životní šance či vyhlídky na lepší budoucnost. Děti nemají vhodné podmínky na vzdělávání v domácnostech. To by ale nemělo sloužit jako ospravedlnění pro vzdělávání v nízkoprahových zařízeních – ty by rozhodně neměly suplovat povinnosti rodičů, rodiče by do vzdělávání měli naopak zapojovat. Nabízí se možnosti doučování v domácnostech, kdy rodiče vidí a současně i učí, jak se s dětmi připravovat. S dětmi by mělo být pracováno tak, aby nekončily vzdělání základní školou, ale pokračovaly dále ve studiu. Výhodou lokality je, že děti dochází do různých základních škol a ocitají se tak v prostředí většinové společnosti. Jsou tak navyklé na kontakty s ostatními dětmi a stávající stav by bylo dobré udržet.

Zaměstnanost dospělých osob je velmi nízká, zaměstnáno je téměř 12% obyvatel, do čehož započítáváme všechny formy zaměstnání (i částečné, VPP). V lokalitě ale existuje i poměrně vysoký počet těch, kteří nemohou být zaměstnáni. Může se jednat až o 10% obyvatel, které tvoří matky na rodičovské dovolené, osoby pobírající částečný nebo úplný invalidní důchod a osoby pečující o osobu blízkou. Mnoho osob má omezení z důvodu špatného zdraví. Obvyklé zaměstnání tvoří výkopové a zednické práce, pomocné dělnické práce, práce u technických služeb. Několik osob pracuje v rámci VS a VPP. Co se týká profesní identifikace, málo osob dokázalo pojmenovat svou profesi (automechanik, uklízečka). V tomto ohledu jsou obyvatelé pro působení na pracovním trhu značně omezeni. Řada z nich je mimo trh práce dlouhou dobu, každá druhá osoba je nezaměstnaná déle než dva roky. Osob nezaměstnaných nad 5 let je 25% a déle než 10 let je nezaměstnáno 20% osob. Jak se ukazuje, návrat a začlenění na pracovní trh není a nebude jednoduché. Stálo by za úvahu zvážit nějaké rekvalifikace, případně zavedení sociální firmy, která by mohla zaměstnanost v místě zvýšit. Obyvatelé deklarují zájem pracovat, a například na nabídku pracovat na VS nebo VPP by kladně reagovaly více než dvě třetiny dotázaných.

Značně problémovým momentem jsou neplacení nájmu, ale i všemožné další dluhy, které zatěžují rozpočty domácností. Dluh na nájmu za poslední tři měsíce uvedla téměř třetina domácností. Jednalo se však o „přiznaný“ dluh, který je ve skutečnosti pravděpodobně mnohem vyšší. Na živobytí po odečtení běžných nákladů průměrné domácnosti zbývá více než 5 tisíc korun, ale z nich některé rodiny hradí půjčky, kterými si rodiny obvykle zatížily své rozpočty. Hlavním a nejdůležitějším zdrojem jsou sociální dávky, které nalézáme ve čtyřech pětinach domácností. Vedle tohoto zdroje obyvatelé mají k dispozici půjčky od společností a důchody. Mzda ze zaměstnání je přítomna (pouze) ve více než desetinach domácností. Je zřejmé, že legální příjmy ze zaměstnání činí jen nepatrný zlomek rozpočtů domácností a rodiny jsou závislé na příjmech ze sociálního systému. V situaci finanční tísně, která jak se zdá, není neobvyklá, obyvatelé přistupují

na různé půjčky – od společností nebo příbuzných a známých. Struktura příjmů je značně problematická. Co se týká výdajů, tak ani zde nemůžeme být spokojeni. Největší díl financí je využit na nákup potravin. Na tomto místě je patrné, že do oblasti stravování směřuje značná část nákladů a zde se otevírá prostor pro hospodárnost. Je evidentní, že nesmírně důležité je profesionální, plošné a neutuchající působení všech forem protidluhového poradenství a také kurzů finanční gramotnosti a kurzů hospodaření, což spadá do oblasti sociálně aktivizačních služeb. Zjistili jsme, že obyvatelé mají velmi mlhavé představy o možnostech oddlužení a jejich finanční gramotnost byla na velmi nízké úrovni. Zadlužena je podle svého vyjádření přibližně každá druhá domácnost. Výše zadlužení je nezjistitelná, obyvatelé se v této věci nechtěli tazatelům svěřovat. Někdy měli respondenti evidentně problém uvést výši dluhu, protože sami neměli představu, kolik vlastně dohromady dluží. A tak disponujeme pouze orientačním číslem „průměrného“ dluhu na domácnost, který činí 50 tis. Kč. V rozhovorech padly zmínky o dluhu ve výši 500 tis., ale i 2 milionů. Zadlužení vzniklo především díky půjčkám od různých společností – bankovního i nebankovního sektoru. Mezi věřiteli nalézáme Provident, GE Money Bank, Home Credit, T-Mobile, Správu nemovitostí, lichváře apod. Dluží se obvykle za telefony, na nájmu, na službách. Co je ale alarmující, je přiznaný rozsah exekucí. V době rozhovorů probíhala u více než pětiny domácností (22%) a hrozí dalším 6% domácností. Musíme si ale uvědomit, že protidluhové poradenství už řeší spíše důsledky, než příčiny. Jak se nám ukázalo, zadlužení je běžnou reakcí na finanční krizi. Mnohem lepší by samozřejmě bylo podpořit zaměstnanost osob, aby se nemusely k půjčkám uchýlovat, případně aby je měly z čeho splácet. Vhodné by bylo zajistit nějaký projekt z oblasti podpory zaměstnanosti.

Alarmující je také výskyt všemožných zdravotních potíží. Vážné zdravotní potíže některého ze členů domácnosti uvedla více než polovina respondentů. Byť téma zdraví obyvatel více netematizovali, je zřejmé, že souvisí s životními způsoby a kvalitou života vůbec. Proto je vhodné se zdravotní stránce obyvatel pečlivě věnovat. S tím souvisí také ne zcela vyhovující hygienické podmínky v lokalitě. Časté komentáře se týkaly přítomnosti hlodavců a hmyzu – švábů a štěnic, které se podle obyvatel nedaří dlouhodobě z domu vymýtit. Působení sociálně-zdravotního pracovníka má v lokalitě obrovský význam, zejména ve vztahu k depistáži a pomoci při komunikaci se zdravotnickými zařízeními.

Co se týká využívání sociálních služeb obyvateli domu, tak za poslední tři měsíce služby využily téměř dvě pětiny domácností. Nejvíce využívané služby jsou služby statutárního města Olomouc a Charity Olomouc. Za nimi s odstupem následují další služby. Polovina dotázaných hodnotí nabídku sociálních služeb jako dostatečnou. Většinou ale nedokážou určit, které chybí, co by ještě potřebovali. Spokojenost se sociálními službami je poměrně velká, spokojeny jsou s nimi přibližně tři pětiny domácností. Nespokojenost se týká toho, že sociální pracovníce podle tvrzení klientů jim nedokáží pomoci konkrétně s jejich problémem, nejčastěji se získáním jiného bydlení, nebo s řešením splácení dluhů. Sociální práci by měla být věnována trvalá pozornost. Služby by měly být zintenzivněny, více působit v domácnostech a také být pro obyvatele srozumitelnější. Obyvatelé se neorientují v tom, co která organizace poskytuje. Mohl by být vytvořen orientační plán všech služeb, aby bylo zřejmé, na koho se s čím obracet. Služby nízkoprahových zařízení jsou vzhledem na trvalé stížnosti na chování dětí neodmyslitelné a velmi důležité.

Celkově postrádáme integračně laděné služby, které by více obyvatele domu začlenily do sociálního života a dění v okolí nebo ve městě. I přesto se obyvatelé pohybují a užívají veřejná prostranství a služby a nezdá se, že by přitom měli nějaké potíže.

Téměř tři čtvrtiny obyvatel nechtějí v lokalitě dlouhodoběji pobývat, což vypovídá o nespokojenosti obyvatel s životem v místě. To je velmi zásadní informace. Obyvatelé vnímají prostředí jako nevyhovující, a proto by chtěli pryč. Kdyby se jejich prostředí zlepšilo, pravděpodobně by změnili i pohled na to, zda „chtějí“ v místě zůstat déle. Zmíněné očekávání

krátkodobosti pobytu v lokalitě ale neodpovídají reálným možnostem obyvatel vystěhovat se jinam. Jedná se o vysoce zátěžový faktor, který negativně působí na jednání i na psychiku obyvatel. Výměna bytu za jiný nebo možnost získat byt ve městě je minimální, na což obyvatelé časem přichází. Tím se utváří představa o úniku z lokality a ještě víc prohlubuje napětí mezi očekáváními a reálnými možnostmi, o to hůře je zase vnímán pobyt v místě. Obyvatelé jsou tak deprivováni a demotivováni a nezbývá nic jiného, než se na zdejší podmínky adaptovat. Déle usedlí obyvatelé jsou i pro ostatní dokladem, že i když si plníte své povinnosti, adresa „domu hrůzy“ Přichystalova je pravděpodobně i tou poslední. Vystěhovat se z lokality v horizontu dvou let si přeje téměř tři pětiny domácností. Skutečnost je ale taková, že většinou ale nemají kam. Pouze každá desátá domácnost s lokalitou spojuje své plány na dobu delší dvou let. Co to znamená pro struktury motivací? Je zřejmé, že vztah k místu je zanedbatelný. Lidé toto místo nepokládají za místo dobré k životu a chtějí z něj uniknout. Na jednu stranu to ukazuje na nízký vztah k místu, na druhou na silnou motivaci dostat se jinam. Paradoxně to může přispět k možnosti zavést prostupnost bydlení. Motivaci nalézáme u matek, které se obávají ohrožení vývoje svých dětí (možnosti jejich kriminální budoucnosti), pokud setrvávají v lokalitě. A kam se obyvatelé nejradyji z lokality vystěhovali? Převážná část domácností si přeje se přestěhovat do jiné části Olomouce. Obyvatelé by hledali bydlení v převážné většině na území města Olomouce. Nestěhovali by se jinam, řešení své situace by hledali v rámci města a území, ke kterému chovají vztah. Tato informace je důležitá pro integrační a bytovou politiku města, která nemůže s obyvateli lokality nakládat jako s obyvateli „odněkud“. Celkově toto přání zapadá do mozaiky potenciálního prostupného bydlení. Potřeby obyvatel jsou v souladu s případnými parametry prostupného systému bydlení, obyvatelé jsou situací a podmínkami motivováni k začleňování do prostředí města. Tím neříkáme, že jsou i připraveni. V lokalitě nalézáme potenciální adepty přestěhování, kteří často zmiňovali, že patří k řádným plátcům a jsou trestáni nekvalitním bydlením za chování ostatních obyvatel lokality.

Co se týká příbuzenských vazeb v lokalitě, tak příbuzné na Holické má více než desetina domácností. Více než dvě třetiny domácností má příbuzné v lokalitě Přichystalova. Jak vidíme, příbuzenské vazby jsou rozprostřeny napříč oběma místy a jsou poměrně „husté“. Více než polovina domácností má navíc příbuzné někde ve městě. Příbuzenské vazby jsou rozprostřeny i mimo rámeček lokality. V lokalitě nepanují příliš dobré vztahy mezi obyvateli a o nějaké důvěře či důvěryhodných osobách nelze příliš hovořit. S výjimkou ojediněle zmíněných pracovníků sociálních služeb, kteří v lokalitě bydlí. Tato informace značně ztěžuje implementaci komunitní práce, která bude muset vztahy důvěry a atmosféru vzájemnosti postupně vytvářet. Výrazná, téměř absolutní nedůvěra panuje mezi obyvateli na ulici Holická. Lokalita je propletena příbuzenskými sítěmi. Heterogenita je evidentní a je znatelná již na zjištěné skupinové příslušnosti, kdy se s výjimkou olašských Romů setkáváme s různými „romskými“ skupinami. Komunikační struktury v lokalitě tvoří množství solitérních jednotek a dále několik „hvězdicových“ rodinných uskupení. Jedná se obvykle o dvě tři rodiny, svázané příbuzenskými vazbami, které spojují rodinné autority. Tato autorita je ale limitována hranicemi těchto hvězdicových uskupení. Zdání o dominanci dvou silných skupin je ze značné části dáno tím, že některé „vnitřní“ autority působí v místně poskytovaných sociálních službách a jsou nejen viditelné v prostředí lokality, ale jsou využívány působícími aktéry jako komunikátoři dovnitř domu. Dospěli jsme tedy k názoru, že v lokalitě neexistuje dominující uskupení, místní sítě jsou značně rozdrobené a spíše připomínají mozaiku izolovaných solitérů a přibližně desítky drobných rodinných uskupení. Vztahy mezi rodinami ale samotní obyvatelé vnímají jako chladné a omezené. Mnoho se odehrává právě uvnitř rodin, které spolu nesoupeří o moc v lokalitě, spíše si stráží svůj vlastní životní prostor a členy. V rámci rodin ale nalézáme řadu autorit, které jsou schopné komunikovat směrem ven a které jsou nespokojeny se stavem domu a celkovou situací. Jak jsme již zjistili při uspořádání skupinových rozhovorů, není problém dát tyto mikroautority do jedné skupiny a diskutovat s nimi. Tento fakt podporuje možnost zahájení komunitní práce.

Co se týká dosti tematizované oblasti soužití obyvatel v lokalitě, v posledních šesti měsících zažila nepříjemnou situaci či konflikt s ostatními obyvateli v okolí více než pětina domácností. Konflikty podle slov obyvatel vznikají prý hlavně kvůli dětem, které způsobují hluk a nepořádek. Obyvatelé o konfliktech neradi hovoří, uváděli, že si nikoho nevšímají a že se starají jenom o sebe, že se orientují jen na úzký kruh známých. Na konfliktech má také podíl alkohol.

Pokud se poohlédneme po problémových oblastech podle jejich vnímané naléhavosti, tak v popředí nalézáme dva hlavní okruhy problémů: problémy související především s chudobou obyvatel a nedostatkem finančních zdrojů a dále nízkou kvalitou bydlení a narušených sousedských vztahů. Na pěti předních místech nalézáme problémy jako nedostatek peněz a chudoba (85,1%), dluhy na nájmu (72,3%) nízkou kvalitou bydlení (72,3%), nezaměstnanost (66%) a očerňování obyvatel domu a nenávisť okolí (63,8%). Kolem poloviny dotázaných uvádí jako problematické počet ubytovaných v domě (57,4%), konflikty mezi sousedy v domě (50%), nízké vzdělání (48,9%) a dluhy u různých společností (44,7%). Kolem třetiny dotázaných uvádí problémy, jako jsou hádky v rodinách (33,3%), špatné zdraví (28,3%), kriminalitu (25%) a drogy (25,5%). K okrajovým problematickým tématům náleží nechráněná práce bez smlouvy (20%), nedostatečné sociální služby (15,9%), konflikty s ostatními obyvateli (13,3%), lichva (11,4%), problémy dětí ve škole (11,1%) a nedostupnost místa dopravou (4,5%).

Ze skupinových rozhovorů vybíráme jen některé podněty. Zcela jistě má smysl pracovat s kolektivní apatií a nezájmem, které se v lokalitě rozšířily. Problematické jsou pro nájemníky úhrady kaucí a dluhů po předchozích nájemnících. Jedním z nezamýšlených důsledků je skutečnost, že se některé domácnosti zadlužují, což se pak následně podílí na tom, že nejsou schopny platit nájemné. Zřejmý je rozpor mezi perspektivou obyvatel lokality, tedy nájemníků a města coby nájemce. Bude nesmírně důležité, ale i obtížné tyto perspektivy sblížit. Pro komunitní práci bude náročné vytvořit atmosféru spolupráce, což je jedna z podmínek úspěšných změn v místě. Domníváme se, že v rámci vzniklého lokálního partnerství by měl být vytvořen strategický mikroplán, který by shrnul hlavní problémové oblasti, navrhnul řešení, jejich harmonogram a vymezil role a působení aktérů. Domníváme se, že by mělo být lokální partnerství zastoupeno v bytové komisi. V oblasti bydlení by měly být vypracovány podmínky pro přidělení bytu v lokalitě, vstupu do ní, ale i možnosti prostupného bydlení. Lokalita umožňuje uvažovat například o rozdělení bytů do „kategorií“ podle pater. Něco ve smyslu bydlení pro nově příchozí v přízemí, v prvním patře by byly tréninkové byty jako příprava pro bydlení mimo lokalitu a ve třetím patře kvalitní a rekonstruované bydlení pro nájemníky, kteří si plní své povinnosti, podílí se na komunitní práci, jsou účastníky rekvalifikačních, VPP či VS apod. Jednalo by se o vytvoření prostupného motivačního systému a také o garanci toho, že prostředky vynaložené na opravy nepřejdou vniveč.

Komunitní práce by mohla získat prostředky na úpravu a vybavení okolí, např. hřiště, které by bylo přístupné i dětem z okolí. Obyvatelé měli velký zájem o stávající projekt, v rámci něhož výzkum probíhá. Domníváme se, že angažování a účast někoho z obyvatel v procesu síťování a plánování by mohla být nesmírně užitečná, už jen protože by dokázal přenést atmosféru a pohledy obyvatel nezprostředkovaně přímo z lokality. Oproti jiným sociálně vyloučeným lokalitám můžeme tvrdit, že v místě nejsou rozvinuté sociálně patologické jevy, tak jak tomu je v jiných městských sociálně vyloučených místech. Co je pro lokalitu největším problémem, tak je to nezaměstnanost, zadlužení obyvatel, nejasný smysl lokality, absence strukturovaného strategického mikroplánu, cílená koncentrace sociálně slabých obyvatel, vysoký počet dětí, špatná kvalita bydlení a nálepka patologického místa. Zajímavá a k zamyšlení je výrazná orientace obyvatel na kvalitu života v místě a technický stav.

Na závěr shrnujeme podle našeho názoru nejdůležitější doporučení:

- Vymezit účel, jakému by měla lokalita sloužit.
- Vypracovat v lokálním partnerství strategický plán, na kterém se budou podílet místní aktéři v úzké spolupráci se statutárním městem Olomouc. Strategický (mikro)plán by měl vycházet z místních potřeb a navrhnout konkrétní opatření a projekty, které budou směřovat ke stanovaným cílům, rozdělovat úkoly a stanovit harmonogram plnění. V tomto bodě je vhodné spolupracovat s procesem komunitního plánování. A zejména začlenit strategický plán mezi dokumenty města, případně schválit Radou města.
- Snížit výskyt chudoby obyvatel lokality.
- Aktivizovat místní trh práce a zvýšit zaměstnatelnost obyvatel lokality.
- Zvyšovat zaměstnatelnost vyloučených osob.
- Poskytovat sociálně-zdravotní služby v lokalitě.
- Zvyšovat kvalitu předškolních a školních zařízení, spolupracovat se školami a pomáhat rodinám v tomto směru zvyšovat jejich kompetenci.
- Vytvářet pro děti příznivé podmínky pro vzdělávání, podporovat volnočasové aktivity dětí v lokalitě i mimo ní.
- Klást důraz na programy prevence v místě a rozvoj vztahů s místní komunitou. Obyvatele začleňovat do běžných aktivit společnosti, poskytované služby více otevírat okolí a také obyvatele integrovat do společenského dění mimo lokalitu.
- Zlepšit atraktivitu prostředí / okolí a zvýšit kvalitu bydlení a to za předpokladu zajištění participace a aktivizace obyvatel. Podpořit vznik a rozvoj svépomocných skupin, rozvinout nástroje komunitní práce, klást důraz na sociálně aktivizační služby.
- Zvýšit prostupnost vyloučeného místa. Specifikovat ve spolupráci s bytovou komisí a Správou nemovitostí Olomouc komplexní program přidělování bytů, přijímání obyvatel, podmínek ubytování apod. a to tak, aby program zahrnoval aktivizační a motivační prvky. Lze specifikovat různé stupně bydlení a jeho kvality např. podle pater domu.
- Zintenzivnit protidluhového poradenství, využít možností všech nástrojů, vyškolení speciálních poradců.
- Klást důraz na systémová a dlouhodobá opatření, věnovat se komplexně eliminaci mechanismů sociálního vyloučení, měnit strukturální kontext a podmínky života obyvatel, nikoliv se uchýlovat ke krátkodobým řešením nebo zintenzivnění a zavádění nástrojů sociální kontroly.